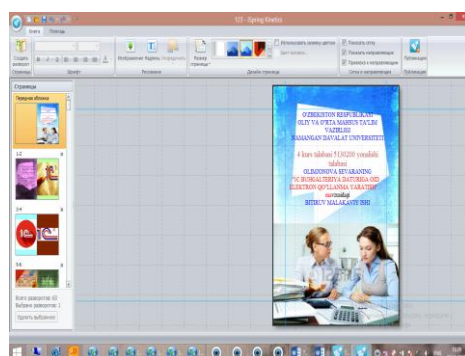

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
 OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
 NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
 YUNUSOVA GULSHODA NOZIIHHONOVNA
 YANGI AVLOD TA'LIM RESURSLARINI YARATUVCHI
 ZAMONAVIY DASTURIY VOSITALAR

Namangan 2018 yil

Taqrizchilar:

Abu Rayhon Beruniy nomidagi mukofot sohibi B.O.Otaqulov
 TDPU f.m.f.d., prof. U.Yuldashev,
 TATU p.f.d., prof. F.Zokirova;
 NamMPI , p.f.n., dots. Ismanova K.

O'quv qo'llanma sifatida NamDU tahririy-nashriyot kengashi tomonidan
 tasdiqlangan

Yunusova G.N.

- C 136 Axborot texnologiyalari va yangi avlod ta'lim resurslarini yaratuvchi zamonaviy komputer dasturlari: o'quv qo'llanma /G.N.Yunusova. – 1-chi nashr, – Namangan : NamDU, 2018. – 137 b.

Bu o'quv qo'llanma "Axborot texnologiyalari" faniga doir mavzularni o'qitishni o'z ichiga qamrab olgan bo'lib, "Horijiy til va adabiyoti" yonalishi va boshqa fanlar talabalariga mo'ljallangan. O'quv qo'llanma namunaviy dastur asosidagi barcha asosiy mavzularni yoritishni o'z ichiga qamrab olgan, hamda «Informatika», «Kompyuter lingvistika», "Ingliz tilini o'rgatish" kabi fanlarga axborot texnologiyalarini bog'laydi, ingliz tilini axborot texnologiyalari va on-line muhitida o'qitish jarayonlarini o'rganishni qamrab olgan. Mavzularga doir internet manbalar va adabiyotlar berilgan. Ishni NamDU "Amaliy matematika" kafedrasida tayyorlangan. video-darslar yaratishda Bandicam, Comtasiya studio, Snagit dasturlari va elektron ta'lim resurslarini yaratishda iSpring Sute paketi dasturlari, CourseLab, SunRavBookOffice dasturlari, virtual laboratoriyalar yaratishda Crocodile Clips dasturlari: Crocodile Physics, Crocodile ICT, Crocodile Chemistry, Crocodile Technology dasturlari misolida tahlil etiladi. Zamonaviy kompyuter dasturlari va dasturiy vositalar yordamida o'qitishni tashkil etilishini ta'minlash maqsadga muvofiqdir.

© Yunusova G.N., 2017

©Rasmiylashtirish.NamDU, 2018

Mazkur o'quv qo'llanma "Informatika va axborot texnologiyalari", "Axborot texnologiyalari" fanlarini o'qitishda yangi 2017 yildan ishga tasdiqlanagan na'munaviy dastur asosida fanni o'qitishda audio-kommunikatsion texnologiyalarini qo'llashga oid dasturlarga bag'ishlangan va o'qituvchi, talabalar uchun ahamiyatga ega bo'lgan materiallardan iborat.

Materiallardan barcha soha talabalari, o'qituvchilar foydalanishlari mumkin. Bugungi axborot makoni insonni har tomonlama qamrab olgan vaqtda, axborotlarni unumli va samarali qabul qilish, vaqtni tejash maqsadida, mustaqil ishlarni eskirib qolgan referat shaklida emas, balki iSpring dasturlari yordamida yangi avlod taqdimotlari shaklida, video-ma'ruzalar shaklida Bandicam, Snagit, Comtasiya studio dasturlari yordamida electron shaklda o'qituvchi tomonidan qabul qilish va qog'ozsiz qabul qilish maqsadga muvofiqdir.

Taqrizchilar: Abu Rayhon Beruniy nomidagi mukofot
sohibi: B.O.Otaqulov

p.f.d., prof. F.Zokirova

t.f.d., prof. U.Yuldashev

NamMPI , p.f.n., dots. Ismanova K.

Namangan 2017 yil

Muqaddima

Hukumatimiz tomonidan yoshlarga, ularni bilim olishiga va kelajagini yaratishga katta imkoniyatlar berilmoqda, ularning kelajagini kafolatlash maqsadida ularning huquqlarini himoya qiluvchi konvensiya qabul qilinishi haqida ham yurtboshimiz BMTning minbaridan turib so'zladilar¹. Yani yoshlarimiz kelajakda bizdan ko'ra yahshiroq mutahassis, baxtli oilali va mukammal, yetuk bo'lishlari uchun ta'lim-tarbiyaga alohida urg'u berilmoqda. Ta'lim jarayonini takomillashtirish borasida hukumatimiz tomonidan bir qator meyoriy-huquqiy asoslar ishlab chiqildi.

O'zbekistonda ta'limni rivojlantirishga ilgaridan katta e'tibor berib kelingan. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 12 iyun 2015 yildagi "Oliy ta'lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-4732 farmoni, 2011 yil 20 maydagi "Oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risidagi" PQ-1533-sonli qarori, 2013 yil 20 sentyabrdagi "Mamlakatimizning dasturiy ta'minot vositalari ishlab chiquvchilarini rag'batlantirishni yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2042-sonli qarori va boshqa bir qator qonun osti hujjatlarini ana shu huquqiy asosning mantiqiy davomi sifatida keltirib o'tishimiz mumkin. Ta'limni rivojlantirish uchun o'qitish jarayonini rivojlantirish kerak. Bu esa axborot makoni doirasida axborotlarning oqimi girdobida qolib ketayotgan insonga oson emas. Axborotlarni etkazib beruvchiga va oluvchiga o'ziga hos qiyinchiliklar bo'lishi muqarrar. Bu sohada esa o'qituvchiga yordamga axborot texnologiyalar ko'makka keladi.

2012 yil 21 martdagi "Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yanada joriy etish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"

¹ O'zbekiston Prezidentining BMTning 72 assambleyasidagi nutqi.

PQ-1730-sonli Prezident qarorida oliy ta'lim o'qituvchilari ta'lim-tarbiya berishda informatsion texnologiyalar va yangicha pedagogik texnologiyalardan foydalanish katta ahamiyatga ega ekanligi bugungi kunning dolzarb vazifalaridan bo'lib kelmoqda. Bu jarayon oliy ta'lim talabalari uchun ham o'rinli. Axborot texnologiyalari kundan kunga jadallashib kelayotgan zamonda informatika, matematika, fizika fanlari o'qituvchisining o'ziga yarasha axborot makoni, qo'llashi zarur bo'lgan dasturlar majmuasi, har kun yangilanib borayotgan axborot va uni yetkazishni osonlashtiruvchi yangidan yangi dasturlar o'qituvchi uchun juda ham zarur, ularda ishlashni o'rganish esa muhim vazifalaridan biridir. Hozirgi kunda axborotlashtirish har bir javhaga ta'sir qilmay qolmagan bir vaqtda, ta'lim jarayonini axborot texnologiyalarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Bu jarayon hattoki darslarni axborotlashtirishgacha ta'sir qilmoqda. Bu haqida hukumatimiz ham Respublikamizda qabul qilingan "Axborot himoyasi", "AKTdan foydalanishni takomillashtirish chora va tadbirlari to'g'risidagi" va boshqa qator qonunlar bilan qamrab, o'qituvchi ishini osonlashtirish, zamonaviylashtirish, audio-video kommunikatsion vositalar va multimediali darslarni o'qitish jarayoniga qo'llashga alohida e'tibor qilmoqda.

Ta'lim resurslari electron, qog'oz, plakat, jadval, rasm, virtual stend, virtual laboratoriya ko'rinishida bo'lishi mumkin. Ta'lim resurslariga virtual laboratoriyalar, virtual stendlar, Word, Excel dasturlarida ishlangan dars ishlanmalari, Power Pointda yaratilgan taqdimotlar kiradi. Ta'lim resurslarining bir turi bo'lgan videodarslar, videoma'ruzalar, videoamaliy mashg'ulotlar haqida so'z olib boramiz. Yuqorida qayd etilgan video resurslar ham ta'lim resurslarining bir turi hisoblanadi. Video yaratish dastrularida video-ma'ruzalar yaratish mumkin. Video-ta'lim resurslarini yaratuvchi dasturlarga Bandicam, Snagit, Comtasiya studio, Captuva va boshqalar kiradi. Bundan tashqari iSpring Sute paketi dasturlari bo'lmish iSpring Kinetics, iSpring PRO, iSpring Quiz Maker, iSpring Sute dasturlari kiradi. Ta'lim resurslariga animatsiyalar, virtual

laboratoriyalar, virtual modellar ham kiradi. Video-darsni ko'rib chiqqan talaba darsni to'liq qaytarishi mumkin, biror sabab bilan darsga kelmagan talabaga ham bu darsni o'zlashtirish zarur. Video-darslarni yaratish uchun kerakli kompyuter dasturlarini o'rganish, shuning uchun ham dolzarb masalalardan hisoblanadi, chunki bugungi kunda multimediali o'qitish ham rivojlanishi zarur. Internetga rus tilida biror mavzuni qidiruvga bersangiz, yonida video-darslari ham chiqadi, lekin o'zbek tilida biror mavzuni qidirsangiz, mavzular, ular qatorida shu mavzuni yoki dasturni zo'r o'rgatuvchi videolarni topib bo'lmaydi, shu muammoni bartaraf qilish uchun biz video-materiallarni tayyorlashda uchun nima qilish kerak, qanday dasturlarni o'rganish lozim va qanday o'rganmoq kerak degan savollarga javob berishni o'zimizga maqsad qilib qo'ydik. Yuqoridagi fikrlarga ko'ra, biz aniqlagan muammo quyidagicha ifodalanadi. Internet manbalarni tahlil qilib, rus tilida qidiruvga biror mavzuni bersangiz, uning oldida bu mavzuga oid qator materiallar va ularga oid video-darslarni ko'rish mumkin. Lekin o'zbekcha materiallarni qidirsangiz ziyonet.uz saytidan kerakli materiallar topiladi, topilgan mavzuga doir videodarslar yo'q, ular internetdagi ta'lim resursidan qidirilganda topilmaydi. Bo'lsada juda kam topiladi. O'zbek tilida yaratilgan fanlarga oid video-darslar va video-ta'lim resurslari yo'q. Bu muammoni yechish uchun quyidagi vazifani qo'yamiz:

Aniq fanlarga oid ta'lim resurslarini, video-darslarni va videoli ta'lim resurslarini yaratish uslubiyotini ishlab chiqish. Buning uchun quyidagi vazifalarni amalga oshirish zarur:

Video-darslarni yaratish uchun tasvirlarni qamrab oluvchi va videolarni, video-ta'lim resurslarini yaratuvchi kompyuter dasturlari va dasturlar paketlarini ajratib olish.

Videolarni kompyuter dasturlarida yaratishni o'rganish va o'rgatish uslubini ishlab chiqish.

Kompyuter dasturlarining ishlash prinsipi, videoni olish, yozish, tasvirni qamrab olish jarayonlarini o'rganish va amaliy bajarib chiqish.

Kompyutyer dasturlarida ishlash jarayonlarini uslubiy jihatdan bosqichma-bosqich yozib chiqish.

Boshqa ta'lim resurlarini (misol uchun, virtual laboratoriyalarni) yaratuvchi dasturlarda ishlashni o'rganish. Dasturlarning asosiy menyusi, ishlash jarayoni bilan tanishish va ta'lim resurslarini yaratishni o'rganish va ta'lim resursini yaratish uslubini ishlab chiqish.

Mavzuga oid ma'ruza, amaliy topshiriqlar ishlanmasi, mustaqil ishlar, pedagogik texnologiyalar va boshqa materiallarni tayyorlash. Mavzu bo'yicha zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishga oid materiallar tayyorlash. Ta'lim resursi-bu biror kompyuter dasturida yoki dasturiy vositada amalga oshirilgan va o'quv faoliyatida tadbqiq etiladigan resurs.

Ta'lim resurslari qaysi dasturda yaratilsa o'sha dasturning kengaytmasiga ega bo'ladi, misol uchun Flashda yaratilsa fla, Power Pointda yaratilsa, ppt yoki pptx. Audio, video-darslarni ovoz yoki video hamda ovozni yozuvchi dasturlarda amalga oshiriladi. Bunday dasturlarga Bandicam, Snagit, Comtasiya studio dasturlari kiradi. Ularning kengaytmasi comrec, avi, p3 va boshqa formatda bo'lishi mumkin.

iSpring Sute paketidagi dasturlardan foydalanaib, iSpring Kinetics dasturida interaktiv kitoblarni, iSpring Quiz Maker dasturida testni, iSpring Pro dasturida taqdimotni, iSpring Suteda esa bizga yuqoridagi dasturlarning kombinatsiyasini ishlatib, ta'lim resursi yaratishimiz uchun yordam qiladi. Dasturlarni kombinatsion uslubda qo'llashimiz uchun imkon yaratiladi. Ta'lim resurslarini Crocodile Yenka dasturlarida yaratish mumkin. Crocodile Physics fizikadagi 150 model va 250 dan ortiq animatsiyalarni o'z ichiga olgan va Optika, Elektr va Magnetizm, Kinematika, Tebranishlar va Tulqinlar, Mehanika kabi bulimlardagi hodisalarni tushuntirish va stimulyatsiyalarni bajarishi mumkin

bo'lgan dastur. Crocodile Chemistry ximiyadagi tajribalarni virtual amalga oshirishga yordam qiladi. Crocodile Chemistry ham juda ko'p ximik reaksiyalarni, tajribalarni amalga oshirishga, bir poroshokni ikkinchisiga qo'shib, reaksiya hosil qilishga imkoni mavjud bo'lgan dastur. Mendeleyev jadvalidagi barcha elementlarni o'rgatishni maqsad qilgan stimulyator dasturlaridan biri. Crocodile ICT esa dastur algoritmi asosida ekranda hosil bo'lgan bolaning rasmiga harakat berib, dastur asosida uni harakatga keltirish va biror aniq masalani yechish mumkin bo'ladi, masala yechimida bolaning harakatida, mimikasida o'zgarishni kuzatish mumkin. Bu o'quv qo'llanma test yaratuvchi va serverda on-line hamda internet tarmoqda izlovchi MyTest dasturlar paketini, EasyQuizzy test yaratish va uni ishlatuvchi, javoblar berish sonini ko'paytirish imkoniga ega dasturni, Hot Potatoes testning turli ko'rinishlarini amalga oshiruvchi jarayonlarni ko'rsatuvchi dasturlarni ko'rib chiqadi. O'quv qo'llanmada CourseLab electron kurs yaratuvchi dastur, SunRavBookOffice, Front Page electron darsliklar va veb-sahifa yaratuvchi dasturlar ko'rib chiqiladi. Macromediya Flash dasturida animatsiya yaratish masalalari va uslubiyoti ko'rsatilgan. Sound Forge dasturida audio-darslarni, jumladan ingliz tili yo'nalishi talabalari listening uchun audio-darslarni tayyorlashlari va video-darslarni yaratishda Comtasiya Studio, o'rganishda oson bo'lgan Bandicam, Snagit dasturlarini o'rgatish amalga oshiriladi, chunki bu dasturlar orqali bo'lajak mutahassis o'zining faniga oid, mutahassisligi bo'yicha bir necha ta'lim resurslarini va turli hillarini yaratishni o'rganadi. Test yaratish va undan talabalar bilimlarini nazorat qilishda qo'llash maqsadida on-line va off-line test dasturlaridan foydalanish kifoya. Shuning uchun oquv uslubiy qo'llanma MyTest, EasyQuizzy, Hot Potatoes, iSpring Quiz Maker, SunRavTest, SunRavTestPro dasturlarida test ta'lim resurslarni yaratish, ularni on-line tizimida qo'llash masalalari ko'rsatilgan. Bugungi kunda allaqachon referat shaklida mustaqil ishni qabul qilish eskirib qolgan, chunki qog'oz shaklidagi axborotlarni qabul qilish

qog'ozli informatika davrida maqsadga muvofiq edi. Hozirda esa electron ta'lim, axborot texnologiyalari asri boshlangan vaqtda, mustaqil ishlarni bir necha betlardan iborat referat shaklida emas, balki video-dars yoki iSpring Proda yaratilgan ovozli, videoli taqdimot yoki iSpring Kinetics dasturidagi interaktiv kitob, Front Page dasturidagi electron darslik, SunRavBookOffice dasturidagi electron ishlanma yoki CourseLab dasturidagi biror fanga doir kurs yoki University yordamida yaratilgan on-line content ko'rinishida, virtual laboratoriya yoki virtual stand shaklida qabul qilish maqsadga muvofiqdir.

Muallif

Kirish

Ta'lim resursi - bu ta'lim jarayonida dars berishga yordam qiluvchi ta'lim materiallaridan iborat o'quv vosita. Ta'lim resurslari an'anaviy: darslik, kitob, jadval, rasmlar, nazariy va amaliy ish bajarishga materillar ko'rinishida paydo bo'ldi va hozirda ham bu turdagi ta'lim resurslari qo'llanib kelinadi. Ular matnli: qog'ozga chop etilgan ko'rinishida bo'ladi. Bu ta'lim resurslari ko'proq "qog'ozli informatika" davridan boshlab qo'llanib kelinmoqda. Ta'lim resurslarining ikkinchi ko'rinishi - bu elektron ta'lim resurslari. Elektron turdagi ta'lim resurslari kompyuter, ta'lim tahrirlagichlari (W&D, Lecxicon, keyinchalik Word dasturlarining) paydo bo'lishi bilan bog'liq. Ularning oldingi variantlari matnli, qog'ozli shaklda bo'lgan bo'lsa, hozirgi kundagi ko'rinishlari turlicha: matnli, ovozli, audio va video shaklida, taqdimot ko'rinishidagi ta'lim resurslari va animatsiya, rasm hamda boshqa turdagi ta'lim resurslari. Ularning rivojlanishi va turlarining ko'payishi turli kompyuter dasturlarining yaratilishi va qo'llanilishiga bog'liq. Electron matnli o'qitishni sifatli amalga oshiruvchi materiallar zamonaviy dasturlarda ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq. Ta'lim resurslari turli kompyuter dasturlarida tayyorlanishi mumkin. Ular turli hil shaklda bo'ladi. Virtual stendlar, virtual laboratoriyalar, video-ma'ruzalar, video-darslar, animatsiyalar, animatsion lavhalarining barchasi – bu ta'lim resurslarining turlicha shakllaridir. Word, Excel, Power Point, Access dasturlarida matn, jadval va taqdimot, ma'lumotlar ombori Adobe Photoshop, Corel Draw dasturlarida rasmlarni, MyTest, Test, EasyQuizy, Hot Potato dasturlarida testlarni yaratish uchun foydalanamiz. Ularni o'qitishda foydalanamiz, ular ta'lim resurslari hisoblanadi. Aniqrog'i bu ta'lim resurslarini - elektron ta'lim resurslari deb yuritiladi. Hozirda ular horijdan yangi nom bilan kirib keluvchi electron ta'lim - E-learningning asosi hisoblanadi. Ta'lim resurslarini, taqdimotlarni, video-ma'ruza va video-darslarni zamonaviy kompyuter dasturlarida amalga oshirish mumkin. Bu dasturlarga Bandicam, Comtasiya Studio, Snagit, (Snagit va

Comtasiya studio dasturini Evropada Brend bo'lgan Techsmith mashhur firmasi yaratgan), iSpring Sute paketi dasturlari iSpring Conventor, iSpring Kinetics, iSpring Sute, iSpring Quiz Maker, iSpring Pro dasturlari, Yenka kompaniyasining O'zbekistonda ishlatishga litsenziyasi bor Crocodile dasturlari: Criocodile Physics, Crocodile Chemistry, Crocodile Technology, Crocodile Mathematics, Crocodile ICT, Astronomy va boshqalar kiradi. Bugungi kunda bu dasturlarni qo'llashni bilishni va ularda ishlashni o'rgatishni "axborot texnologiyalari", "informatika va axborot texnologiyalari" yo'nalishi o'qituvchisining zaruriy bilim mezoniga aylanishini davr va bunga ehtiyoj hamda har bir yonalish spesifikasi taqozo etmoqda.

1.§. BANDICAM-BU VIDEO VA AUDIOLAR YARATISH UCHUN DASTUR.

Reja:

1. Boshlang'ich parametrlar.
2. Ovoz va mikrofon ovozini sozlash.
3. Tasvirni sozlash.
4. Qushimcha sozlovlar.
5. O'yinlarni yozuvda hatolarni qilishdan qanday qilib holis bo'lmoq mumkin?
6. Bandicam dasturining asosiy menyularida video-dars yaratish uslubiyoti.

Bandicam dasturini to'g'ri sozlash bo'yicha yo'riqnoma beraylik. Bandicam dasturi haqida fikr yuritamiz.

Bandicam ommaviy va mashhur dastur, ishchi stolidan uzun videoroliklarni tashkil qilish uchun mo'ljallangan bo'lib, hususan - video darslarni va kompyuter o'yinini yozish uchun qo'llanilishi mumkin. Ta'limda esa bu dasturni video yoki audio dars tayyorlash uchun, rasm-screenshot

ko'rinishidagi o'quv materiallarni yaratishda qo'llaniladi. Dastur foydalanuvchi ekranini to'liq qamrab olish uchun mo'ljallangan. Bandicam dasturining to'g'ri sozlovini tanlab olinadi. Ishning boshida video, ovoz va tasvir sifati ustida ishlashni talab etiladi. Sozlov juda oddiy va ko'p vaqt talab qilmaydi. Tajribadan shu narsa ma'lum bo'ldiki, bu dasturni internetdan kompyuterga yuklash, unda ishlash talabalarga hech qanday qiyinchilik tug'dirmaydi.

1.1.1. BOSHLANG'ICH PARAMETRLAR

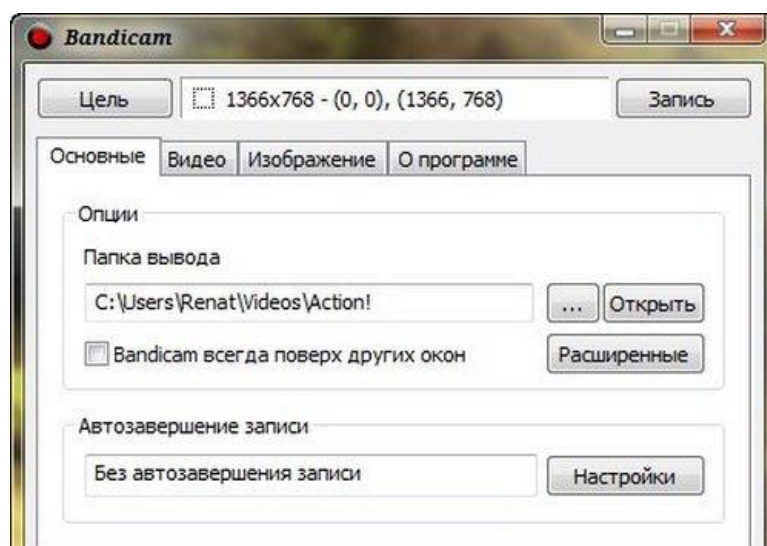
Dasturni ishga tushirishda sizning oldingizda oyna paydo bo'ladi, unda keyingi parametrlarni ko'rsatish kerak:

- *Maqsad*–Yani siz yozmoqchi bo'lgan ekran qismi. Agar siz ekranning butun qismiga yozmoqchi bo'lsangiz, unda «Окно DirectX/OpenGL» qiymatdan foydalaning. Agarda ishchi stolning bir qismiga yozishni planlashtirsangiz, unda «Область экрана» - ekran sohasi bo'limini tanlang va uni qo'lda to'g'irlang.

- *Специальная папка вывода* – Mahsus chiqarish uchun papka, yani siz tayyor materialni saqlamoqchi bo'lgan papka. Eng yahshisi D diskda alohida papka yaratishingiz kerak. Bu esa Operatsion tizimni ortiqcha fayllar bilan to'ldirishdan saqlaydi.

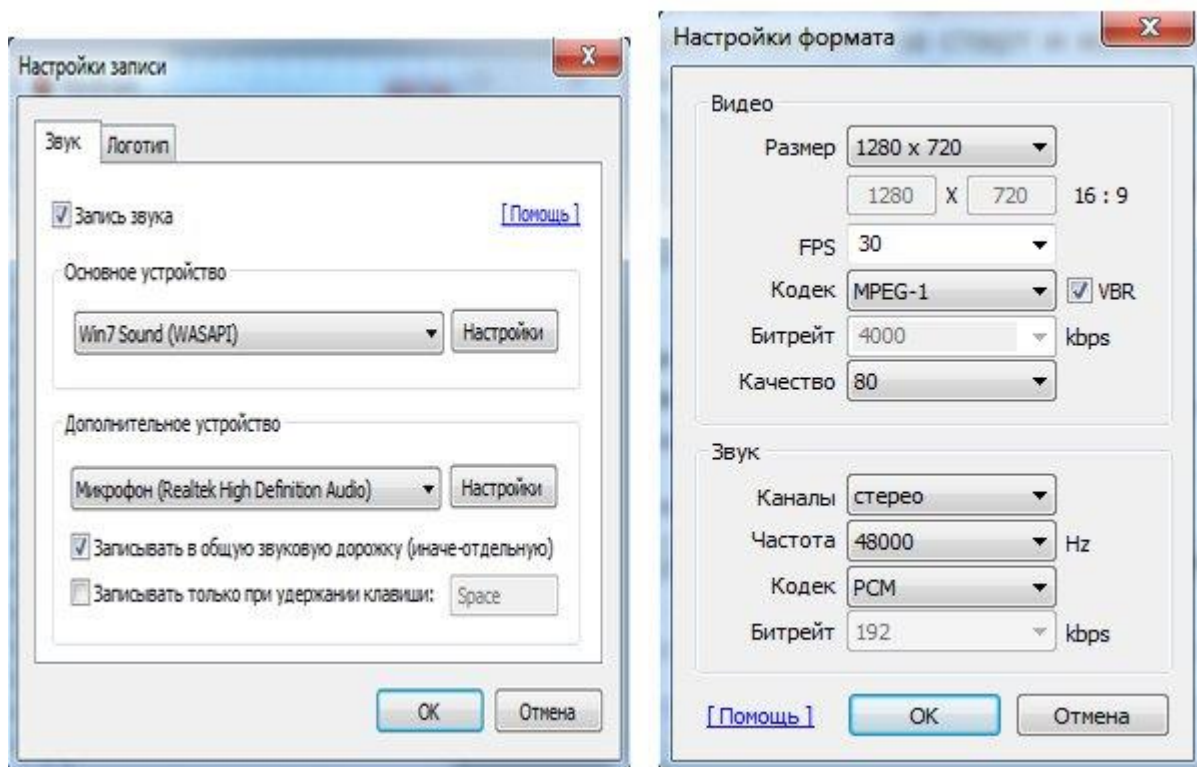
- *FPS parametrlar*-bu yerda siz rasm sifatini, kadrlarning yozish chastotasini berishingiz mumkin, o'zida o'rnatilgan qiymat bo'yicha yani “Значение по умолчанию 70”-70 sonni qo'yamiz, bu son qanchalar kichik bo'lsa, yozish sifati va o'lchovi shunchalar past bo'ladi.

- *Yozuvning avtoyakunlovi*. Xohlasangiz, siz aniq vaqt intervalini tugashni yozishni ko'rsatib, opsiyani yoqishingiz mumkin.(misol uchun 5 minut) yoki u aniq bir o'lchovga yetgani bilan yozuv tugatilishi mumkin. (misol uchun, 256 MB).

1.1.2. Ovoz va mikrofonni sozlash

Video va o'yinlarni sifatli yozish uchun ovoz va mikrofonni sozlash kerak:

Ovoz yozuvini quyidagicha sozlaymiz:

1. «Видео»-Video bo'limini ochamiz;
2. «Запись»-Yozuv bo'limini ochamiz.;
3. «Настройки» bandini ochamiz va «Звук»-Ovoz bo'limini tanlaymiz;

4. «Записывать звук»-OVOZ yozish satri oldida “qushcha” belgisini qo'yamiz;

5. Tovushning asosiy manbasini tanlaymiz .Ko'pincha bunday manba bu kompyuter, shu sababli, qalqib chiquvchi menyudan «Основное звуковое устройство» - Asosiy tovush qurilmasidan «Win7 Sound (WASAPI)» bulimini tanlaymiz. Kompyuteringizda ishlovchi va qo'llanuvchi operatsion tizimni ro'yhatdan tanlab quyish kerak. O'sha tizimni tanlash shart.

6. Suzib chiquvchi menyudan «Дополнительное звуковое устройство» - qushimcha ovozli qurilma, ikkinchi qurilmani ko'rsatib quying, agar siz videoni o'zingizning izohlaringiz bilan tuldirmoqchi bo'lsangiz, ikkinchi qurilma sifatida mikrofonni tanlab qo'yasiz.

7. Menyuning berilgan punkti oldida ovoz sifatini tekshirish uchun «Настройки» tugmasini bosing.

Yangi oynada yozish va yozilganni eshitib, ko'rish uchun qurilmalar ro'yhati ochiladi. Mikrofon ustuni taqillating yoki so'zlar juftini yozing. Siz tanlagan qurilma ro'parasidagi shkala zangor rangli bo'lib yonishi kerak, mikrafon ovozini ushlab qoluvchi jarayon zangor rang bilan yoritilishi zarur.

Ovozli fayl katta hajmga ega bo'lishini esingizdan chiqarmang. Kichkina hajmli faylni yaratmoqchi bo'lsangiz, «Записывать звук» bo'limini tanlamaganingiz ma'qul. Natijali faylning o'lchovini «Двухканальное смешивание» bo'limida kamaytirish mumkin. Ovoz sozlanishini tugatishdan oldin uning oldida ‘qushcha’ belgisini tanlab qo'ying. Agarda kompyuterda ovoz yo'qolib qolgan bo'lsa, buni tuzatish mumkin.

1.1.3. Tasvirni Sozlash

Siz dastur yordamida screenshotlar(rasmlar) yaratmoqchi bo'lsangiz, sizga «Изображение» menyusiga kirishingizga to'g'ri keladi. Unda siz quyidagi parametrlarni sozlashingiz mumkin:

- Screenshot yaratish uchun issiq klavishani tanlash yoki uni uchirib quyish;
- Aniq vaqt oralig'larida ularning yaratilishini avtomatik sozlash;
- «Без курсора»-kursorsiz bo'limi yonida “qushcha” belgilash belgisini o'rnatib, screenshotlardan kursorni olib tashlash;
- Tasvir formatini tanlash. Dastur quyidagi formatlarni taklif etadi: BMP, PNG, JPG.

1.1.4. Qo'shimcha sozlovlar

Dasturning qo'shimcha sozlovlari bilan ishlashini taklif etamiz. Birinchidan, yozuvni boshqarish uchun issiq klavishalarni sozlash qulay bo'ladi. Kompyuterda o'rnatilishi bo'yicha bu (“По умолчанию”-avtomatik tarzda) F12 tugma qo'llaniladi. Siz uni boshqa klavishaga «Видео» menyusida almashtirishingiz mumkin.

Zaruriyatda sichqon kursorini siz olishingiz mumkin bo'ladi.. Buning uchun «Без курсора» punktida «Видео» menyusida “qushcha” belgisini o'rnatangiz kifoya. Agar sizga kursor kerak bo'lsa, uni ajratish effektlarini sozlashingiz kerak bo'ladi. Bu turli o'rgatuvchi, o'qituvchi ta'lim videolarini yozishni rejalashtirganingizda juda qulay. Buning uchun:

1. «Видео» menyusini oching;
2. «Запись» ustunida «Настройки» uni bosing;
3. Ochiluvchi menyudan «Эффекты» bo'limini undan esa moslarini tanlang.

Yana bitta qo'llanilishi mumkin bo'lgan narsa logotip. O'zingizning “suvli” “ belgingizni qo'yishingiz uchun quyidagi narsalarni amalga oshirishingiz zarur::

1. «Видео» menyusini ochish;
 1. «Запись» bo'limiga o'tish;

2. «Настройки»- sozlovlar bo'limini ochish, undan esa – «Логотип» bo'limi ochiladi.

O'yinlarni yozganda qanday qilib xatolardan xolis bo'lish kerak?

Bandicam orqali o'ynlarni yozganda ko'p foydalanuvchilar xatolarga yo'liqadilar. O'yin va video yozganda xatoliklar bo'lmasligi uchun quyidagilarni amalga oshirmoq lozim:

- *Maqsad.* Bu erdan “значение” «Окно DirectX/ OpenGL» qiymatni tanlamoq zarur. Bu qiymat ixtiyoriy kompyuter o'yinlarning gaydlarini yozish uchun to'g'ri kelishini ta'kidlamoqchimiz;

- Hammasidan ham 30 chastotani, tanlanishi kerak, bu dasturlarning ishlash jarayonida laglar ehtimolligini kerakli darajada tushirib beradi. Bu parametr sifatli video yozish uchun yetarli.

- «Video» menyusida dastur kodegini o'zgartiring. Buning uchun «Настройки» bo'limidan «Формат» – bo'limini oching. Standart qiymat o'rniga «Motion JPEG» kodegini o'rnating Keyin esa K-Lite Codec Packni o'rnatishni unutmang. Bandicamni uyinlarni yozish uchun video-sozlov:

Agarda ovoz chiqishi bilan video yozishda muammo bo'lsa, video kartani almashtirish haqida o'ylashingizga to'g'ri keladi. Bandicam dasturi sizning PK ekranidan video-darslar va uyinlarni sizning SHKdan yozishga moslashgan. U sodda interfeysga ega, bir necha daqiqada sozlanadi. Yozuv boshida siz e'tibor qiladigan asosiy sozlovlar-video va audio parametrlari hamda mikrofonning ishlash qobiliyatini tekshirish.

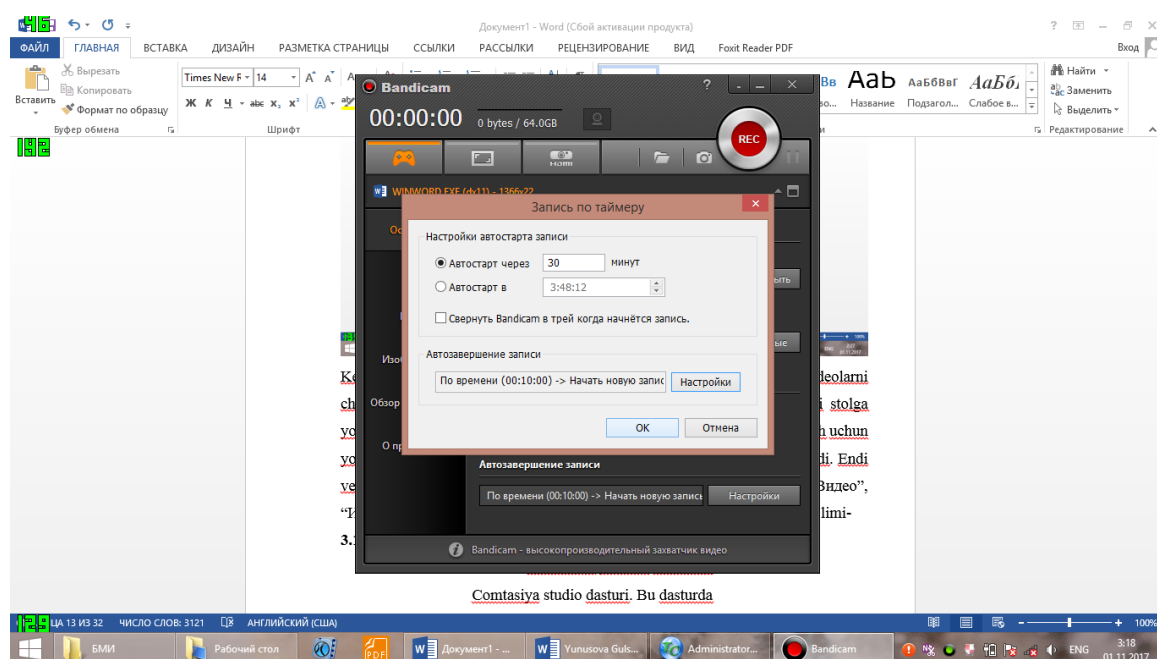
Bandicam dasturining asosiy menyulari da video-dars yaratish uslubiyoti.

Bandicam dasturiga kirish, unda video-ma'ruza yaratish bosqichlarini ko'rib chiqamiz:

Avval ishchi stoldagi Bandicam dasturi piktogrammasini ishga solamiz, faollashtiramiz.

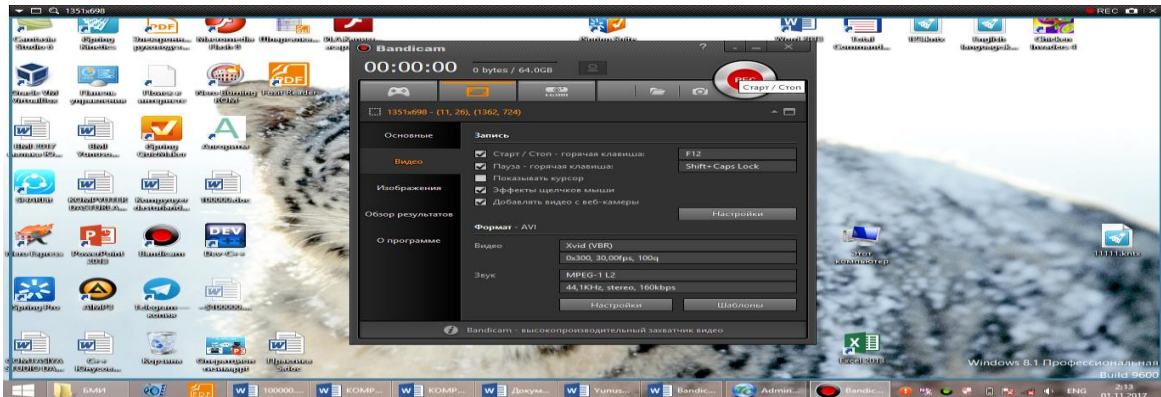
Keyin esa Bandicam dasturida ekranni qamrab olish o'lovlarini o'rnatamiz. Undan so'ng REC tugmasini bosib, ekrandan yozishni boshlaymiz, pastda qizil tugma yonib turadi, yani yozuv amalga oshirilayotganini bildirib turadi.

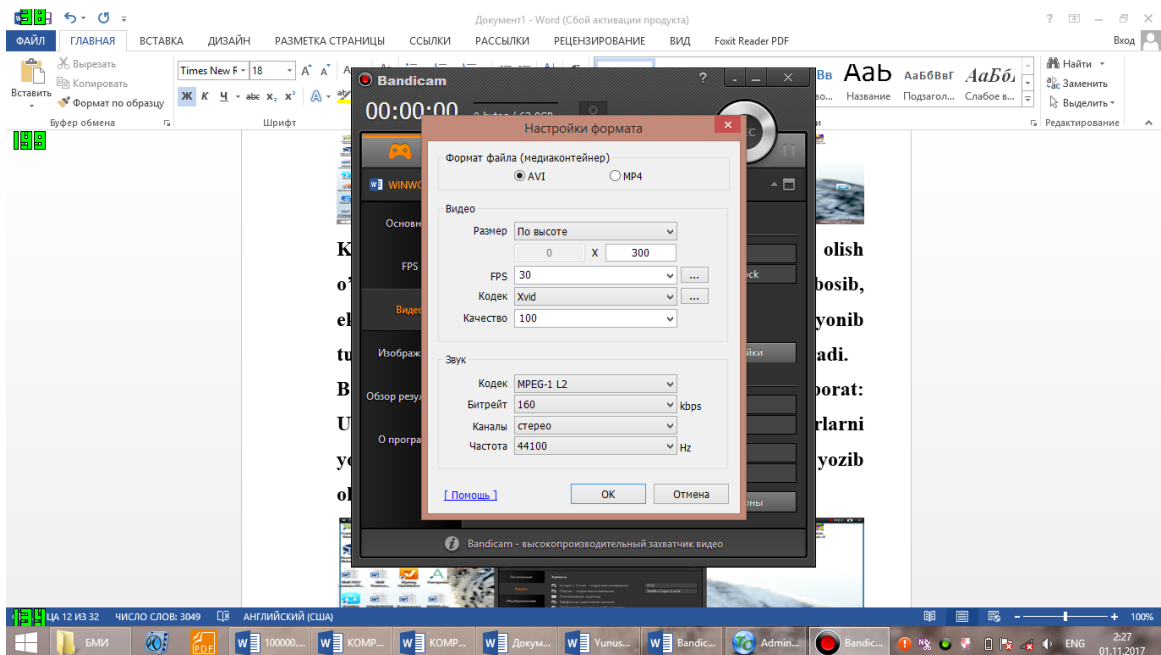
”Основные” bo’limi-asosiy opsiyalar bilan ishlaydi.

Bandicam dasturining bosh menyusi quyidagilardan iborat: O'yin rejimi- DirectXdan foydalanib o'yin va videopleyerlarni yozish. Ekran rejimi- videolarni va ishchi stolni yozib olish. Video qurilma-veb-kamerani va HDMI videosignalni

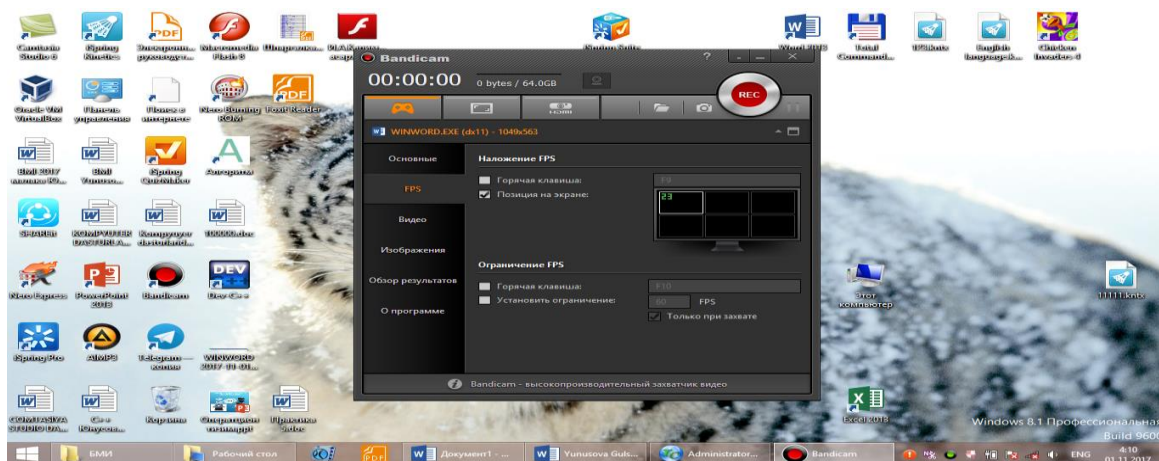
yozish. Rec tugmasi Start va to'htatish-Stop vazifasini bajaradi. Keyingi menyuni piktogrammasi ekranni rasmga olish.

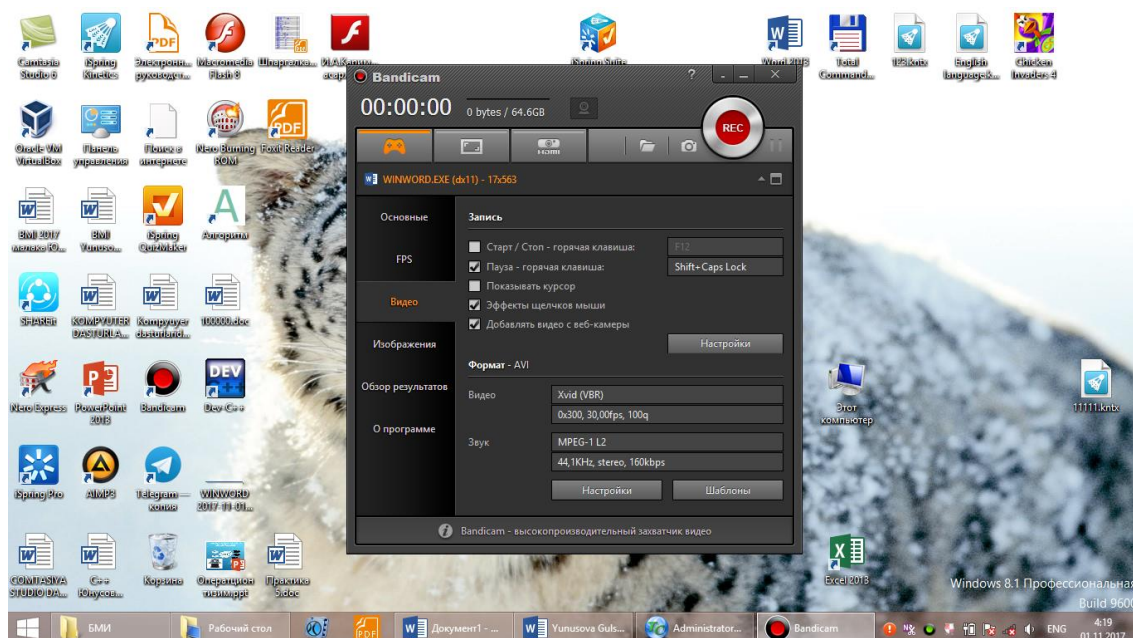
Bandicamda sozlovlar amallarini bajariladi:

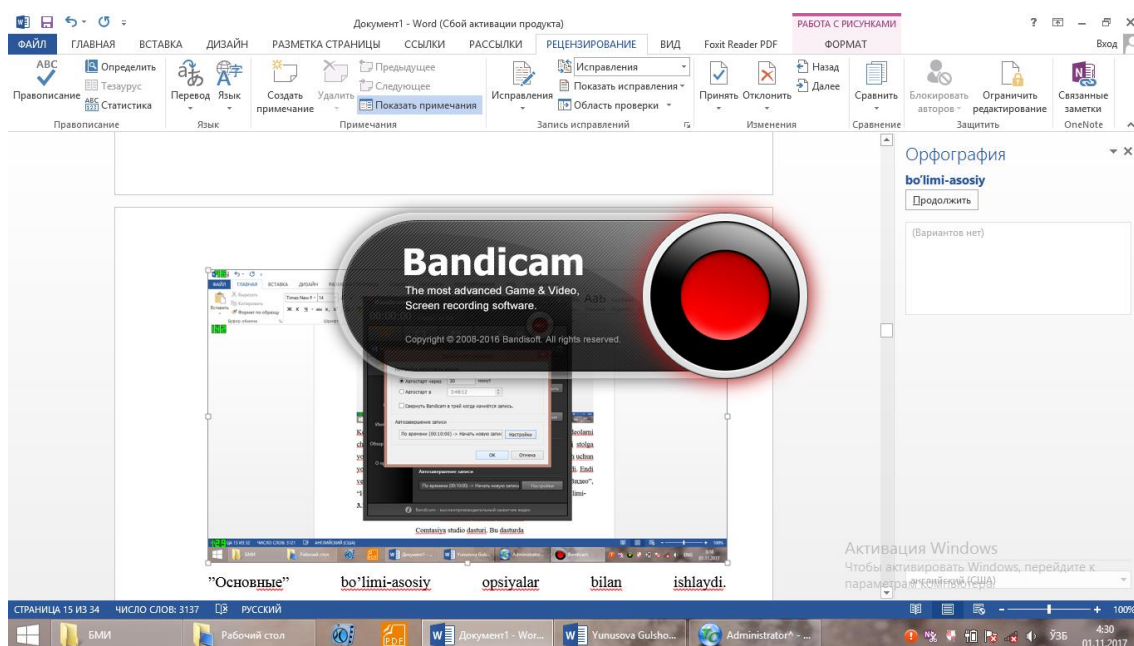
Keyingisi esa chiqarish papkasi. Ya'ni Bandicam dasturida yozilgan videolarni chiqarish va ko'rish mumkin. Papkada fayllar saqlanadi. Fayllarni Ishchi stolga yozilishini sozlab olish mumkin. Bu videolarni tahrirlash, sifatini yaxshilash uchun yordam beradi. Shu bilan gorizontall menyu bo'limlari haqidagi bayon tugadi. Endi vertikal menyu haqida bayon qilamiz. Menyular quyidagicha: "Основные" bo'limida asosiy opsiylar bo'yicha ishlash mumkin. FPS menyusi:

Bu sohada issiq tugmalar, cheklovlar qo'yish imkonlari berilgan.

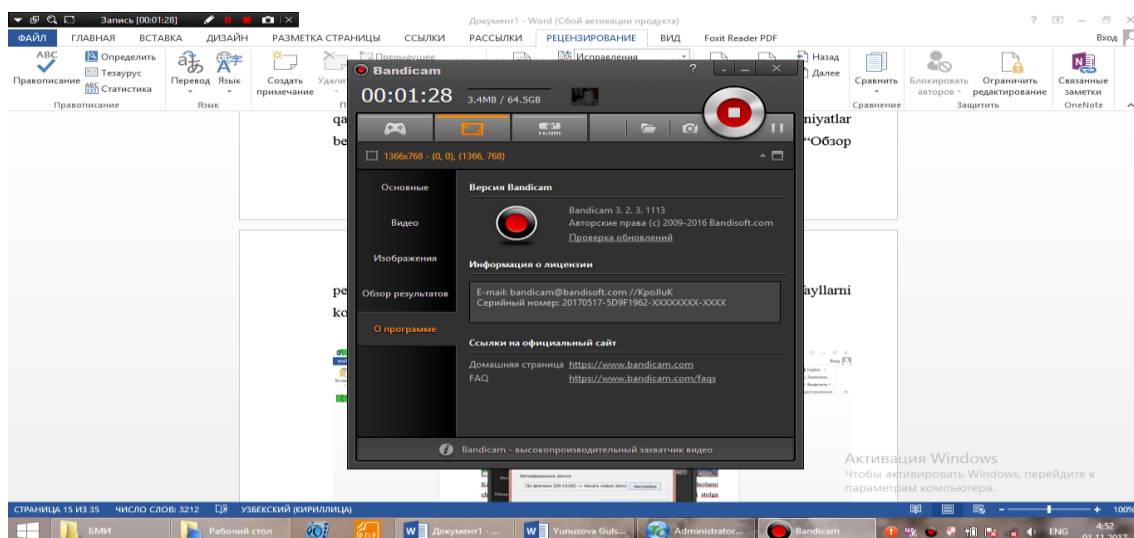
“Видео” bo’limida sichqonchani qaynoq klavisha, chertish effektlari, pauza, kursorni ko’rsatish, veb-kameradan videoni qushish kabi imkoniyatlar mavjud. Bu erda video va ovozni sozlash, ularning shablonlarini tanlash mumkin.

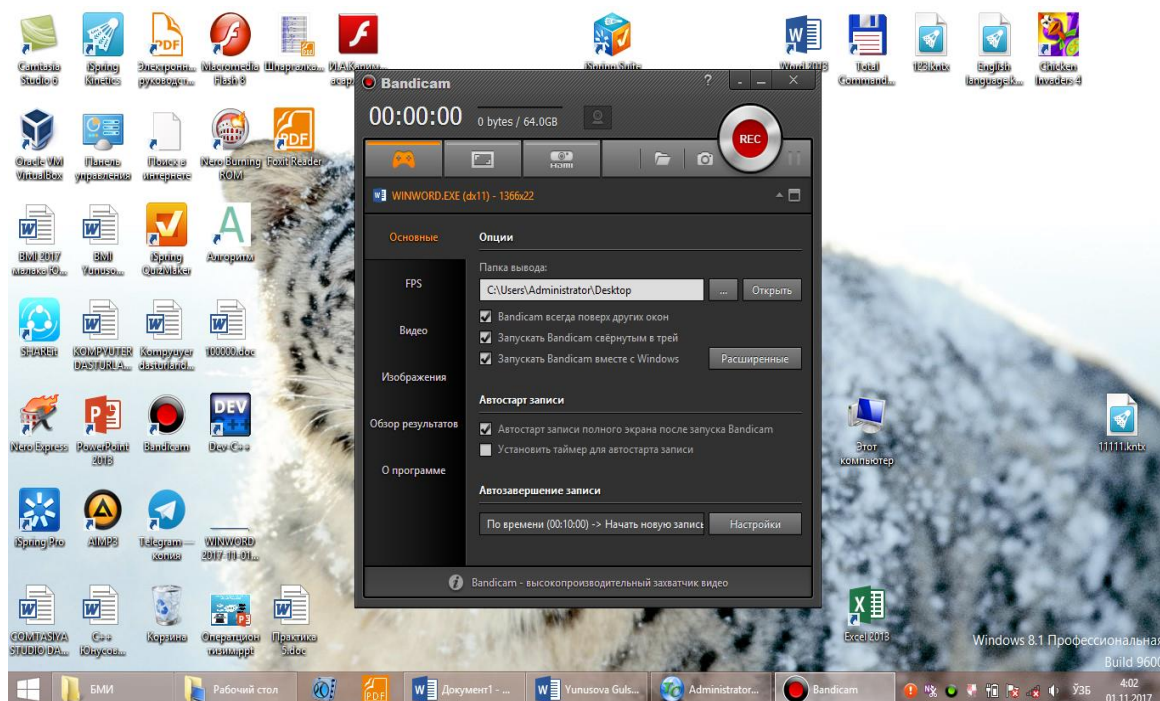
Keyingi bo'limlar “Изображения”, “Обзор результатов”, “О программе”.

“Изображения” bo'limi tasvirni qamrab olish bilan shug'ullanadi, bu erda ekranni qamrab olish, uni har bir vaqt oralig'ida qamrab turish va boshqa imkoniyatlar berilgan. Tasvirni png, jpg va boshqa formatlarda saqlash imkoniyatlari bor. “Обзор результатов” dastur bo'yicha natijalarni o'zida saqlaydi. Bandicam nomli fayllarni ko'rish mumkin.

“О программе” bo'limi dastur haqida ma'lumot beradi. Bandicam dasturi versiyasi, uning litsenziyasi haqida ma'lumot olish mumkin.

Bandicam dasturini internetdan topish, uni kompyuterga o'rnatish, uni sozlash va video yaratish talabalar uchun tajribalarimizdan qiyinchilik tug'dirmaydi. Kompyuterning ishchi stoliga videoni saqlashni sozlab qo'ysangiz, u doimo kompyuterni yoqishingiz bilan ishga tushadi.

1.1.4. SNAGIT - SKRIPSHOTLARNI MONITOR EKRANIDAN OLISH VA VIDEO TAYYORLASH UCHUN DASTUR

Hozirgi vaqtda barcha javhalarda axborot texnologiyalarisiz, internet va zamonaviy dasturlarsiz hayotni tasavvur qilib bo'lmaydi, internet sohasini o'zini rivojlantirish uchun juda ko'p dasturlardan foydalaniladi. Saytlar tuzuvchilar juda ko'p turli dizayner, grafikli, ovoz yozuvchi, rasmlarni skrinshot qiluvchi dasturlardan foydalanishadi. Bugungi kungi o'qituvchi ham o'zining faniga doir o'quv ishlanma, yaratgan saytiga rasm, video-lavha qo'ymoqchi bo'lsa, juda ko'p

dasturlardan foydalanishni va ularda ishlashni bilishi shart. Biz taqdim etmoqchi bo'lgan dastur, shunday dasturlar sarasiga kiradi. Bu dasturda nafaqat skrintshot, balki video ham yaratish mumkin. Faqat oldin kerakli ekran yuzasini qamrab olinadi, oyna o'lchamlari tanlanadi va ishni boshlanadi. Bunga o'hshash vazifalarni bajaruvchi dasturlar ham bor. Misol uchun, Adobe Captiva, Comtasiya studio dasturlari. Lekin ular haqida keyin to'htalamiz. Buguni "mehmonimiz" esa, Snagit dasturi [1]. Ta'lim tizimida ham zamonaviy dasturlar va texnologiyalarni qo'llash juda dolzarb masalalardan bo'lib qolmoqda. Misol uchun, respublikamizda to'rtinchi avlod elektron darsliklarni yaratish sohasini rivojlantirish uchun bir necha dasturlarda ishlashni bilish kerak, elektron darslik yaratuvchi dasturlardan tortib, Macromediya Flash, Front Page dasturlarida, ovozni yozuvchi Wave, Snagit, Captiva Type, Screen Capture va boshqa dasturlarda ishlashni bilish shart [2-5]. Dastur yordamida o'qituvchi uslubiy qo'llanma, darslik yozganida skrinshot qilingan rasmlarni elektron qo'l yozmasiga qo'yishi mumkin, undan tashqari ochiq darslar, prezentasiyalar va video darslar tayyorlashda dasturning keng imkoniyatlaridan foydalanib, video tayyorlashi, turli rasmlarni, video lavhalarni skrinshot qilib, yozgan uslubiy ishlariga o'rnatishi mumkin. Respublikamizda interaktiv ta'limga katta e'tibor berilayotgan bir vaqtda, biz sizga dasturda ishlashni o'rganishni tavsiya qilamiz va darsingizni qiziqarli, interaktiv qilish maqsadida, dasturdan foydalanib, turli rasmlarning skrinshotlarini va video darslarni unda tayyorlashingizni taklif qilamiz. Ko'rgazmlilik – dars materialini yanada ko'proq esda saqlash garoviligini unutmang!

TechSmith Snagit – juda foydali dastur bo'lib², monitor ekranidan skripshotlarni (s'yomka qilish) va video sifatida ekranda bo'layotgan jarayonni ko'rsatish va saqlash dasturi hisoblanadi, faqat ajratilgan joyning statistik grafik "rasmlarini"gina emas, balki ekranda nima bo'layotganini yozish imkonini

² www.google.ru. Internet va vikipediya materialari..

beradi, **Direct X**, **DirectDraw** va **Direct 3D** lardan foydalanuvchi ilovalardan rasmni to'liq qamrab olib, ularni rasmga olishi va skriptshotlar yaratishi mumkin. Skriptshot - bu ekrandagi video lavhani, rasmni qamrab olib, uni fiksirlash, fiksirlangan rasmni saqlab quyish mumkin. Bu dastur bundan tashqari videolarni tayyorlashda yoki audio darslarni tayyorlash uchun qo'llanishi mumkin, veb sahifa haqidagi ma'lumotlarni sahifaga quyish uchun veb yaratuvchilari va dizaynerlar uchun qo'llashda qulay vosita. Dastur veb sahifalar ishlovchilarga skripshotlarni ajratish, o'rgatuvchi roliklarni tayyorlab, veb saytga o'rnatish imkonini beradi va bu vazifa osongina amalga oshiriladi. Dastur ichiga kiritilgan annotatsiyalar tahrirlagichi, skripshotga bayon yozish, unga kerakli joyiga strelka o'rnatish, kerakli matnini chizib qo'yish, skrinshotga biror narsani qo'shish imkonini beradi. Undan tashqari dasturda "Kopirovat / Vstavit"³ buyruq'lari amalga oshira olmaydigan, amallar bajariladi, ya'ni dastur matnini yuqoridagi buyruqlar amalga oshira olmaydigan joydan ham "tortib oladi". Dasturning qushimcha amallari: skanerlar va raqamli kameralar bilan ishlay oladi. Screenshotlarni dastur avtomatik ravishda veb-saytga jo'nata oladi. Undan tashqari kichik funksiyalarni ham bajara oladi: issiq klavishalarni boshqara oladi, oldingi sozlovlarni qo'llash imkonining mavjudligi, EXE va DLLdan "ikona"⁴larni⁴ uzib olishi, veb-sahifadan skrinshotni olib tashlash, aylantirib ko'rishni talab etuvchi skripshotni veb-sahifadan olib tashlash va boshqalar.

³ Kopirovat'-nusha qilish, Vstavit'-nusha qilingan ob'ektni quyish.

⁴ Ikona-rasmi piktogramma.

Rasm1.

1-Rasmda kompyuter ekranining chap tomonida pastki qismida qizil tugmacha kamera ko'rinishidagi dasturning tugmasi joylashgan. **Snagit** tasvirlarni qamrab olishda cheklanmagan imkoniyatlarni taklif etadi – ekranni to'liq qamraydi, grafik ob'ektlarning bittasi va bir nechtasini(znachoklar, ekran knopkalari, panellar, menyu va boshqalar, turli va murakkab shaklli sohalar), (ko'pburchak, ellips, uchlari aylantirigan to'g'riburchak, DOS-dasturining to'liq ekranlari va DirectX (o'yinlar, videoproigrivatellar) qamrab olish imkoniga ega. Dastur tasvirlarni kameradan va TWAIN interfeysli raqamli kameralardan olishi mumkin, Windows almashish buferi va ishchi stolining fonli rasmini qamrab olish mumkin, EXE-fayllar va DLL kutubhonadan znachoklarni import qilishi mumkin. Ekran lupa sizga qamrab olish jarayonini piksel birligigacha aniqlikda amalga oshirib beradi. Ichiga o'rnatilgan rasterli tasvirlar tahrirlagichi yordamida ko'rish esa, tezda ichiga kerakli ma'lumotlarni, rasmni tushuntiruvchi izohlarni yozib, tasvirni faylga saqlash imkonini beradi. Undan tashqari, **Snagit** dasturi veb-saytlardan sahifalarni ichma-ich joylanishi darajasini ko'rsatish bilan turli fayllarni saqlash imkoniga ega, ekranda bo'layotgan jarayonni AVI formatda videorolikga yozish imkonini beradi. **Snagit** dasturi qamrab olishni jadval asosida berilgan davr bilan amalga oshiriladi.

Rasm 2. O'ng tomonda pastda joylashgan tugma-dasturning kamerasi sifatida xizmat qiladi va dasturni o'rnatgandan so'ng kompyutringiz ekranida chiqib turadi.

Polosali aylantirish orqali oynani qamrab olish. SnagIt ni yaratuvchilari qimmatli funkciyani amalga oshirishgan, polosali aylantirish orqali ekran obʼektlarini va oynalarni qamrab olish, bu erda osonlik bilan amalga oshiriladi. Masalan, hajmi katta rasmni yoki ekranga sigʻmaydigan rasmni olish kerak boʻlsa, unda bu rasmni qismlarga ajratib, rasmga olinadi, keyin fragmentlarini grafik tahrirlagichda kleylash mumkin boʻlgan edi. SnagIt sa bizga bu muammoni qanday hal qilib beradi? Juda oson-aylantiruvchi ekran obʼektining kerakli turini manba sifatida tanlab, qamrab olishni iniializaciya qiladi, oynadagi maʼlumotni foydalanuvchi dastur oʻzi bajarmaguncha aylantirib turadi va kutadi, keyin esa tayyor rasm olinadi.

Matnni qamrab olish.

Nusxa qilish amaliga boʻysinmaydigan muloqot oynasidagi matnni olish mumkin yoki roʻyhatini shakllantirish mumkin.

Rasmlarni avtomatik ishlab chiqish va saqlash-

SnagIt ichiga joylashgan filtrlar tufayli tasvirning masshtabi va oʻlchovlarini oʻzgartirish mumkin, ekrandan rasmni avtomatik ishlash mumkin, rang chuqurligini, rang korreksiyasini amalga⁵ oshirish mumkin, ramka qoʻshishni, soya va “suvli” belgilar, sarlavha, effektlar oʻrnatishi mumkin. Dastur ishlab chiqilgan tasvirni printerga, tanlangan ilovaga, almashuv buferiga, elektron pochtdan avtomatik ravishda joʻnatish mumkin. Tanlangan formatli faylni saqlash mumkin, bunda nomi sozlovchi shablonlar asosida fayl nomi shakllanadi. SnagIt sozlovlari profillari yordamida qamrab olish parametrlarini, ishlash va ekran rasmlarini chiqarish va bu jarayonlarni boshqarish amalga oshiriladi. Dasturning bosh oynasi yoki SnagIt OneClick suzuvchi panel yordamida tez rasmlarni qamrab olish uchun kerakli profilini tanlashingiz mumkin. Koʻp hollarda SnagIt ekran rasmlarini tayyorlash jarayonini toʻliq avtomatlashtirish imkonini beradi. Siz qamrab olish parametrlarini, ishlash va rasmlarni saqlash,

⁵Korreksiya-tugʻirlash

tasvirni qamrab olish, belgilagan profilni tanlasangiz etarli, qolgan ishlarni dastur sizning o'ringizga o'zi bajaradi.

Snagit Editor Ichiga qurilgan tahrilagich imkoniyatlari

Formatlashtirilgan matn ustiga rang qo'yish, shrift, shaffoflik, hajmli soya o'rnatish mumkin. Tasvirni ishlash— aylantirish, kesgich(kesish uchun), masshtab qo'yish. Moy qalam, shtamplar, sepgichlar, qalamlar, chiziqlar, strelkalar, geometrik shakllar, ranglarni olish uchun pipetka, tasvir sohalarini figurali ajratish kai uskunalar mavjud. Amallarni inkor etishning 50dan ortiq darajalari keltirilgan. Tayyor tasvirni faylga yozish, almashinuv buferiga nusxa qilish, chop etish uchun ma'lumotnomadan foydalanish imkoniyatlari bor.

Snagit Studio Ichiga qurilgan vektorli tahrirlagich imkoniyatlari

Tayyor vektorli elementlar kutubxonasi orqali izoh, figurali belgilovchi yozuvlar, shtamplar, strelkalar, simvollar, bog'lovchi chiziqlar va h.z qushish, tekislash, joylashtirish, o'lchovlarini o'zgartirish, burish, bo'yash va ob'ektlar ustida boshqa amallarni bajarishni o'z ichiga qmrab olgan.

Snagit Catalog Browser tasvirlarning ichiga qurilgan katalogi

Rasmlarni tez ko'rishdan tashqari, Snagit ichiga joylashtirilgan filtrlarni va ismlar shablonlarini guruhli va paketli o'zgartirishlarni bajarish uchun qo'llaniladi. Bu erda o'lchovlarni almashtirish, kesgich, burish, ranglar chuqurligini va ranglarni almashtirish, ramka, "suvli" belgilarni, fonni quyish mumkin. Bundan tashqari tasvirlarning veb-gallereyasini tashkil etish uchun kuchli vositalarga ega.

Snagitga ulanuvchi modullari va ichiga qurilgan COM-server

Internet Explorer va Firefox brauzerlar uchun ulangan modullar hamda Microsoft Word, PowerPoint, Excel, Microsoft Outlook hamda Adobe FrameMaker dasturlar uchun tasvirlarni tez va qulay qamrab olish jarayonini tashkil qilib beradi. Tavsirlarni tez quyib berish imkonini beradi. Ichiga o'rnatilgan COM - server Snagit dasturining ishlash jarayonini Visual Basic va

VB Script hamda Visual C/C+ orqali boshqarishni amalga oshiradi [3,4,5,]. Ko'rinib turibdiki, bu qo'llanishi qulayliklar yaratuvchi dasturni zamonaviy dasturlar va dastrlashtirish vositalari qo'llar ekan, bu esa biz taklif etayotgan dasturda siz ishlashni o'rganishingiz dolzarb masalalaridan biriligini isbot qiladi. Albatta dasturni o'rntib, unda ishlashni o'rganing.

Adabiyotlar va manbalar:

- 1.V.Hamidov, V. Ttegay, LMS va SMS sistemalar.,Malaka oshirish kurslari.,T.2011 y.
2. G.N.Yunusova, To'rtinchi avlod elektkron darsliklari va ularni yaratishda zamonaviy kompyuter dasturlardan foydalanish, T.2010 y.
- 3.V.Hamidov, Virtual o'qitish tizimlari, Moodle o'quv platformasi.,T.2015 y.
- 4.G.N.Yunusova, Ta'limda axborot texnologiyalari va zamonaviy dasturlar, T. 2015 y.
- 5.Hamidov,Elektron e-larning ta'lim vositalari., Malaka oshirish kurslari., T.2014 y.

SNAGIT DASTURIDA AMALIY ISHLASH:

Snagit dasturini kompyuterga papkasini yuklasangiz va uni o'rnatsangiz, kompyuteringizning o'rtasida qizil tugma, yani kamerani ko'rsatuvchi tugma hosil bo'ladi. Uni bosib, ichidan kerakli rasmlari piktogrammalarni tanlashimiz yoki ekranni qamrab olishga buyruq berishimiz mumkin. Natijada ekranni qamrovchi lupa ko'rinishidagi jarayon ekranda faollashadi, undan foydalanib, istalgan ekranni qamrab olamiz. Siz qamrab olmoqchi bo'lgan ekran ikkita punktir chiziqlar o'rtasida bo'lish shart.

Endi ekranni qamrab olgandan so'ng ma'lumot beruvchi bizga yordamchi suzuvchi so'z chiqadi, unda yordam uchun F1 tugmani bosing degan yozuv chiqadi.

Undan so'ng oynaning chetida qushimcha tugmalardan iborat panel paydo bo'ladi, unda Rec tugmasini bosib, ekrandan yozishni amalga oshiramiz. Ekrandan yozishdan oldin 1,2,3 raqamlari chiqib, keyin esa yozish boshlanadi, hamda ekranning pastida bayroqcha rasmi piktogramma yonib – uchib turadi. Shunday qilib, yozuv amalga oshadi. Yozuv oxirida bu tugmani bosib, yozuvni to'xtatamiz. Yozuvni ko'rish mumkin yoki bu videoni Fayl-Sohranit orqali bu videoni ishchi stolga yozib, uni ko'rish mumkin. Shunday qilib bu dasturda video yaratish juda ham Comtasiya studio dasturida video yaratishga o'hshash.

Bu dasturlarni Techsmith nomli bitta firma yaratgan. Snagit dasturida Vivod orqali rasmni siz ishlab turgan taqdimotga, electron jadvalga yoki matnga qo'yish mumkin.

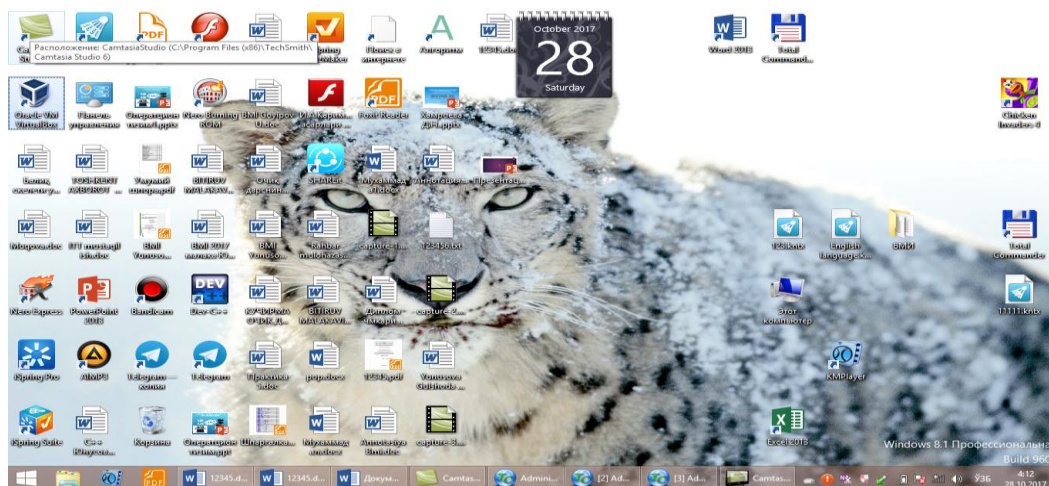
Siz Vivod bo'lmiga kirib, Word yoki Power Point piktogrammasini bossangiz, ekran chetida siz ishlab turgan fayl nomi chiqadi, uni bosilsa, o'sha faylga matndan so'g yoki slaydga Snagitda olingan rasm qo'yiladi. Snagitning nafaqat scrinshoot qiladigan, balki scrinkast qiladigan imkoniyatlaridan tashqari Word, Excel, YuoTubega rasmlarni qo'yish imkoni ham bor.

3. Video-ma'ruzalar yaratish dasturlari. Comtasiya studio dasturi.

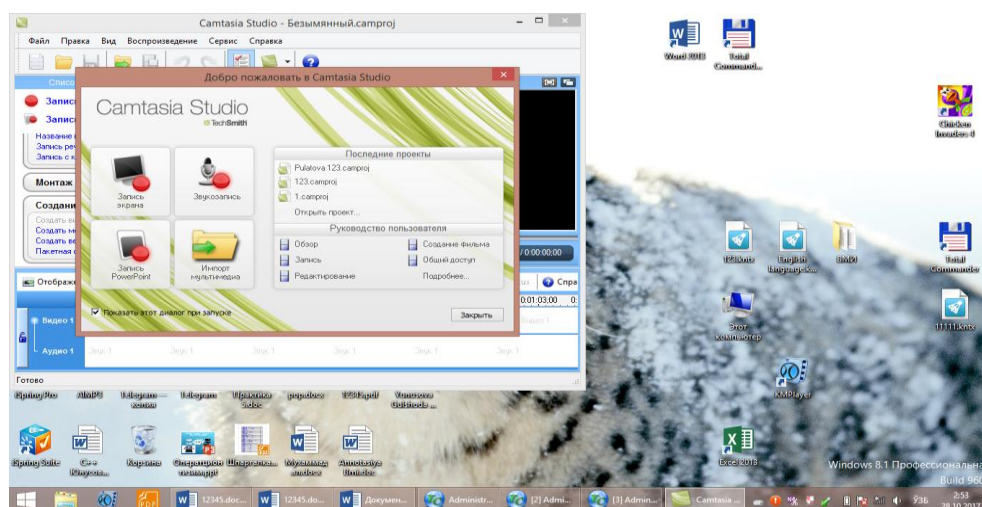
Bu dasturda video-ma'ruza yaratish uchun misol uchun,"Запись с

экрана” tugmasini bosamiz va ekranda amallarni ko’rsatib, ovozimizni yozish boshlanadi, oldindan mikrofonni sozlab olamiz va pastda qizil tugma yonib turadi. Biz ma’ruzani yozganimizda o’zimizni ham kamera olishimiz mumkin, undan tashqari ekranda bajargan ishlarni kamera yozib boradi. Yozuvni boshlash uchun REC tugmasi bosiladi. Stop tugmasini bossak, yozuv tugatiladi va panelning o’viridan Save saqlash b’yalimini tanlab video-darsni yozib olish mumkin.

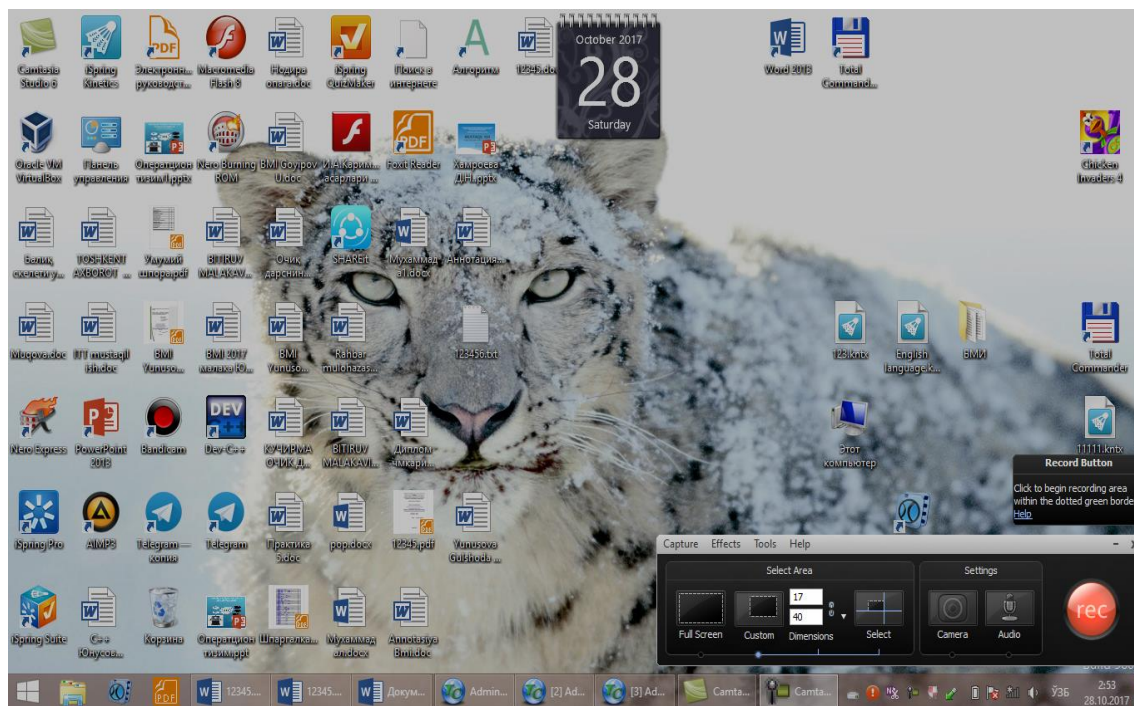
3.1.1. Comtasiya Studio dasturi. Ta’limda Video-ma’ruza va video-Ishlanmalarni yaratish dasturi.

Ektranda Ektrandan yozish, Power Pointga yozish kabi imkoniyatli oyna faollashadi. Rasm 1.

Ekrandan yozish, Yani “Запись с экрана” bo’limi bu erda mavjud Rasm 2):

Rasm3. Ekrandan yozish. Comtasiya studioning bosh menyusi quyidagicha:

“Файл”, “Правка”, “Вид”, “Воспроизведение”, “Сервис”, “Справка”.

Endi bosh menyusi bo’yicha to’htalamiz. Fayl menyusi:

“Создать проект”-proektni yaratish uchun ishlatiladigan soha. Proektni yaratishda bundan boshqa vkladkalardan ham foydalanish mumkin.

“Открыть проект”- oldindan yaratilgan proektni ochish. Albatta avval proekt yaratilgan va saqlangan bo’lishi zarur.

“Последние проекты”- oxirgi loyihalar. Oxirgi yaratgan loyihalarigizdan 15-16 tasini ko’rsatib beradi. Nomlari chiqib turadi.

“Последние записи”- oxirgi yozuvlarni ko’rish imkonini beradi.

“Сохранить проект”- loyihani saqlash, avtomatik tarzda loyiha saqlanadi. Dasturga berilgan shablon asosida avtomatik saqlanadi.

“Сохранить проект как”-loyihani fayl sifatida saqlash, yani yangi nom bilan saqlash. Bunda foydalanuvchi loyihasiga o’zi yangi nom bera oladi. Bu

imkoniyatni dastur beradi. “Сохранить звук как”-ovozni saqlash uchun ham turli versiyalar beriladi, avi formatda yoki mp3 formatida ovozni saqlash mumkin bo’ladi, bu ham foydalanuvchi tanloviga havola.

“Сохранить кадр как”- kadrni saqlash imkoniyati ham mavjud. Kadr-bu lavha, uni ham alohida saqlab olishingiz mumkin.

“Экспорт проекта как Zip”-loyihani arhiv sifatida eksport qilish.

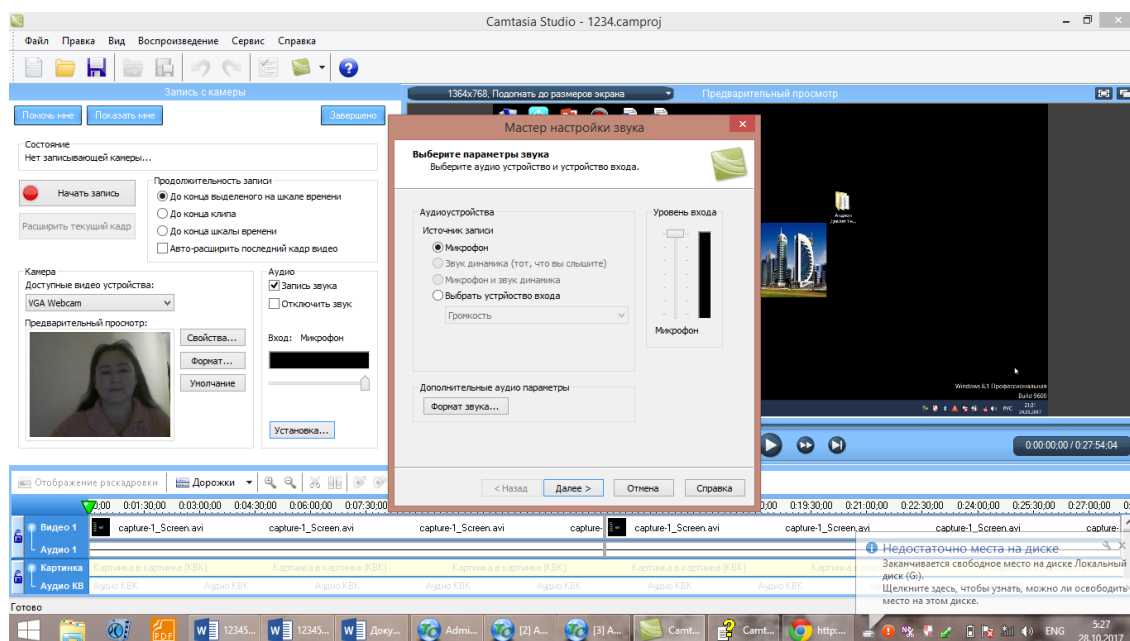
“Импорт Zip проекта” - loyihani arhiv sifatida import qilish.

“Запись с экрана” – ekrandan video-maruzani, videoni yozish.

“Запись Power Point” - Power Point dasturiga yozish.

“Запись с камеры” - kameradan yozish.

“Импорт файлов мультимедиа”-multimediaga fayllarni import qilish. Fayllarni Youtubega import qilish mumkin, o’quv platformalariga o’rnatish mumkin.

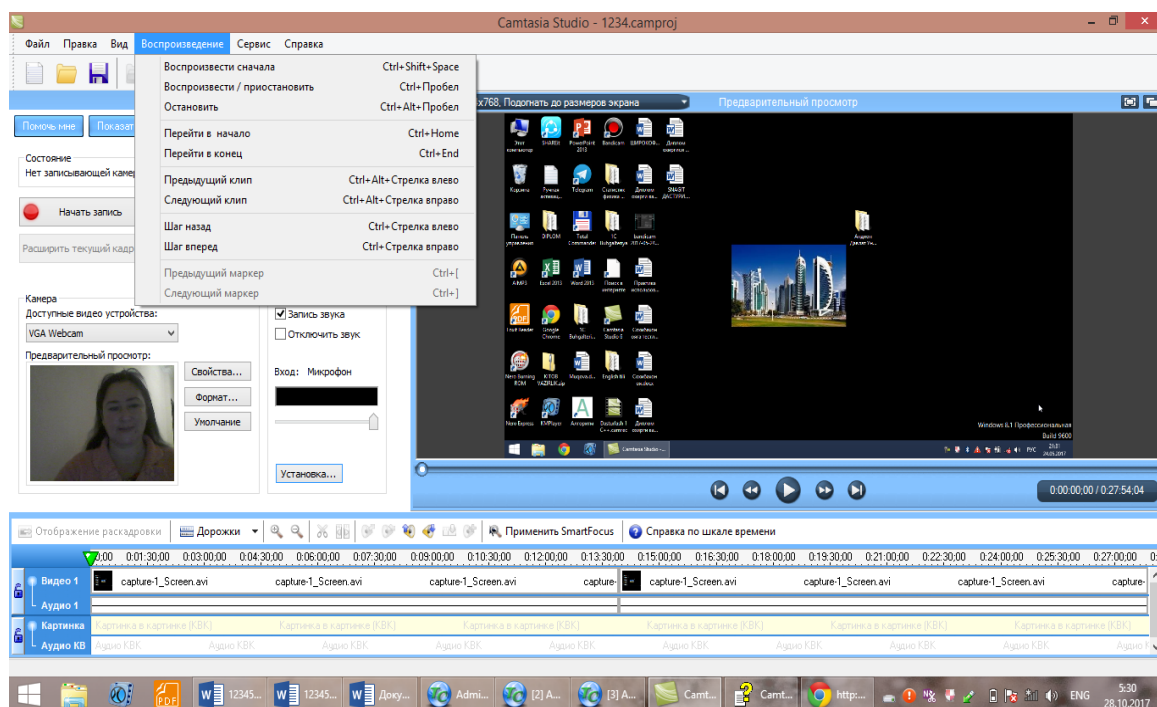

Рasm 4.

“Параметры проекта” – projekt parametrlari. Proektning parametrlarini o’rnatish uchun qo’llaniladigan bo’lim.

“Создать видео как”-videoni yaratish imkoniyatlarini beradi.

“Создать выделенное как”-ajratilgan joyni ...sifatida yaratish imkonini beradi.

Расм 5. “Пакетная обработка” – fayllarga paketli ishlov berish. Bu bir necha paketlar, loyihalar xotiraga yozilgan bo’lsa, qo’llaniladi.

“Упаковка и просмотр”-joylashtirish va ko’rish. Yani video-ma’ruzani kerakli joyga joylashtirish va ko’rish imkonini beruvchi soha.

“Загрузить в”-video-maruzani, scrinshootni yoki scrincastni Youtubega, Power Pointga yoki boshqa masofaviy ta’lim tizimlariga o’rnatish.

“Свойство проекта”-proekt hossalari ko’rish mumkin.

“Выход”-chiqish, yani dasturdan chiqish.

Pravka menyusi:

“Отменить” - berilgan amalni inkor etish.

“Вернуть” - oldingi holatga o’tish.

“Добавить на шкалу времени” - vaqt shkalasiga qo’shish.

“Вырезать выделенное” – ajratilgan lavhani kesib tashlash.

“Обрезать кроме выделенного” - ajratilgan sohadan tashqari joyini kesish. Bu kerakli joyni qoldirib, kerakmas joyni kesib tashlash uchun qo'llaniladi.

“Расширить кадр” – kadrni kengaytirish

“Клип”-Klip bilan ishlash.

“Шкала времени” – vaqt shkalasidan foydalanish.

“Звук”-ovozni kuchaytirish, “shumni”-shovqinni tozalash, kamaytirish.

“Маркеры” – Markerlar bilan ishlash.

“Длительность изображения” – tasvirning uzunligi

“Заголовки клипов” – Kliplarning nomlanishi

“Запись речи” –Nutqni yozish

“Настройка звука” – Ovozni sozlash

“Панорамный масштаб” – Panoramali mashtab

“Сноска”-ihtiboslar o'rnatish

“Эффекты переходов”- o'tishlarning effektlarini qo'yish.

“Подписи” –imzolar bilan ishlash.

“Флэш-викторина и опрос” – flesh-viktorina va so'rovdan foydalanish.

“Картинка в картинке”(КБК) – rasm ichida rasm.

Vid menyusi:

“Раскадровка”- faylarni kadrlashtirish.

“Шкала времени “–bu erda ham vaqt shkalasidan foydalanish mumkin.

“Список задач” – masalalar ro'yxati chiqadi.

“Панель инструментов” - uskunalar panelidan foydalanish imkoniyati mavjud.

“Строка состояния” - holat satri, barcha dasturlarda mavjud bo'lgan bu holat satri Comtasiya Studio dasturida ham bo'ladi.

“Переключить положение просмотра КБК” - Rasmda rasm ko'rish holatini o'zgartirish, boshqasiga o'zgartirish.

“Во весь экран” – butun ekranga ko’rsatish.

“Подогнать до размеров экрана” – ekran razmerlariga olib kelish.

“Масштаб 100% “- 100% mashtab.

“Увеличить” - kattalashtirish

“Уменьшить” - kichiklashtirish

“Увеличить до размера экрана”- ekran o’lchovlarigacha kattalashtirish

“Увеличить выделенное”- ajratilgan sohani kattalashtirish

“Увеличить на максимум” – maksimumga kattalashtirish.

“Корзина клипов” –kliplar savatchasini qo’llash.

“Щелчок”– chertkidan foydalanish

“Воспроизведение” - qayta ko’rsatish menyusi:

“Воспроизведение сначала “–ovozli saqlanganni boshidan ko’rsatish.

“Воспроизведение/ приостановить” – saqlanganni ovozli ko’rsatish, namoyish qilish.

“Остановить “– to’xtatish.

“Перейти в начало “– boshiga o’tish.

“Перейти в конец” – oxiriga o’tish.

“Предыдущий клип” – oldingi klipga o’tish.

“Следующий клип” – keyingi klipga o’tish.

“Шаг назад “– orqaga bir qadam yurish.

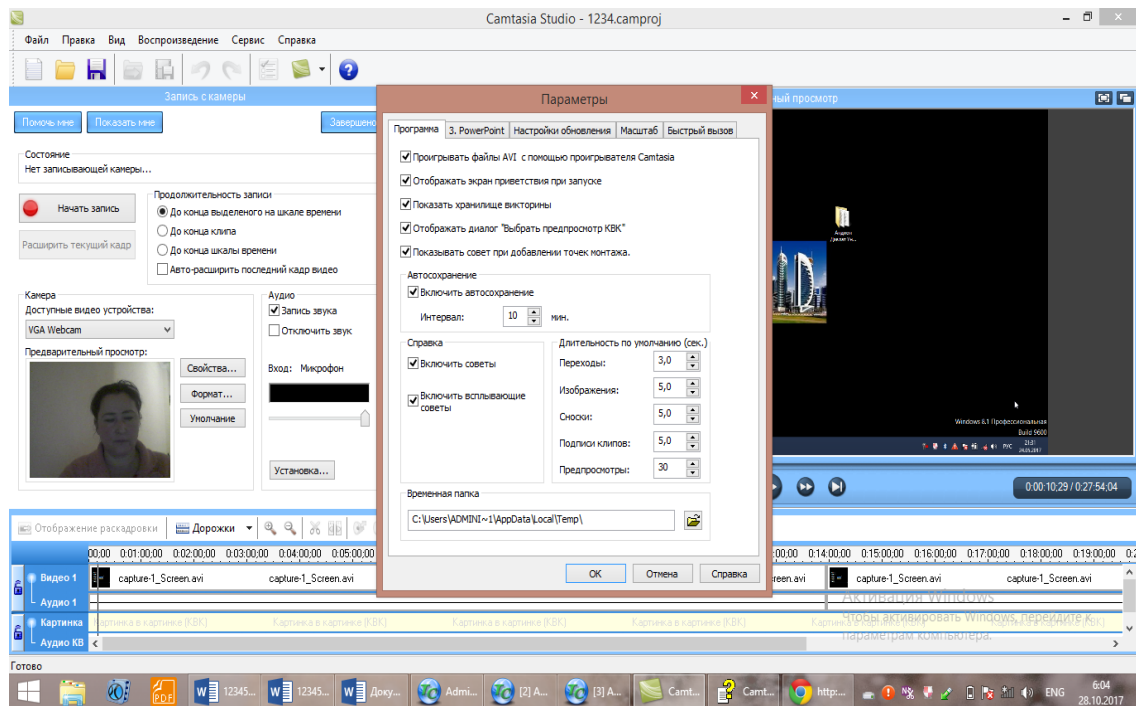
“Шаг вперед” oldinga bir qadam yurish.

“Предыдущий маркер” – oldingi markerdan foydalanish.

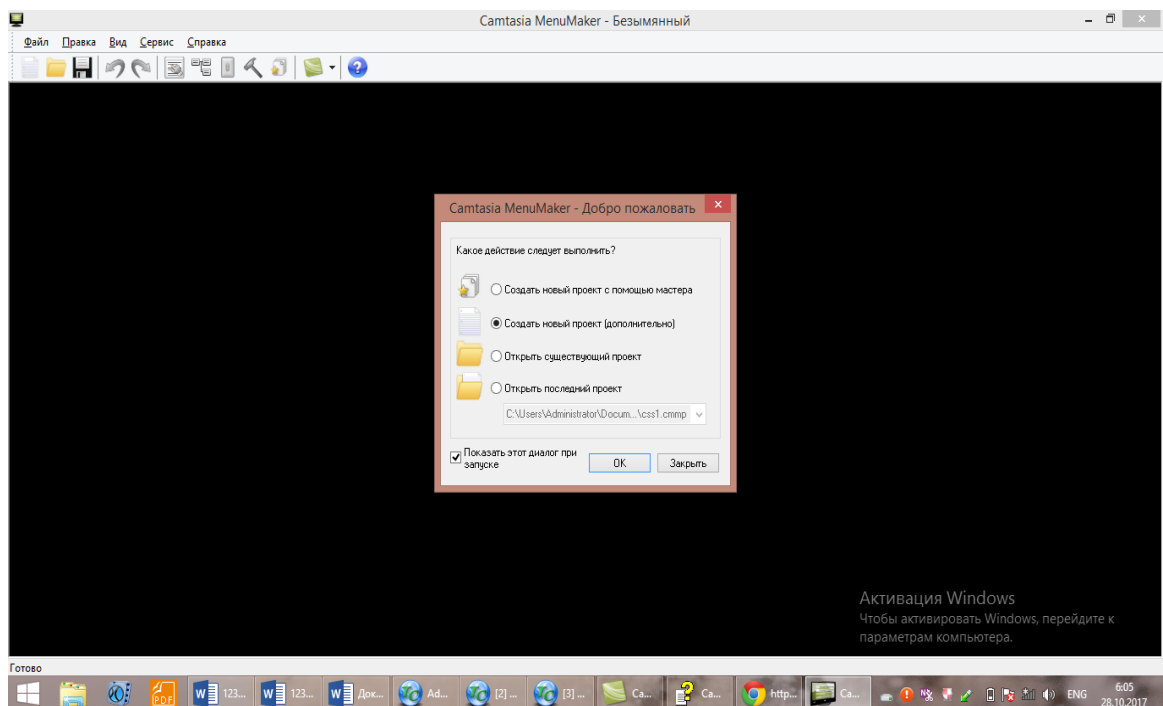
“Следующий маркер” – keyingi markerdan foydalanish.

Servis menyusi:

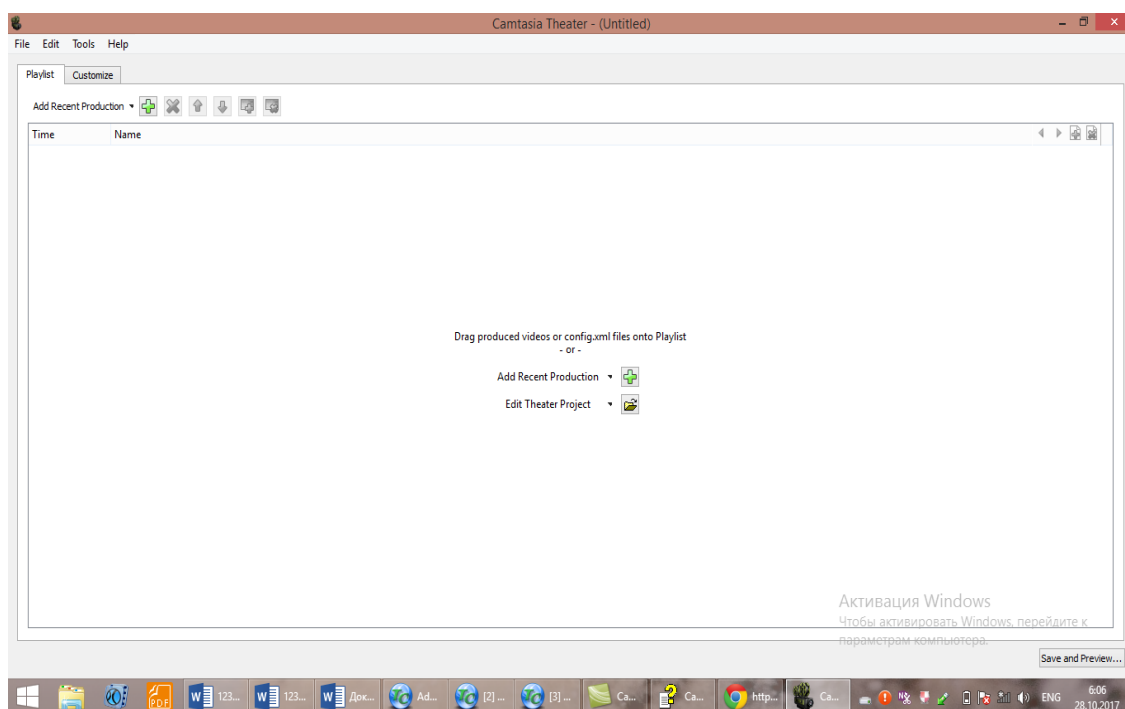
Comtasiya Recorder – ovozli videolarni, video-ma’ruza, video-darslarni yaratish uchun qo’llaniladi.

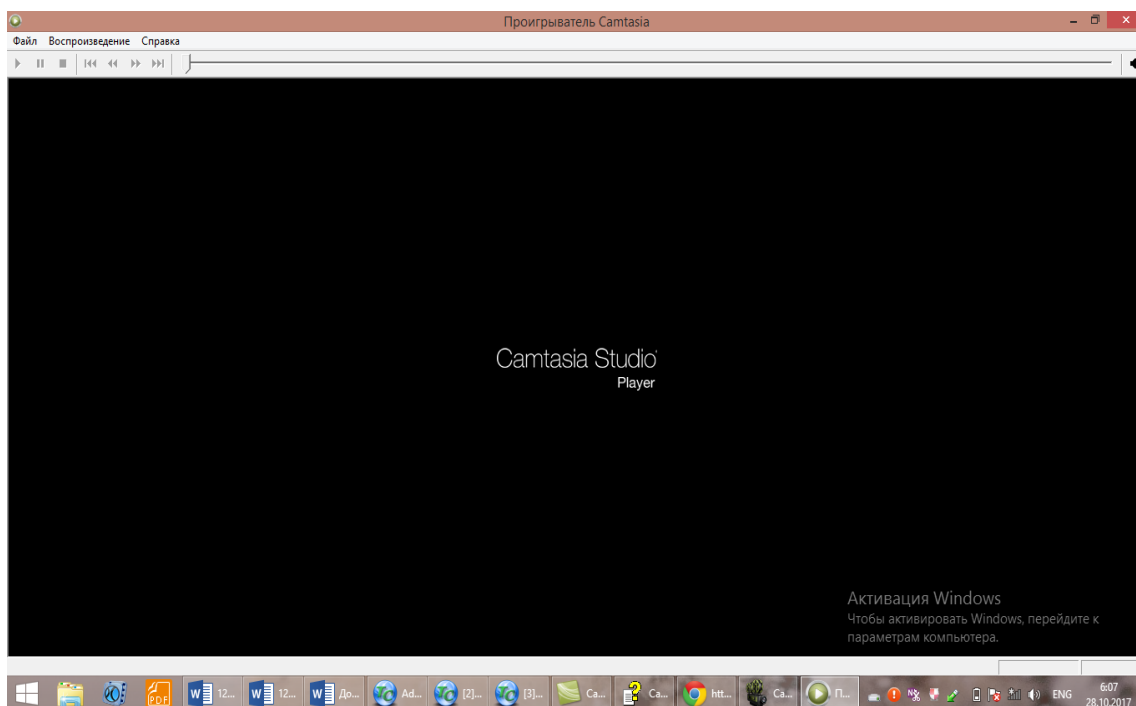
Rasm 6. Comtasiya Menu Marker – loyiha yaratish uchun dastur hisoblanadi.

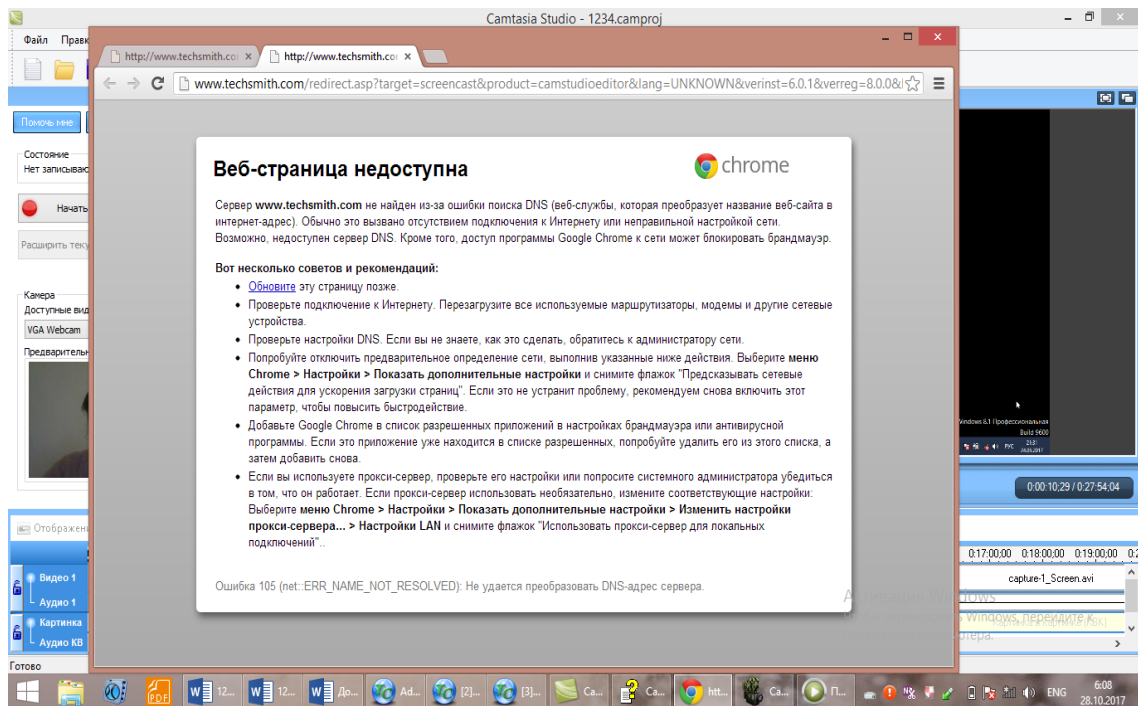
Rasm 7. Comtasiya Theater – 4ta menyudan iborat dastur. Uning haqida keyinroq to'xtalamiz.

Проигрыватель Comtasiya – Comtasiya dasturining proigrivateli.

Rasmlar 8,9. Screencast.com – TechSmith sayti bilan tug'ridan tug'ri internet orqali ulanasiz.

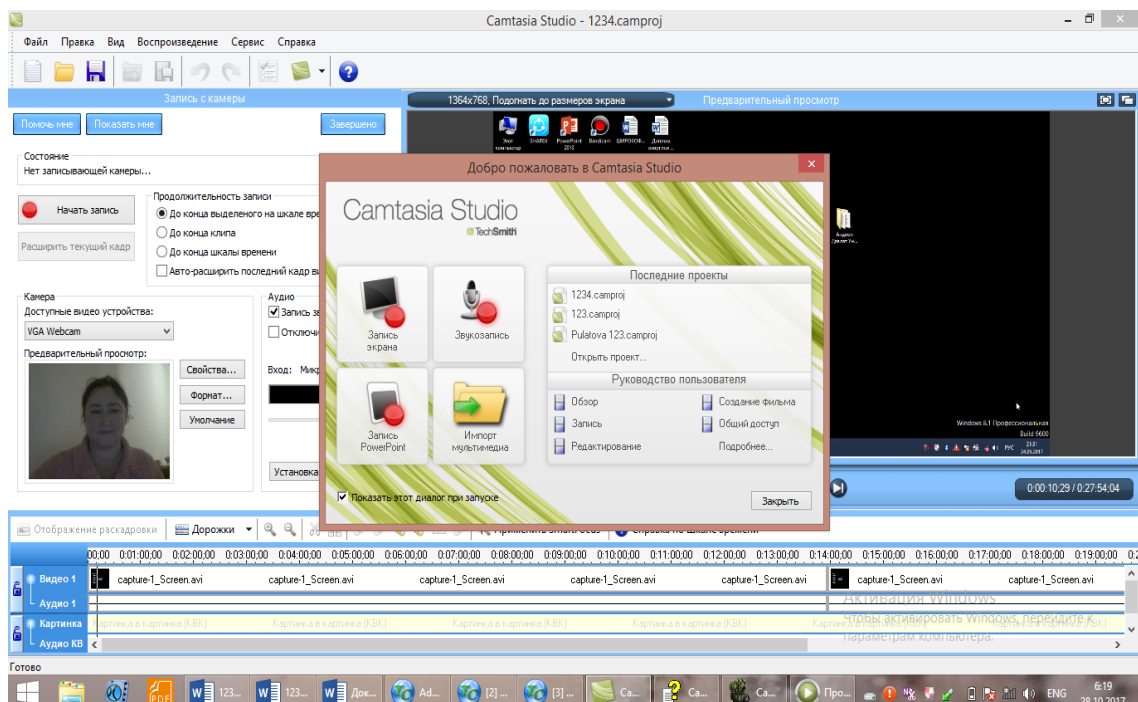
9-Rasm.

Параметры – parametrlar oʻrnatish uchun zarur boʻlim.

Spravka menyusi:

Spravka - maʼlumotnoma, dasturni ishlatish boʻyicha TechSmith firmasida toʻliq kitob berilgan, uni oʻzbek tiliga oʻgirib kitob, qoʻllanma yozish mumkin.

Показать экран приветствия-salomlashish ekranini koʻrsatish.

10 Rasm.

“Техническая поддержка “– texnik qo’llash imkoniyati.

“Проверка обновлений” – yangilovlarni tekshirish.

“Часто задаваемые вопросы” – ko’p beriladigan savollar

“Сообщить другу о программе “– dastur haqida do’sstga murojat qilish

“Обучающее видео” - o’rgatuvchi videoni ko’rib, ishlashni o’rganish.

“TechSmith в интернете” – bu dasturni yaratgan firma bilan bog’lanish.

“Восстановить всплывающие подсказки” – chiquvchi yordamchi aytib turishlarni tiklash.

“О программе”- dastur haqida ma’lumot.

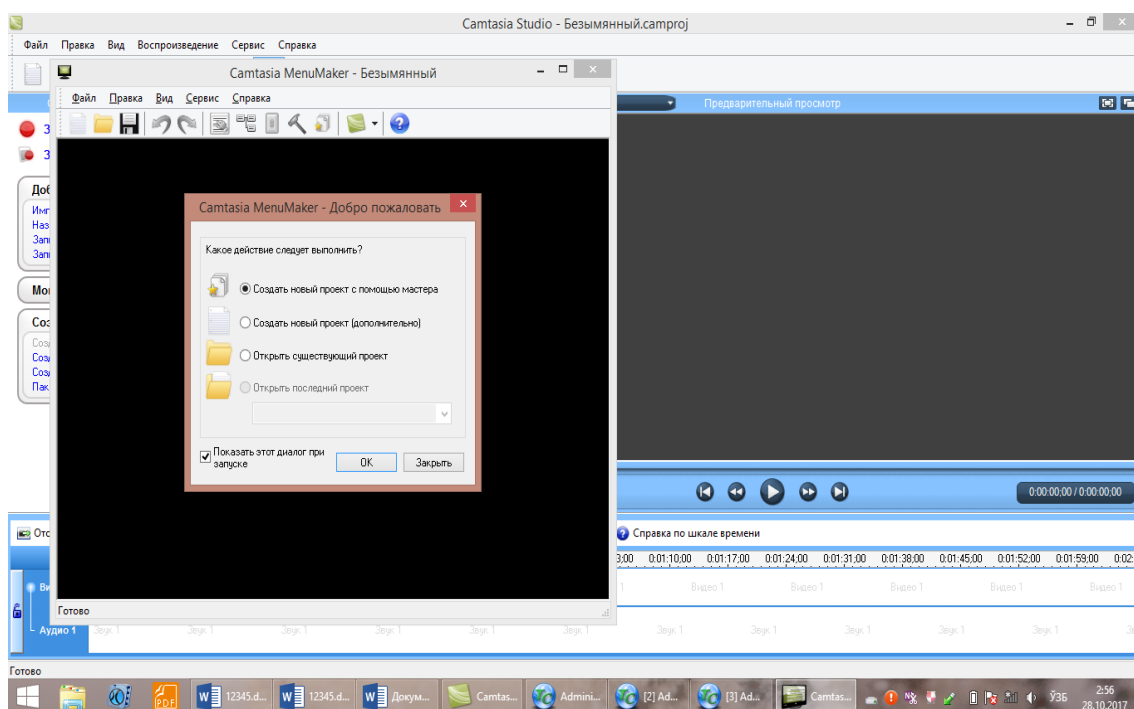
“Регистрация Comtasiya studio “– Comtasiya studioni registrasiya qilish.

“Создать видео” bo’limida quyidagi bo’limlarni faollashtirish mumkin:

“Создать меню диска”- disk menyusini, “Создать веб-меню”-Veb-menularini yaratish, “Пакетная обработка”-paketli ishlov berish kabi bo’limlari faollashadi.

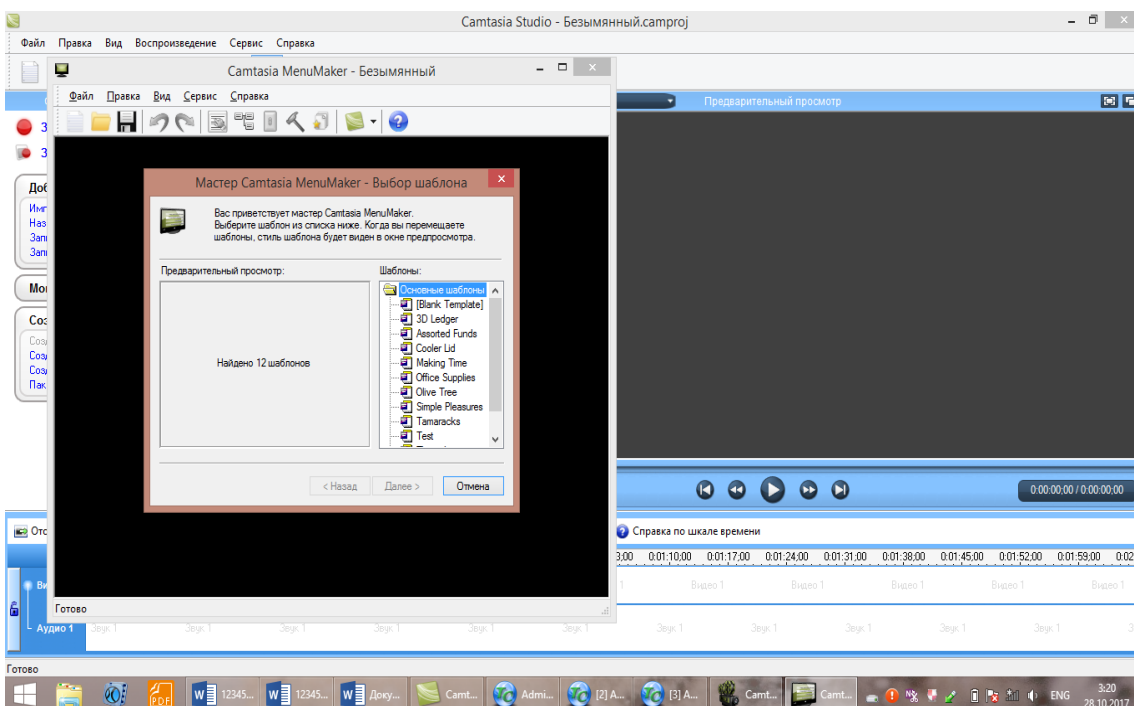
“Создать меню диска”-disk menyusini yaratish bo’limiga kirsak, “Какое действие следует выполнить?” - qanday amalni bajarish kerak? degan savol paydo bo’ladi. Keyin quyidagi imkoniyatlarni bizga dastur vkladkasi beradi:

“Создать новый проект с помощью мастера” - usta yordamida yangi loyiha yaratish, “Создать новый проект дополнительно”-qushimcha yangi loyiha yaratish, “Открыть существующий проект”-mavjud loyihani ochish kabi bo’limlari mavjud.

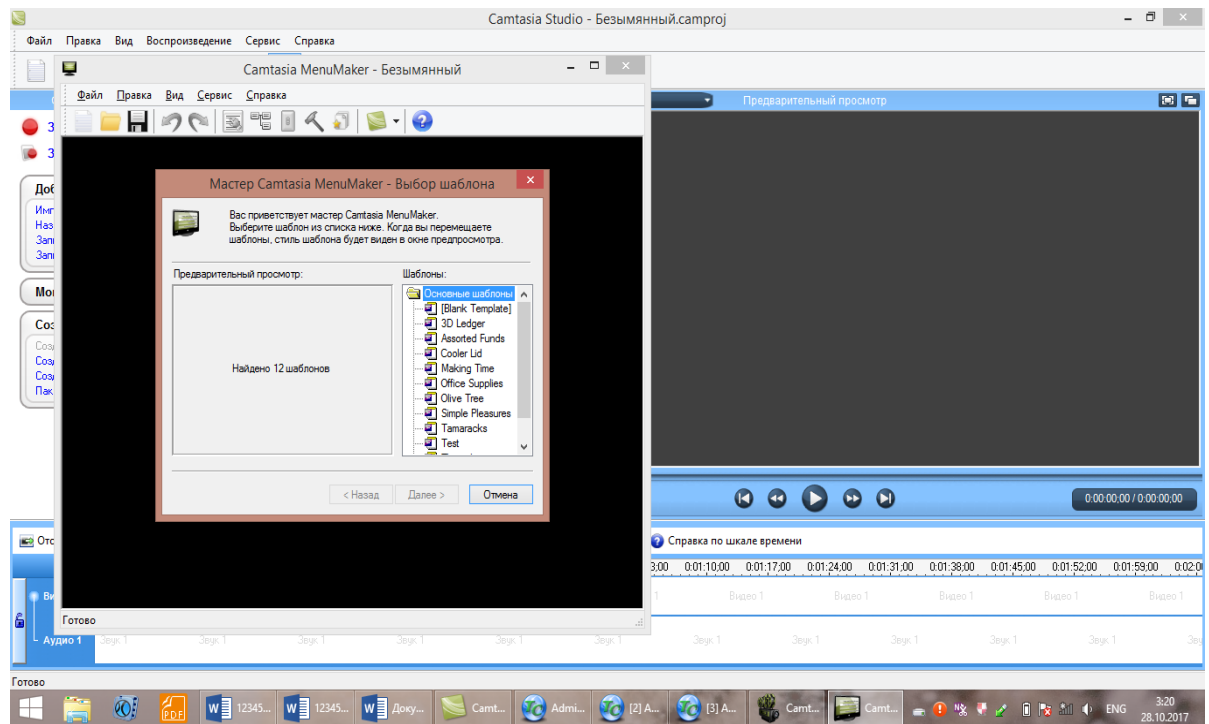

11 Rasm.

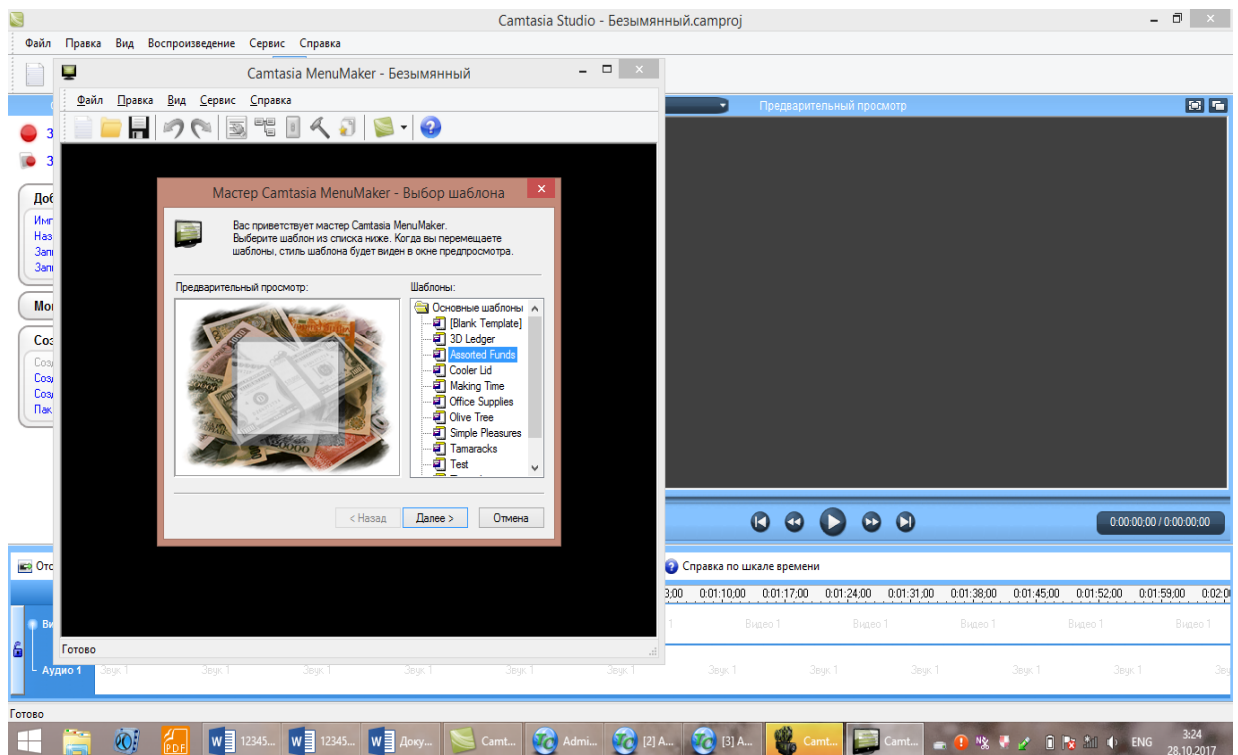
Endi yuqoridagi usta yordamida loyiha yaratish bo'limiga kirsak, loyiha yaratish uchun 12ta shablon chiqqanligi haqidagi axborot ekranga chiqadi:

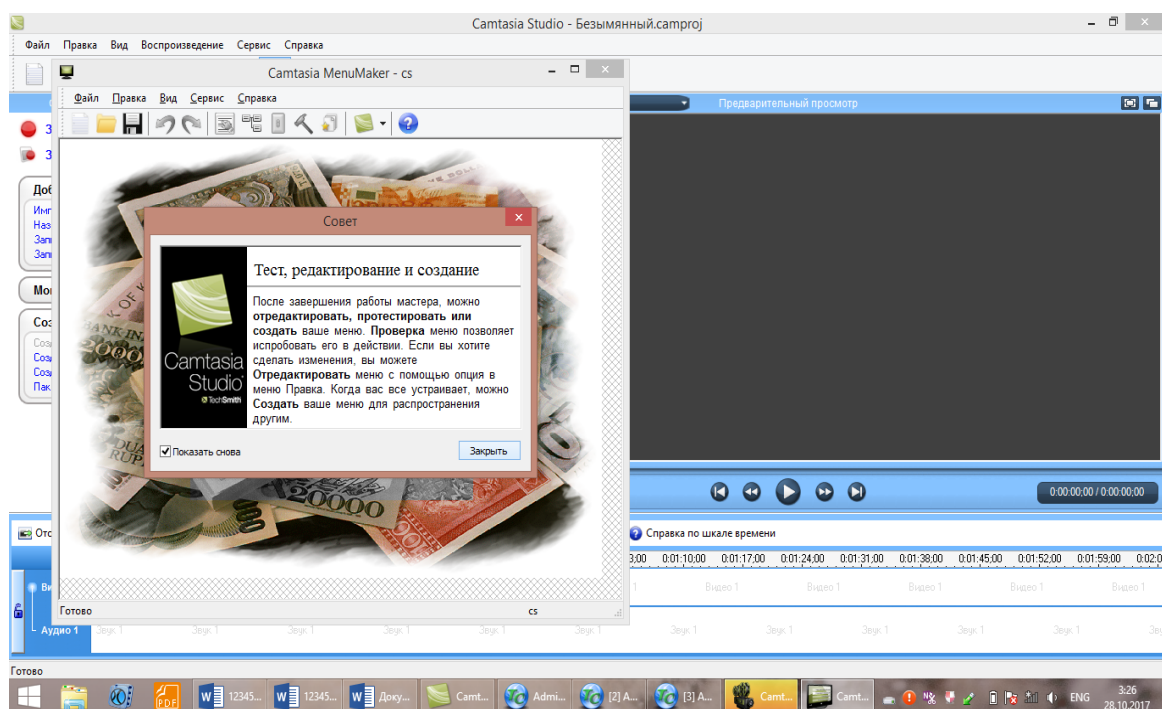
12 Rasm. Ularni tanlasak, har biriga mos rasmi ekranda paydo bo'ladi:

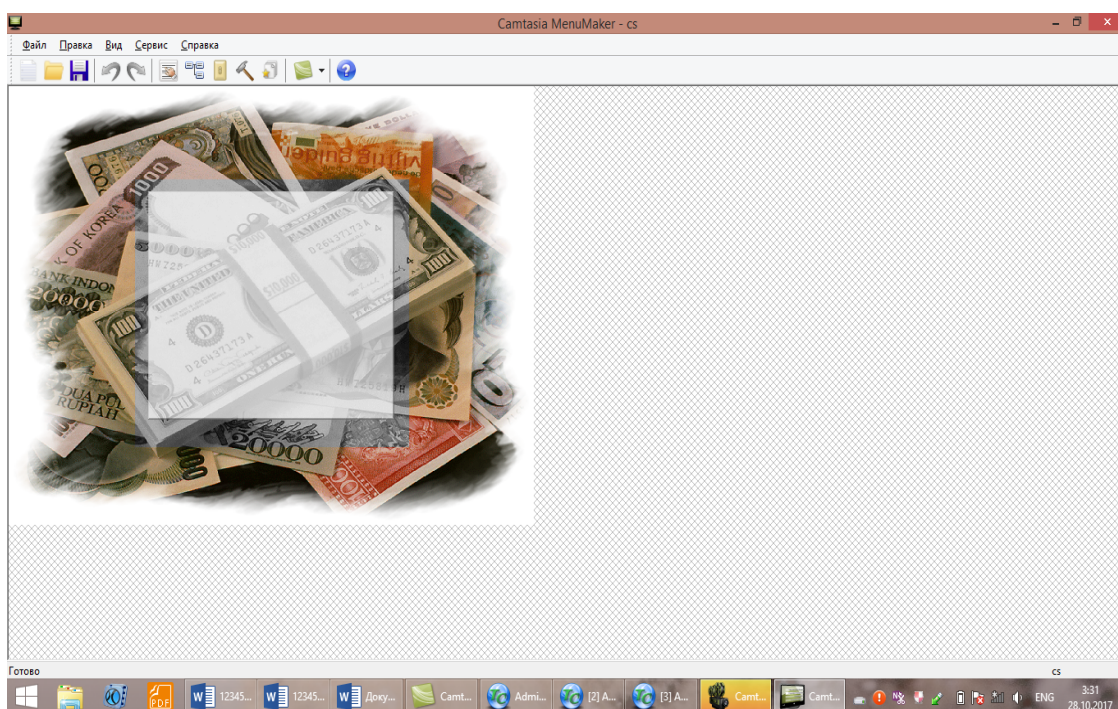
13 Rasm. “Assorted Funds” bo’limini tanlasak, unga mos rasimli shablon ekranda paydo bo’ladi:

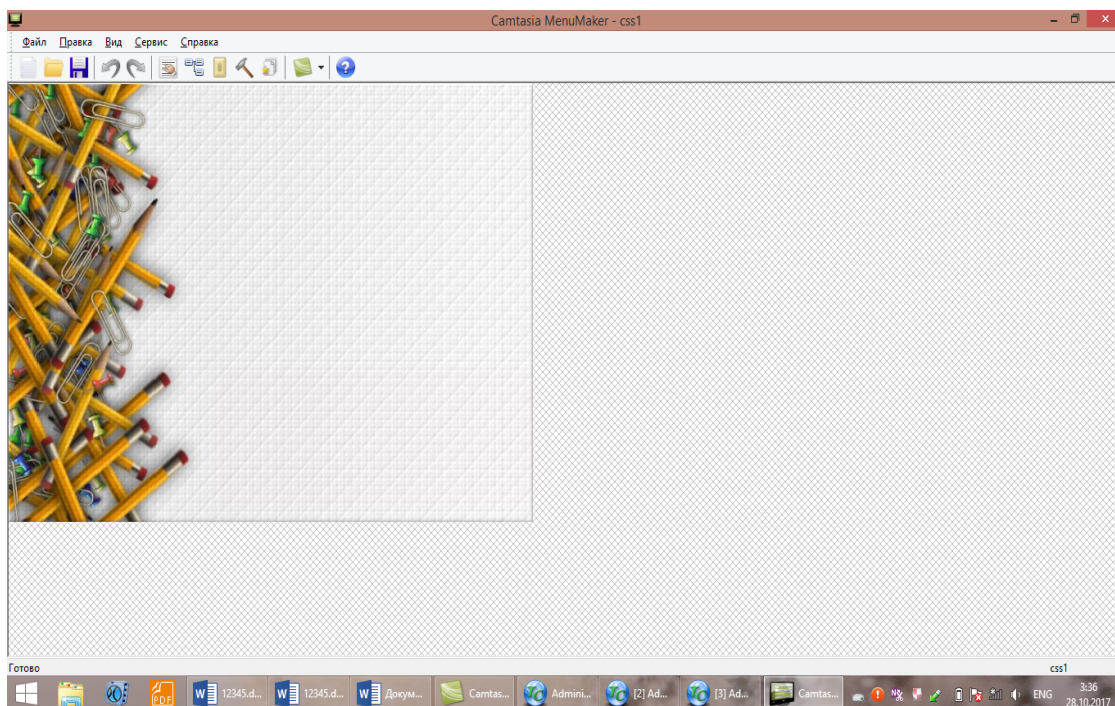
14 Rasm. Keyingi ekranda paydo bo’ladigan jarayon:

15-16 Rasm. “Закреть” tugmasini bossak, ekranda yangi shablon va yuqoridagi menyu paydo bo’ladi. Loyihada ishlash mumkin qiyin emas.

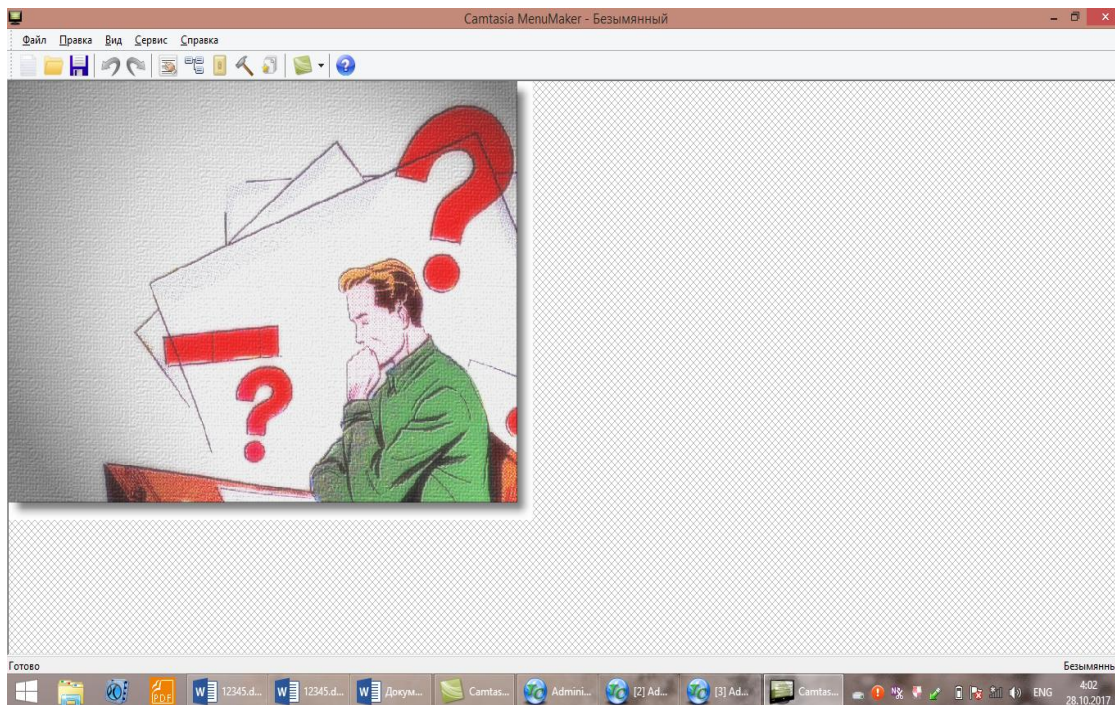

Bu erda 12ta shablonlar bor. Boshqa shablonni ham tanlash mumkin:

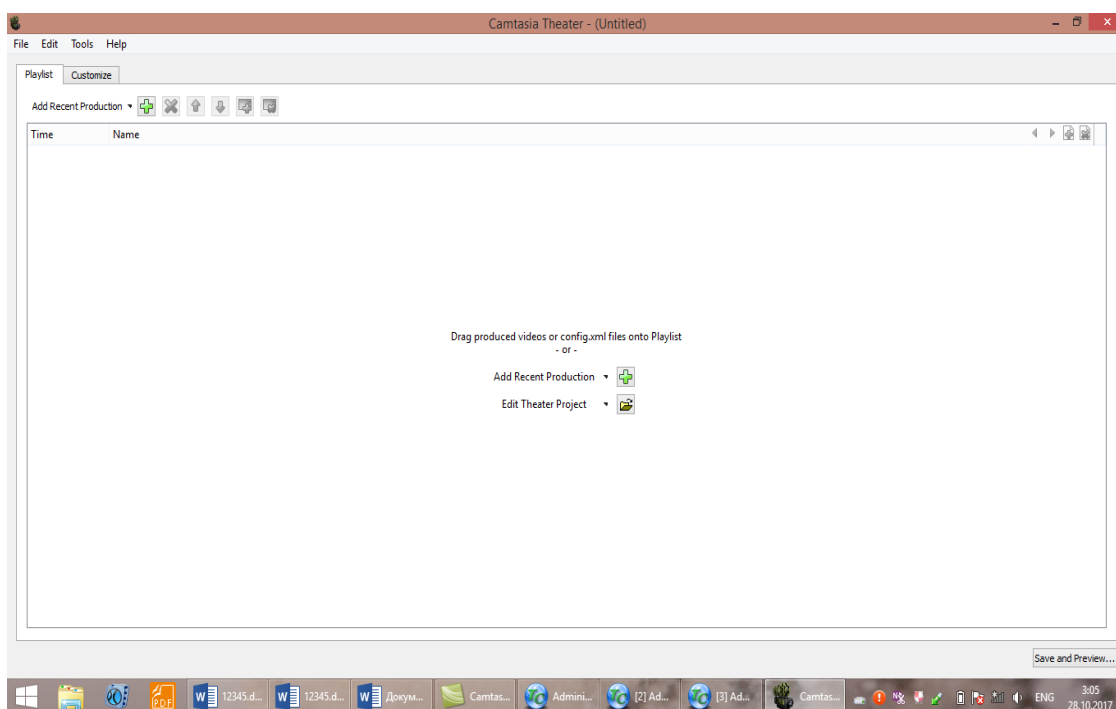
17-Rasm.

“Создать новый проект” bo’limida ham loyiha yaratish mumkin, unda ham oldingi shablonlarni tanlash imkoniyati bor:

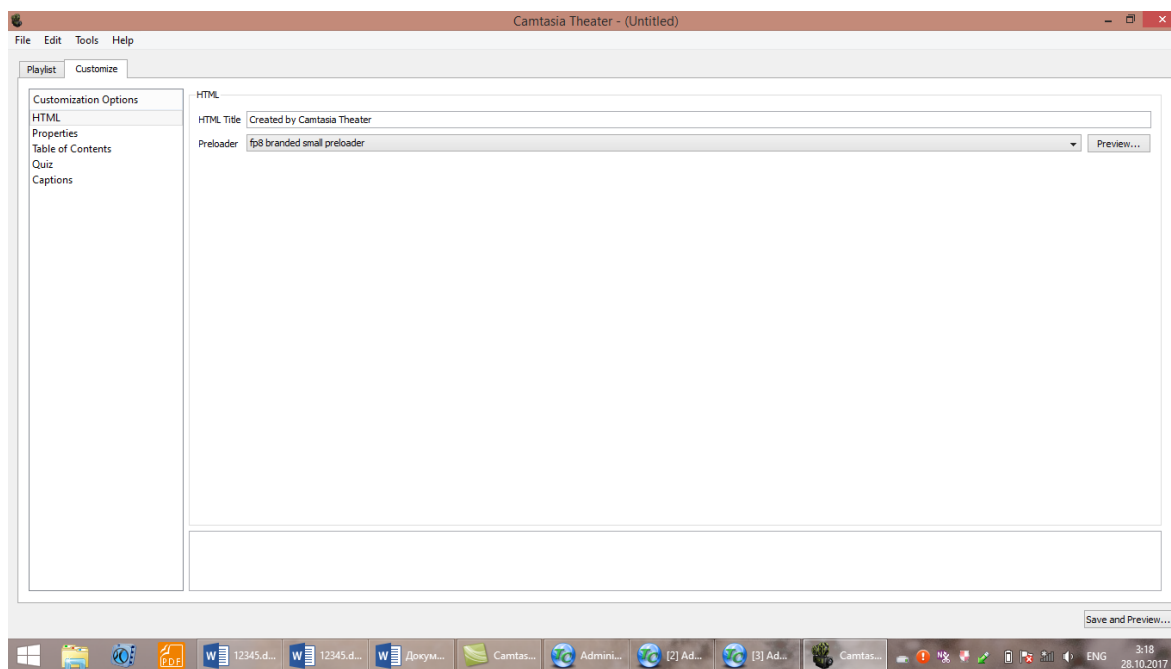
18-Rasm.

“Создать веб-меню”ga kirsak, yangi menyular paydo bo’ladi:
Oynada “Comtasiya Theater” vkladkasi paydo bo’ladi.

19 Rasm.

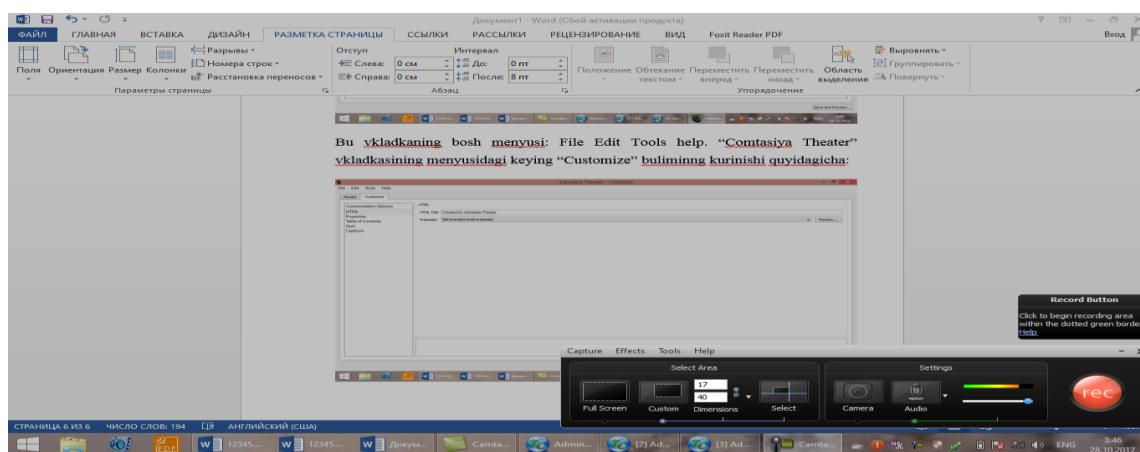
Bu vkladkaning bosh menyusi: File Edit Tools Help. “Comtasiya Theater” vkladkasining menyusidagi keyingi “Customize” bo’limining kurinishi quyidagicha:

20 Rasm.

Ekrandan yozish uchun biz “Запись с экрана” bo’limini bosamiz, ekranda REC tugmali vkladka paydo bo’ladi, oldindan tayyorlanib olingan ma’ruzamizni,

mavzuni o'rgatuvchi kompyuterli ishlanmamizni oldimizga quyib, Rec tugmasini bosib, kompyuter ekranida jarayonlarni bosib, so'zlab boramiz va bajargan ishlarimizni ovozimiz bilan "soprovojdieniya" qilamiz, yani izohlab turamiz. Video-materialimiz tugagandan so'ng, Stop tugmasini bosamiz, video-ma'ruzani yozgan vaqtimizda biz Puswe tugmasidan foydalanib, kerakli materiallarni taklab olishimiz, almashtirishimiz mumkin bo'ladi.

21 Rasm.

“Запись Power Point” bo’limini bossak, Power Point dasturi paydo bo’ladi, Power Point dasturidagi taqdimotni chaqirib yozishimiz mumkin.

Xohlasak, tayyor taqdimotdan yozishni yoki uni yaratib parallel yozishni amalga oshirishimiz mumkin. Paketlarga ishlov berish uchun «Пакетная обработка файлов» menyu bo’limini tanlaymiz. Buning uchun bizda bir necha fayllar bo’lishi kerak.

4.iSpring Sute paketi dasturlari.

Zamonaviy kompyuter dasturlar yordamida ta’lim resurslari: videoli taqdimotlar, interaktiv kitoblar, kataloglar, bilimlarni nazorat qiluvchi testlar yaratish uchun quyidagi dasturlardan foydalanamiz:

iSpring Sute paketi dasturlari: iSpring Kinetics, iSpring PRO, iSpring Quiz Maker, iSpring Sute.

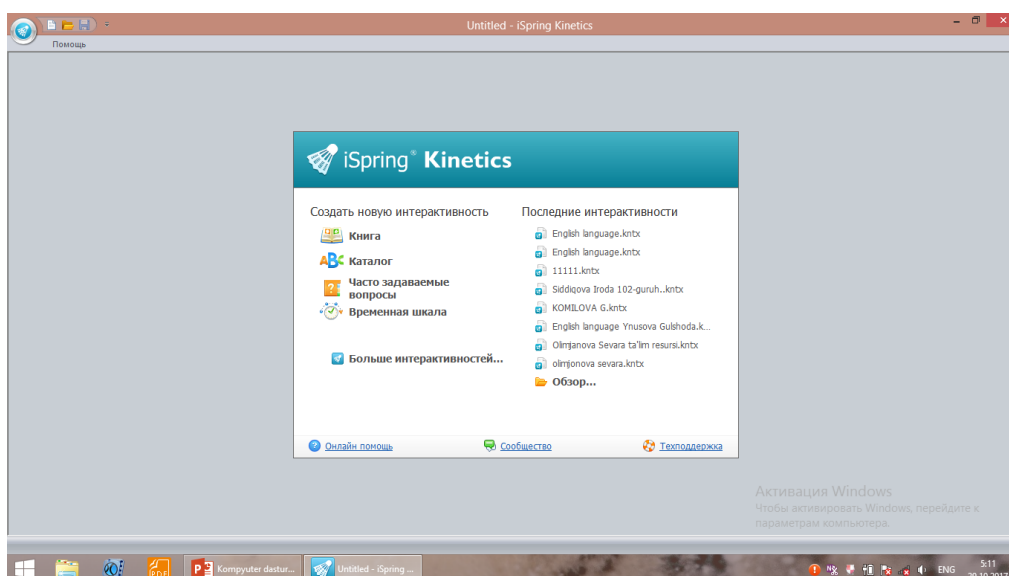
iSpring Sute-dasturlarni kombinatsion xolda qo’llashga, Youtube, masofaviy dasturlarga resurslarni quyishga qo’llaniladi, iSpring Kinetics-

interaktiv kitoblarni, kataloglarni yaratishga mo'ljallangan dastur, iSpring Quiz Maker-test yaratuvchi dastur, iSpring Pro zamonaviy yangi avlod taqdimotini yaratuvchi dastur.

4.1.1. iSpring Kinetics dasturi. Dasturda interaktiv kitob yaratish.

iSpring Sute dasturi. iSpring Kinetics dasturida interfaol kitob, k'op beriluvchi savollar, kichik Vaqtinchalik shkala, ko'proq interaktivlik sohalari bo'lib ularda interfaol resurslarni yaratiladi.

iSpring Kinetics-o'z nomi bilan "kinetika"-harakat demakdir, yani harakatga keltiruvchi interfaol dastur.

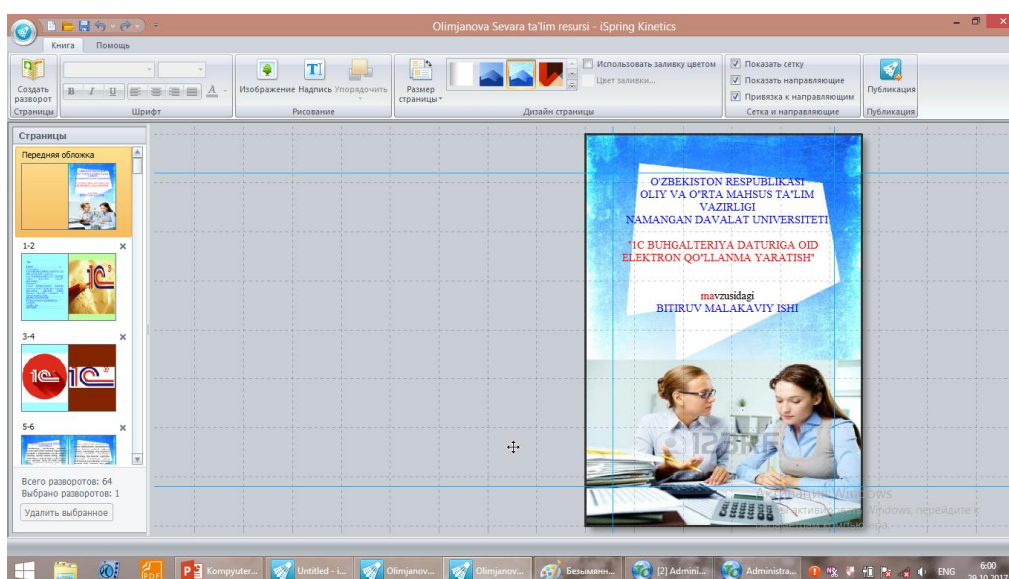
22 Rasm. iSpring Kinetics dasturida interaktiv kitob yaratish bosqichlari.

iSpring Kinetics dasturida interaktiv kitob yaratish bosqichlari.:

Avval KNIGA(Книга) –Interfaol kitob bo'limini tanlab, uni faollashtiramiz, ekranda interaktiv kitobning bosh muqovasi va oxirgi muqovasi turibdi. Ularga matn yozish uchun avval T-text sohasiga kirib, uni tanlaymiz, piktogrammaga bosamiz, va kursorni muqova ustiga olib kelib, matnni yozishni boshlaymiz. Natijada ekranda matn paydo bo'ladi.

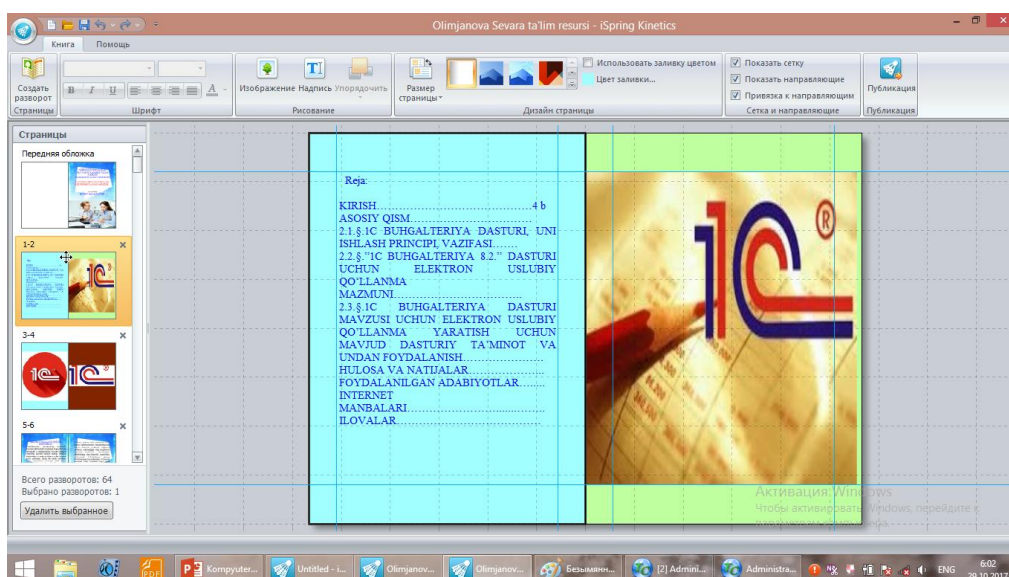
4.1.2. iSpring Kinetics dasturida Kitob yaratish:

T-piktogrammani bosib, muqovaga kursorni olib kelib, u erdan ajratilgan sohaga matn teramiz. Rasm qo'yish uchun esa "Изображение" sohasini bosib, u sohaga tasvirni qo'yamiz. Rasmlarni jpg holatiga o'tkazib, ularni Paint dasturida belgilashni "Выделить", bo'limi orqali ajratib chiqib, keyin tasvir o'lchamini "Изменить" o'zgartirish orqali amalga oshirib, "Обрезать" orqali rasmning ortiqcha qismini kesib tashlash mumkin. Keyin rasmni nusxalab iSpring Kinetics dasturidagi "kitob sahifangizda" ("в вашей книжной страничке") bo'limi orqali ajratilgan sohaga qo'yish mumkin.

23 Rasm. iSpring Kinetics dasturidagi interaktiv kitobning nashri.

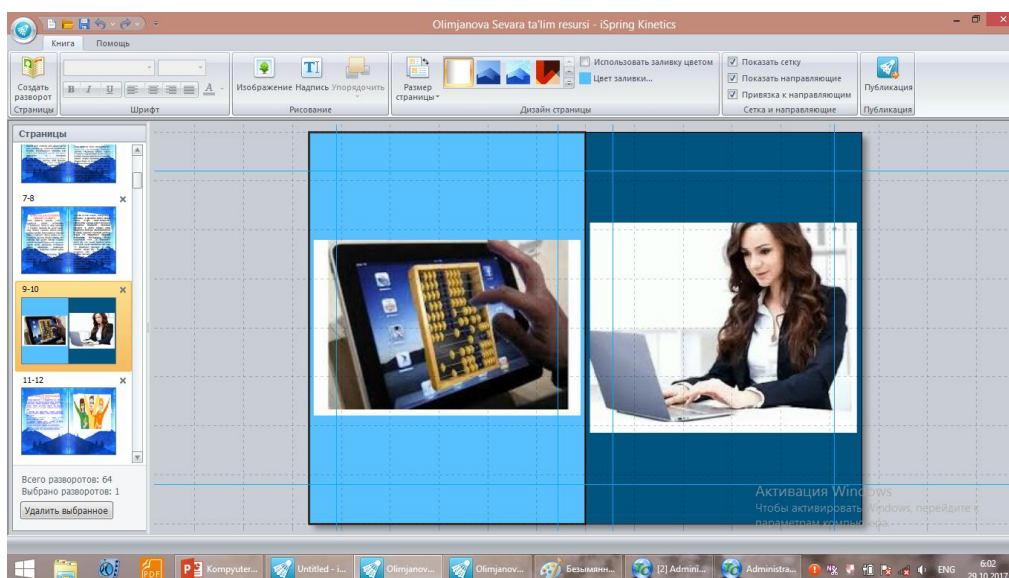
4.1.3. iSpring Kinetics dasturi. iSpring Kinetics dasturida tayyorlangan kitobning ko'rinishi:

24 Rasm. Interfaol kitobni nash etish uchun Publikatsiya-Opublikovat bo'limlari bosiladi.

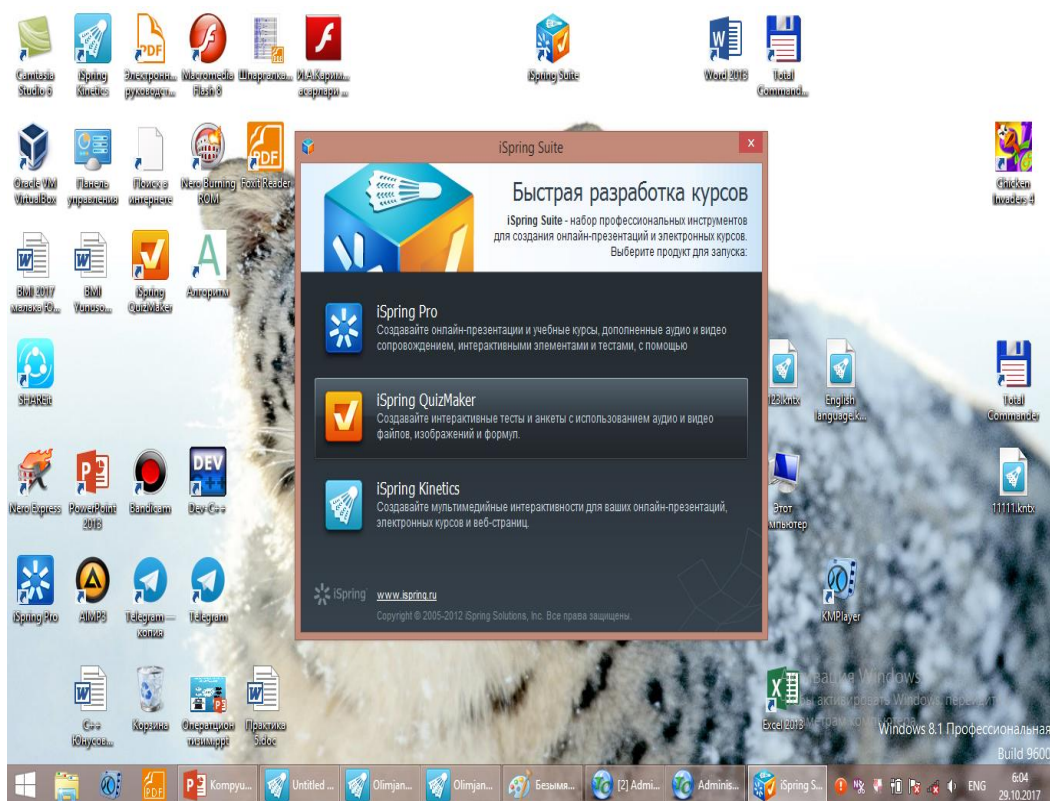
Rasmlarni har bir sahifaga qo'yish ham mumkin. Kitobning varaqlanuvchi betlarini qo'shish uchun "Разворот" bo'limini bosib, kitob sahifalarini qo'shamiz.

25 Rasm iSpring Kinetics dasturida tayyorlangan kitob varaqlariga rasmlarni qo'yish mumkin.

4.1.5. iSpring Sute paketi dasturlari:

iSpring paketi dasturlarini faollashtiramiz va ekranda quyidagi vkladkadan iSpring Pro dasturini tanlaymiz.

Рашм 26. iSpring Sute paketi dasturlarining ko'rinishi va tanlov.

4.1.6. iSpring Pro dasturi:

iSpring Pro dasturi ishga tushganda “Запустить Power Point”-“Power Pointni ishga tushiring” yozuvi chiqadi va uni bosib, biz dasturni ishga tushiramiz. Dasturda taqdimotni yaratib, unga o'z ovozingiz bilan video-ma'ruza yozishingiz va qo'yishingiz, Youtubedan kerakli filmni, video-larni qushishingiz, import qilishingiz mumkin. Bu dastur video-lavhalarni taqdimotga qo'yish uchun va kameradan o'zingizni ma'ruza o'qishingizni ovozli audio hamda video tariqasida yozishingiz mumkin. iSpring Pro dasturi Power Point 2013 bilan integratsiyada qo'llaniladi, shu tariqa ishlatiladi. Power Point dasturi kopyuterda bo'lmasa, iSpring Pro haqida, uni ishlatish bo'yicha hech qanday ma'no yo'q, dasturni ishlatib bo'lmaydi.

Рашм 27. iSpring Pro dasturining ko'rinishi.

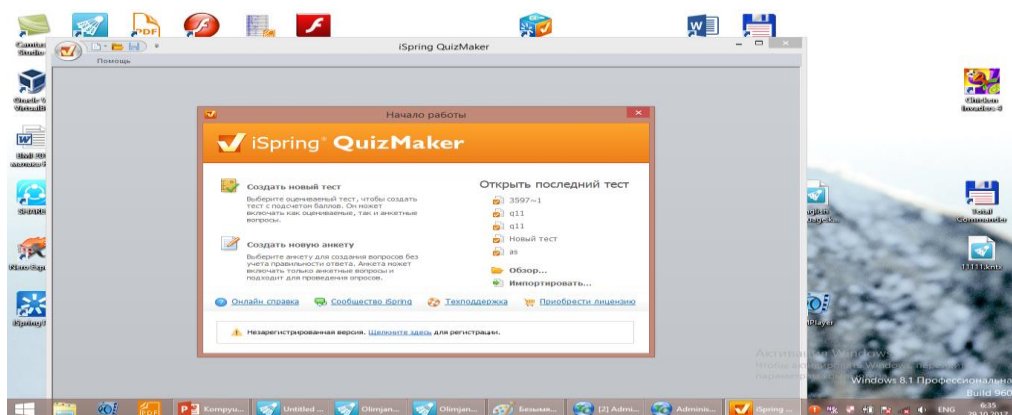

Рasm 28. iSpring Quiz Maker dasturi.

4.1.7. iSpring Quiz Maker dasturi:

Bu dastur yordamida test yaratish mumkin. Alternativ savollar tuziladi. Javob versiyalari va tug'ri javob versiyasi belgilanadi.

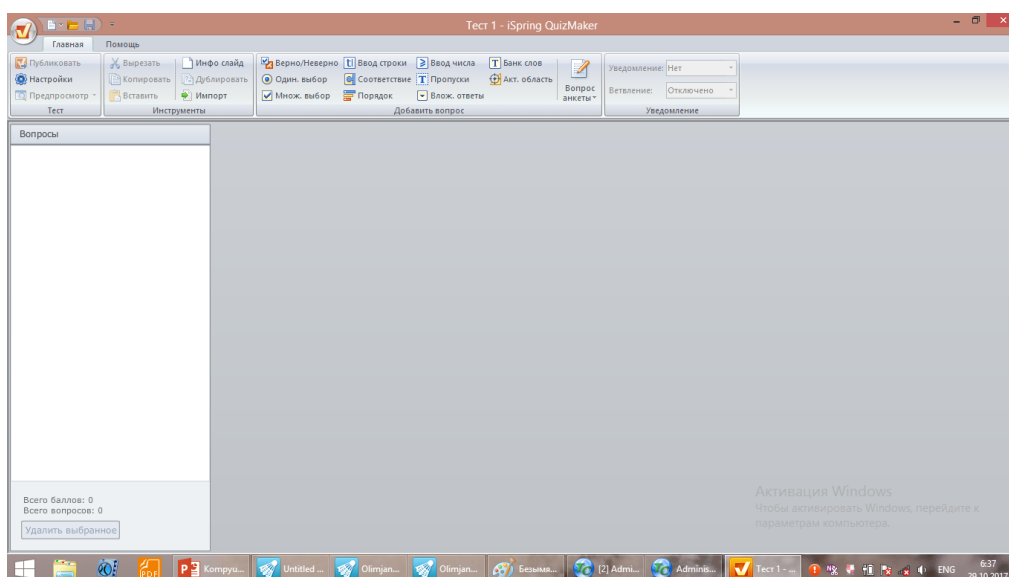
Рasm 29. iSpring Quiz Maker dasturida test yaratish.

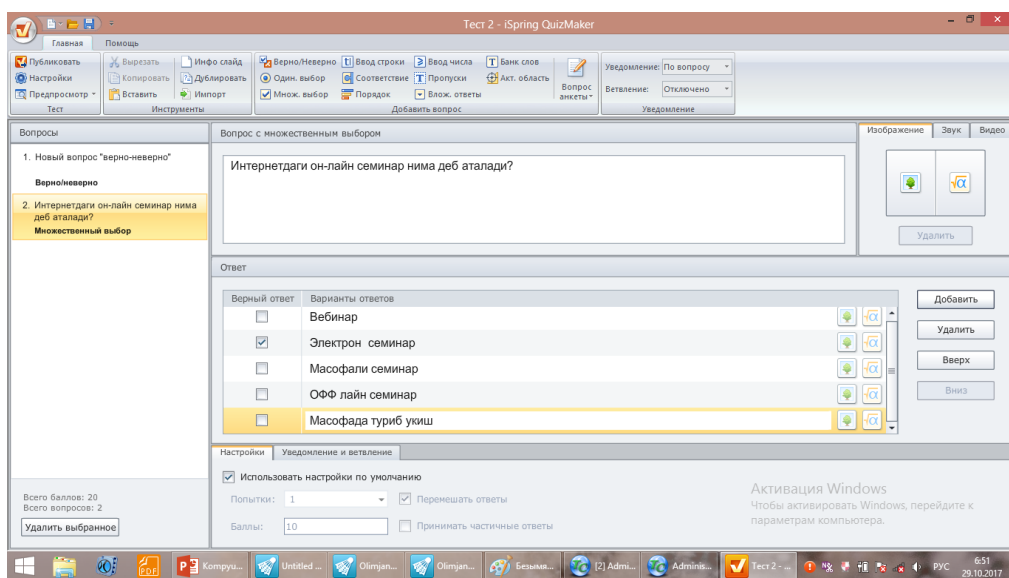
4.1.8. iSpring Quiz Maker dasturida test yaratish:

“Создать новый тест” sohasiga kiramiz.

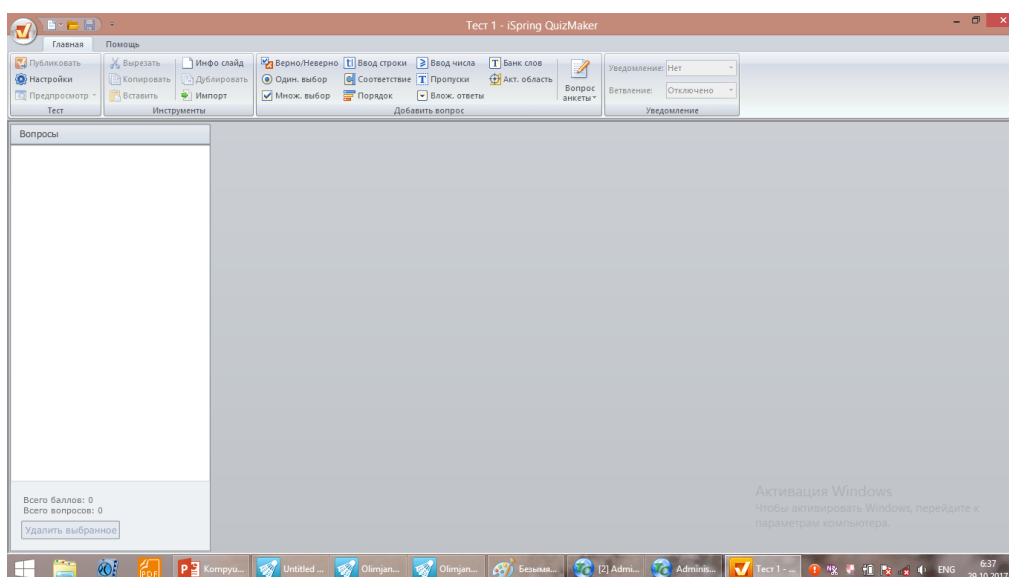
Ekранda yangi oyna faollashadi. File sohasidan “Создать тест” bo’limi tanlanadi. “Добавить вопрос” sohasidan “Верно/Неверно”, “Один. Выбор”, “Множественный выбор” va boshqa sohalari tanlanadi.

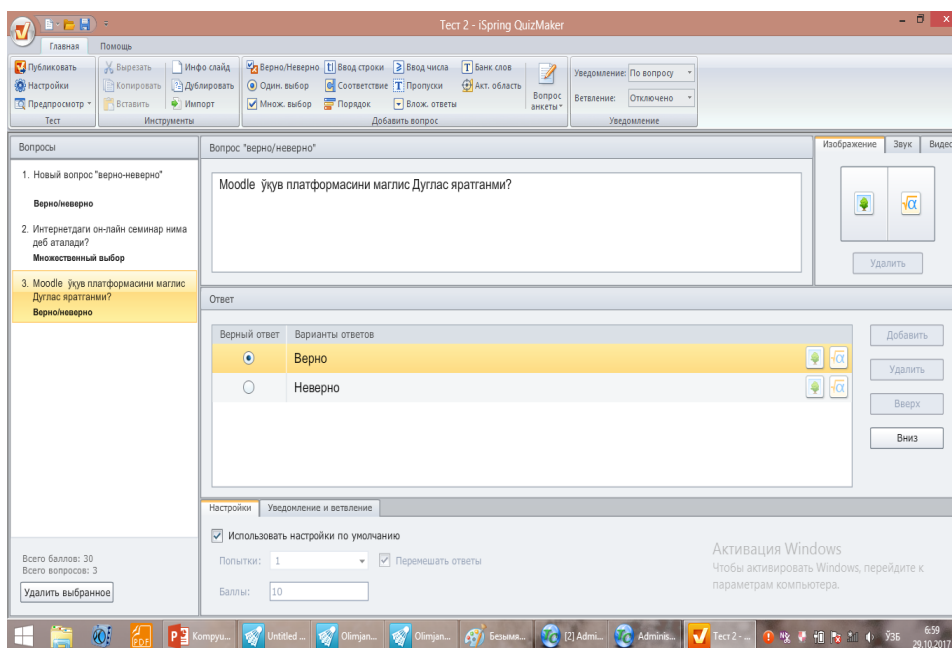
Расм 30. iSpring Quiz Maker dasturida test yaratishda bir necha hil turdagi testlarni tuzish mumkin:

Расм 31. Ikki javobli, tanlashga bitta to'g'ri javobli, ko'p tanlovli javoblar testlarini tuzish va boshqalar imkoniyatlari, moslashtirish, so'zlar banki va boshqalar bor:

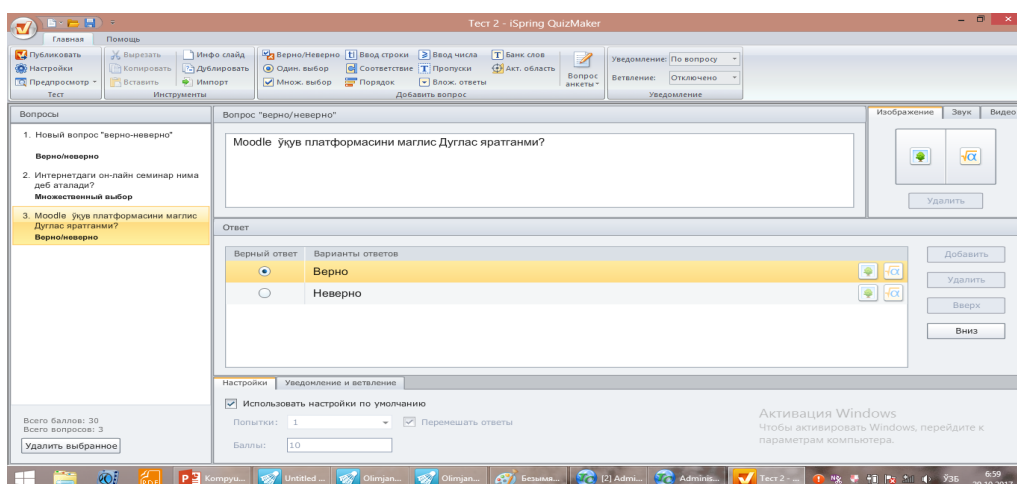
Rasm 32-33. iSpring Quiz maker dasturida test savoliga turli variantli javoblar yaratish:

Rasm 33.

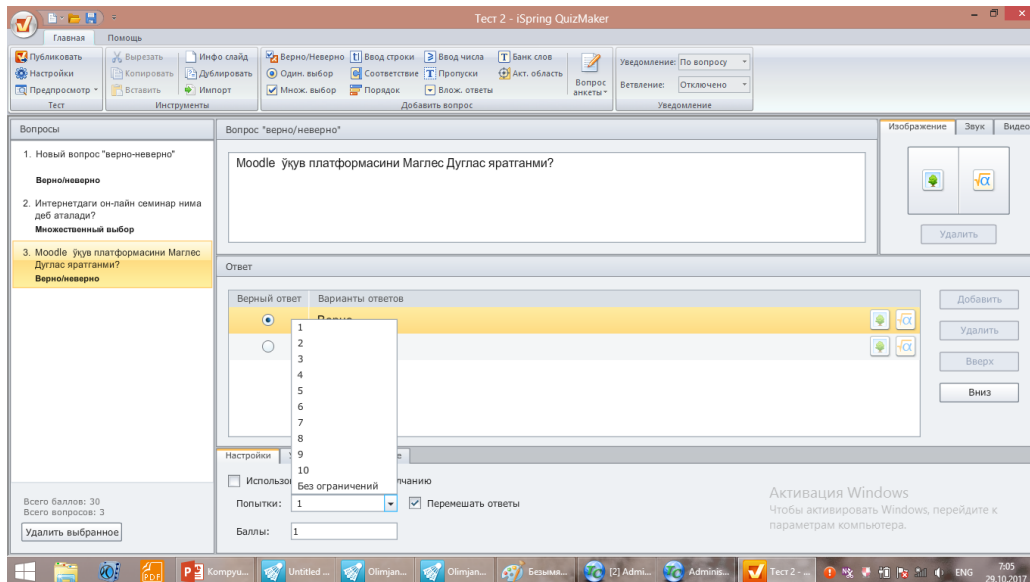
Oldingi holda savolga ko'p variantli javoblar tanlash bo'limidan foydalandik. Bunda "Множ.выбор" bo'limidan foydalanimiz."Один. Выбор" esa bitta savolga bitta to'g'ri javob kurinishidagi, "Верно/Неверно" kurinishidagi javob esa savolga ikki tug'ri va notug'ri javoblarni tanlash imkonini beradi.

"Верно/Неверно" ko'rinishdagi test **javobini** yaratish:

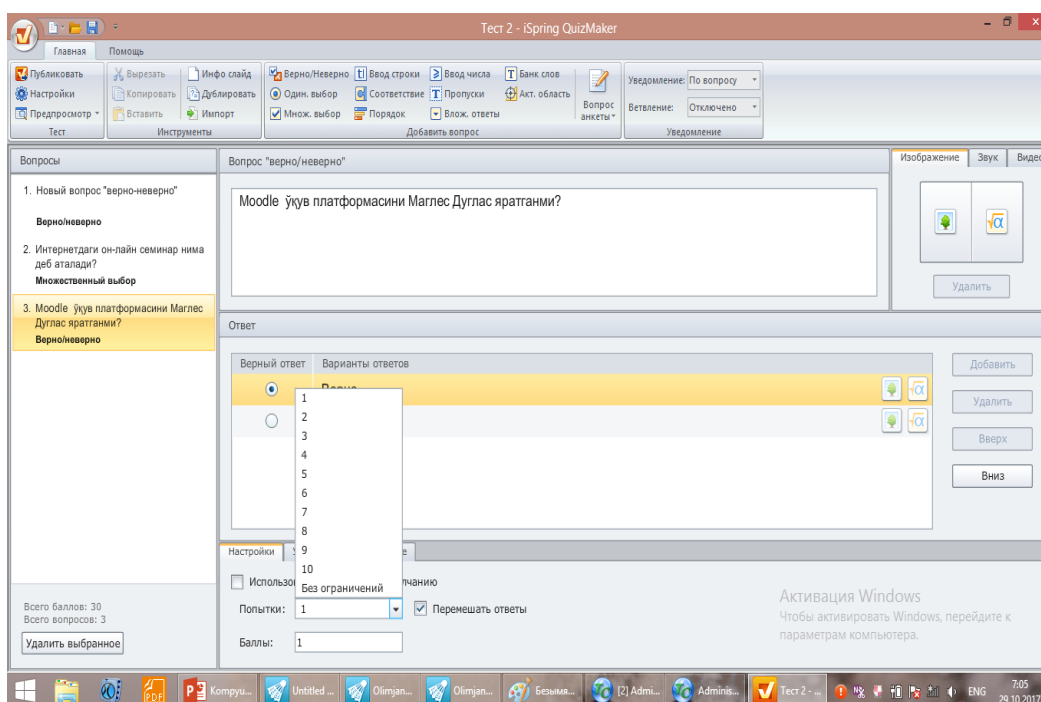

Рasm 34. Quiz Maker dasturida testga ball quyish.

Quiz Maker dasturida testga ball quyish mumkin. Dasturda “Использовать настройки по умолчанию” sohasini tanlanadi. Undagi qushcha belgilovini olib tashlanadi. Pastda ballar quyish sohasiga savolga ball va necha marotaba savolga javobni toppish imkonini belgilanadi. Yani necha “popitka” qilish-urinishlar soni kiritiladi.

Рasm 35. Quiz Maker dasturida testdagi savolga javobni toppish imkoniyatlarini kiritish rasmda ko’rsatilgandek bo’ladi.

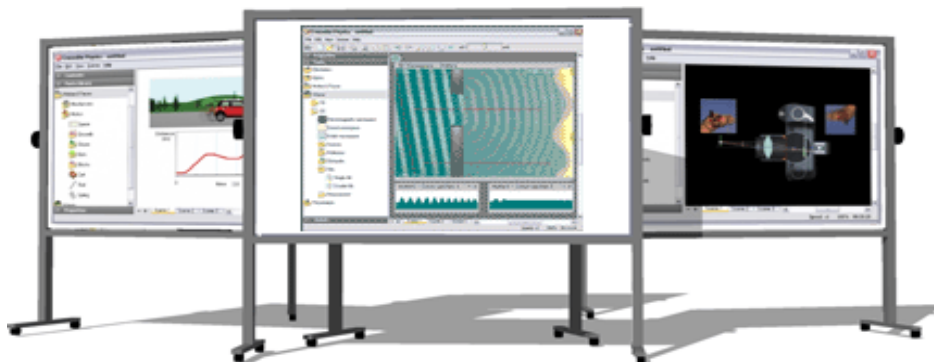
Crocodile Physics dasturi

Crocodile Clips Ltd ўзининг уй шароитида фойдаланиш учун дастурларини ўқитувчи ва талабаларга бепул фойдаланишга тавсия қилади. . Нозирги кунда бу компания дастурлари Crocodile компанияси дастурларини Yenka номи билан такомиллаштирилган ҳолда тақдим қилинмоқда, лекин уларнинг фарқи йўқ, ишлаши олдингиси билан бир хил.

Crocodile Physics дастури кучли стимулятор дастур ҳисобланади, физик жараёнларни моделлаштириш ва физиканинг Механика, Электр занжирлар, Оптика ва Тўлқин ходисалари бўлимларига оид тажрибалар яратиш ва кузатиш имкониятини берувчи дастурдир. Бу дастурни ҳамда электрон доскани биргаликда қўллаб, физикадаги мавзуларни ўқитиш самарали натижа беради. Бу кучли дастур физик ходисаларни кузатиш, тажрибалар ўтказиш ва турли мураккаблик даражасидаги жараёнларни моделлаштириш имкониятини беради. Бу дастур 1994 йилдан то бугунги кунгача такомиллаштирилиб келинмоқда. Бу дастурда тажрибаларни ўрганишда ва мавзуларни яхшироқ тушунишда фойдаланиш мумкин.

Crocodile Physics dasturi kuchli stimulyator dastur:

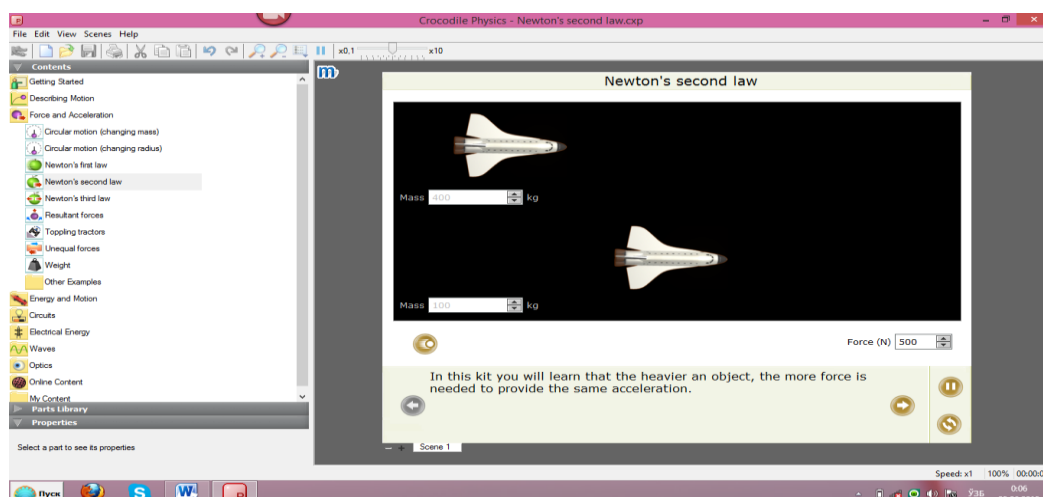
Crocodile Physics dasturida 150dan ortiq model va 250ga yaqin animatsiyalar Optika, Kinematika, Mexanika, Tebranish va To'liqlar, Elektr va Magnetizm bo'limlariga mujassamlashtirilgan.

Rasm 36. Elektron doskada Crocodile Physics dasturini ko'rsatish.

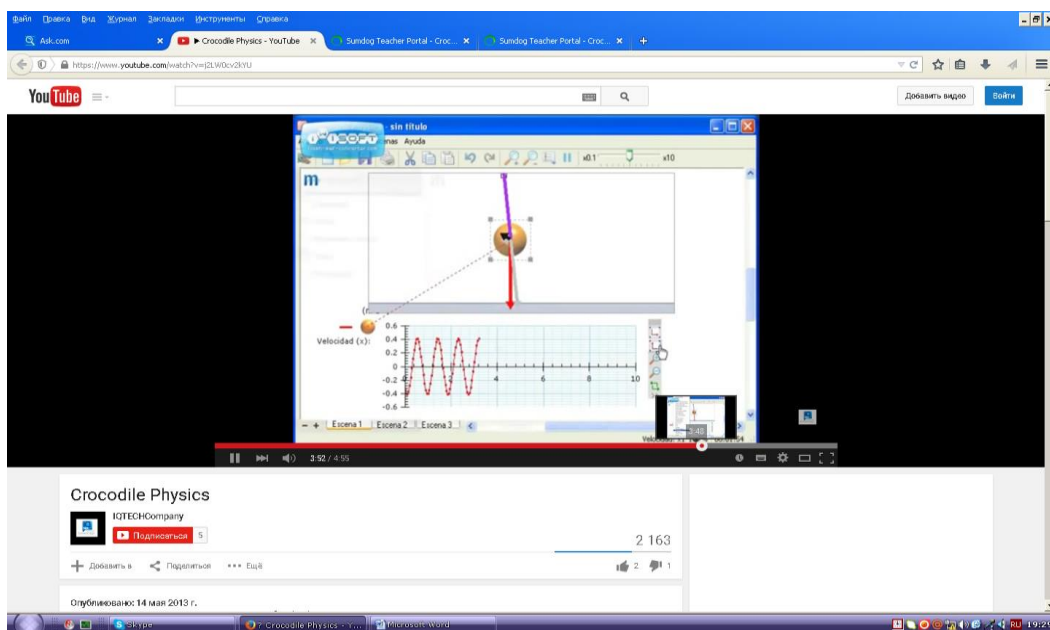
Bu model orqali talabalar raketalariga turli tezliklar berib, tezligi katta raketani tez uchub kelishini harakatli ko'radilar. Tezligi katta raketa mo'ljalga tez etib keladi. Raketalarining tezliklari va massalari qatnashgan kinetik energiya va potensial energiya qonuniyatlarini talabalar formula orqali yozib bu qonuniyatni asoslashni so'rash mumkin.

Rasm 37. Bir hil massali raketalarining tezligi kattasini oldin manzilga uchib kelganinin ko'rsatish.

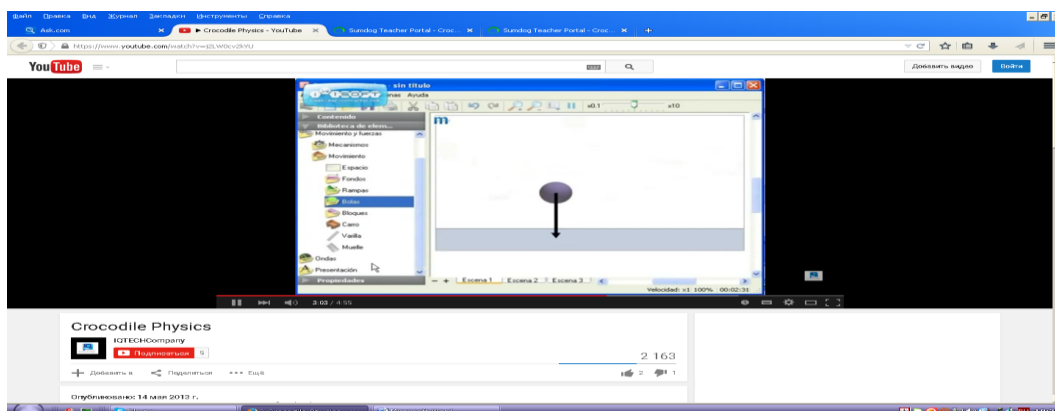
Rasm 38.Og'irlik kuchi va unga qarshi qarshilik kuchi.

Жисмга таъсир қилувчи оғирлик кучи ҳамда унга қаршилиқ кучининг таъсирлари ва бошқа кучларнинг йўналишини куйидаги анимацион намоишдан аниқлаш мумкин.

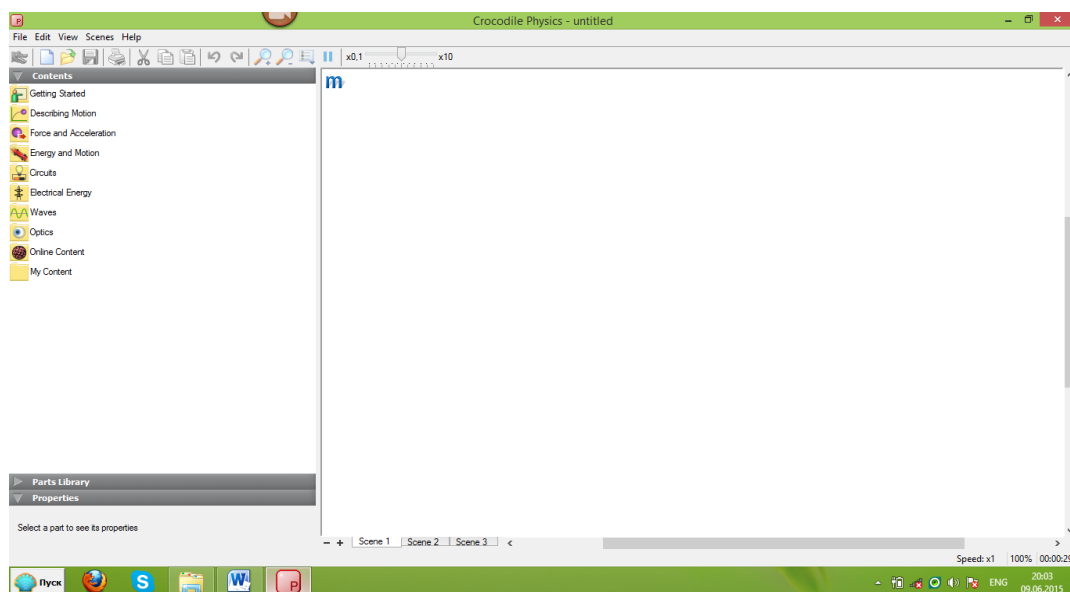
Анимацияларнинг бир неча кўринишларини мисол тариқасида келтирамиз: Rasmda “Ёруғликни призмадан ўтишини ва нурларнинг йўналишини” кўрсатиш мумкин.

Rasm 39. Jism og'irligi va unga ta'sir etuvchi kuchlarni o'rgatuvchi animatsiya:

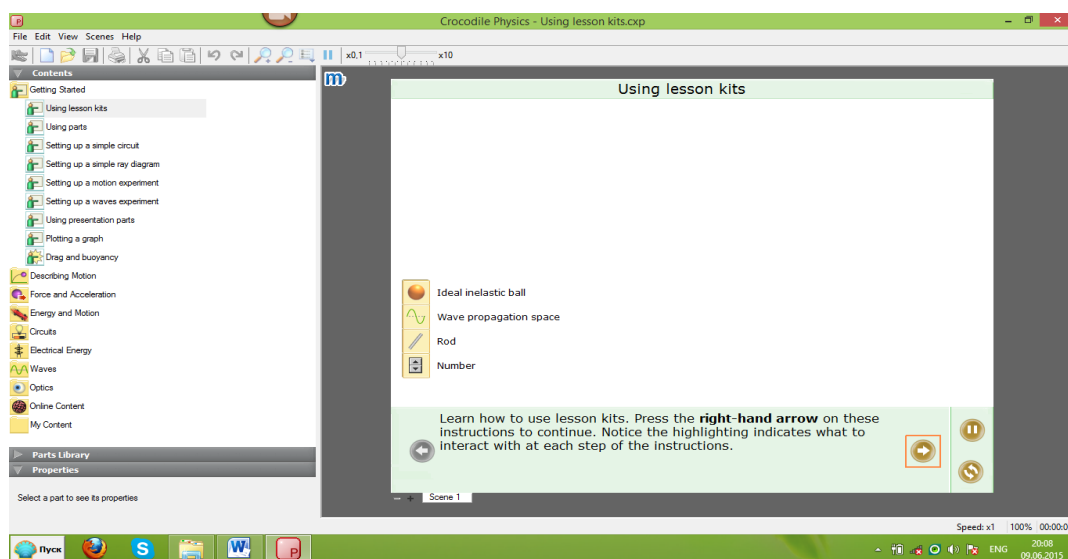
Crocodile Physics dasturi 50 ta modelni, 150 ta animatsiyani namoyishli, harakatli amalga oshirish mumkin. Misol uchun, bu dastur Fizikaning “Optika” bo’limini namoyishli, harakatli, yorug’lik nurini tushish yo’lini, ikki muhit

chegarasida yorug'lik nurini sinishini, prizmadan va linzadan yorug'lik qanday qilib o'tishini ko'rsatadi. Bu dastur optik qonuniyatlarni tabiatda qanday ro'y bersa, shunday amalga oshirar ekan, uning yutug'i ilk bor "Optika" bulimi mavzularini namoyishli ko'rsatish imkoniga ega bo'lishi. Oldinroq yaratilgan "Aktivnaya Fizika", "Otkritaya Fizika", "Fizika v kartinkah", "Fizika v animatsiyah" virtual laboratoriya dasturlarida bunday model va hodisalarni o'qitilishi ko'zda tutilmagan edi.

Rasm 40. Crocodile Physics dasturining bosh menyusi. Crocodile Physics dasturi barcha amaliy dasturlar kabi o'zining bosh menyusiga ega File(Fayl) Edit(Tahrirlash) View(Ko'rish) Scenes() Help(Yordamlash)

Bu dasturning ko'rinishi yuqoridagi rasmdek bo'ladi. Endi menyulari haqida ma'lumot beramiz:

Rasm 41. Crocodile Physics dasturining asosiy bo'limlarining ko'rinishi. Yuqoridagi menyuda quyidagi bo'limlar mavjud: Getting Started, Describing and Motion, Force and Acceleration, Energy and Motion, Circuits, Electrical Energy, Waves, Optics, Online Content, My Content.

Endi Getting Started ishini faollashtirsak, quyidagi bo'limlar va vkladkalar faollashadi(yuqoridagi Rasm):

Using lessons kits, Using parts, Setting up a simple circuit, Setting up motion experiment, Setting up a simple ray diagram, Setting up motion experiment, Setting up a waves experiment, Uses presentation ups, Plotting a graphs, Drag and buoyancy kabi bo'limlarni qo'llash maqsadga muvofiq. Crocodile Physics-stimulyatsiyalar dasturi, fizikaning asosiy bo'limlariga oid animatsiyalarning va modellarni qo'llashga va fizik mantiqni, fizik mazmunni tushunishga yordam beradi.

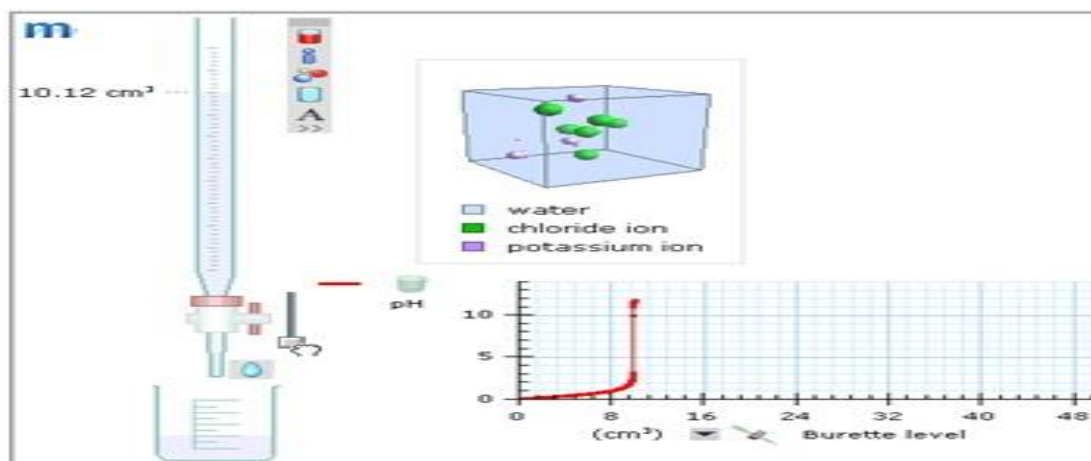
Crocodile Chemistry dasturi himiya faniga oid tajribalarni animatsion amalga oshiruvchi dastur.

Crocodile Chemistry dasturi

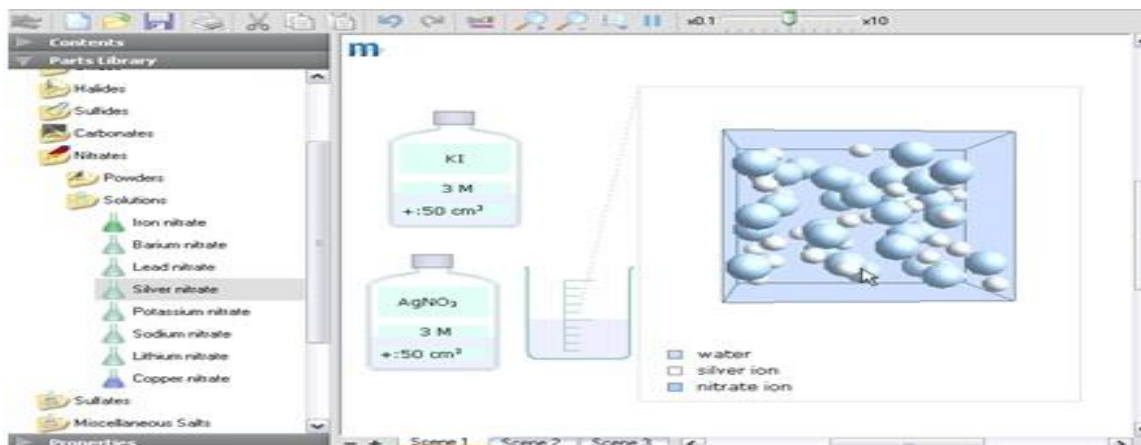
Crocodile Chemistry dasturi orqali Mendeleyev jadvalida mavjud barcha elementlarning kimyoviy va fizikaviy xususiyatlarini o'rganish mumkin. Odatda kimyoviy reaksiyalar ro'y berish vaqtida reaksiyada qatnashayotgan molekulalarning boshqa molekulaga aylanish jarayonini (molekulyar darajada)

kuzatish iloji yo‘q. Lekin, bu dastur orqali kimyoviy moddani boshqa moddalar bilan reaksiyaga kirishish jarayonida molekullarning dinamikasini kuzatish mumkin bo‘ladi. Bu dastur orqali kimyoviy jarayonlarni modellashtirish, turli reaksiyalarni o‘tkazish va, eng asosiysi, buni xavfsiz amalga oshirish mumkin. Bu dasturdan o‘rta-maxsus va oliy o‘quv yurtlarida kimyo fanini o‘qitishda keng foydalanish mumkin.

Dastur orqali ixtiyoriy shakldagi idishlardan foydalanib, turli reaktivlarni o‘zaro aralashtirib kimyoviy reaksiyani ko‘zatish mumkin. Kimyoviy reaksiya vaqtida reaktivlarning rangi, moddalar ulushini, kimyoviy reaksiya formulalarini maxsus oynada ko‘rish imkoniyati, dasturning kuchli pedagogik qurol sifatida foydalanish imkoniyatini beradi. Crocodile Chemistry dasturining bunday imkoniyatlari kimyo fanini o‘qitishda inqilobiy o‘zgarishga sabab bo‘ldi.

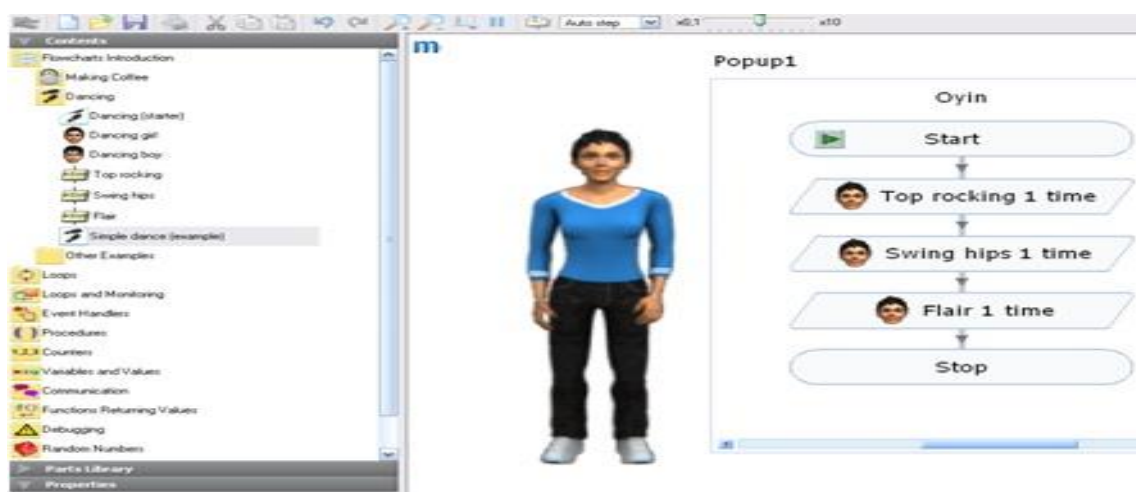

Rasm 42. Crocodile Chemistry dastur muhitida yaratilgan kimyoviy reaksiya jarayoni:

Crocodile ICT dasturi haqida. Crocodile ICT dasturi, Evropa mamlakatlarida, Ozbekistonda ham Informatika fanini o‘qitishda juda yaxshi samara bermoqda. Bu dastur yordamida informatikada dasturlash jarayonini, aniqroq qilib aytganda algoritmash bo‘limini o‘quvchiga aniqroq yetkazib berish mumkin.

Obyektga yo‘naltirilgan dasturlashni o‘qitishda juda qo‘l keladigan Crocodile ICTning oddiy interfeysi va blok sxemalari yordamida yaratilayotgan dastur orqali har bir buyruqni animatsiya ko‘rinishda tasvirlash mumkin.

Bundan tashqari, blok sxemalarda biror-bir shart bajarilganda odam personajlariga 30 dan ortiq harakat turlarini (salta oshish, qarsak chalish, o‘nga yoki chapga harakatlanishi, ularning yuzlarida emotsional o‘zgarishlarni, ma’lum bir so‘zlarni gapirishlari va boshqa harakatlar) bajartirish mumkin. Dasturning bunday imkoniyati o‘quvchining (talabaning) darsdan zerikishini, e’tibori pasayishini oldini oladi. Bu esa ma’lum ma’noda ta’lim samaradorligiga o‘zining ijobiy ta’sirini ko‘rsatadi.

Crocodile Technology dasturi haqida:

Bu dastur o‘rta maktab o‘quvchi va o‘qituvchilar, litsey, kollej talabalari uchun fizika fanini «Elektr» qismini chuqurroq o‘zlashtirishda hozirgi zamon axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish imkonini beradi. Bundan tashqari, Crocodile Technology dasturidan elektrotexnika, elektr zanjirlar nazariyasini o‘rganish kurslarida ham foydalanish mumkin. Dastur fizikaning

barcha bo‘limlari bilan ishlash, jarayonlarni chuqur o‘rganish imkoniyatini yaratadi.

Dastur elektron konstruktor bo‘lib, u monitor ekranida elektr sxemalarini yig‘ish jarayonini xuddi haqiqiy tajribadagi singari imitatsiya qilish, elektr kattaliklarni multimetrda (3 o‘lchovli), ampermetr va voltmترلarda o‘lchash imkoniyatini beradi.

Crocodile Mathematics dasturi. Bu dastur ham matematik formulalar, qonuniyatlar asosida funksiya grafiklarini, taqsimot funksiyalarning ko‘rinishini aniq va real berishga qodir dastur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutqi. 14.12.2016 yil.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 12 iyun 2015 yildagi “Oliy ta‘lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-4732 farmoni.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2012 yil 26 sentyabrdagi “Oliy ta‘lim muassasalari pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 278-sonli Qarori.

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil yanvardagi “Oliy ta‘limning Davlat ta‘lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida” 2001 yil 16 avgustdagi 343-son qaroriga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi 3-sonli Qarori.

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 21 martdagi “Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yanada joriy etish va rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-1730-sonli qarori

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2013 yil 20 sentyabrdagi "Mamlakatimizning dasturiy ta'minot vositalari ishlab chiquvchilarini rag'batlantirishni yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2042-sonli qarori.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 28 maydagi "Malakali pedagog kadrlar tayyorlash hamda o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarini shunday kadrlar bilan ta'minlash tizimini yanada takomillashtirishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-1761-sonli qarori

8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2011 yil 20 maydagi "Oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risidagi" PQ-1533-son qarori

9. Aripov M., Dottayev S., Fayziyeva M. "Web texnologiyalari". O'quv qo'llanma. Toshkent-2013 yil

10. Nikolay Poxernik. "HTML, JavaScript, PHP I MySQL". Sank Peterburg-2010.

11. Velling L., Tomson L. Razrabotka Web-prilozheniy s pomogyu PHP i MySQL, 3-e izdanie, 2008

12. Morisson M, Beyli L, Izuchaem PHP i MySQL ,2010, Moskva

13. Muslimov N.A., Usmonboeva M., Mirsolieva M. "Innovasion ta'lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik" moduli bo'yicha O'quv-uslubiy majmua. Toshkent-2016

14. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S. Ilg'or pedagogik texnologiyalar.—T.: O'qituvchi, 2004.

15. Xamidov V.S Ta'lim tizimida keskin burilishga sabab bo'lgan 4 dastur haqida infoCOM.UZ.htm

16. Abdurakhmanov K.P., Khamidov V.S. The development of the software for the system of distance learning/ Mejdunarodnaya Nauchnaya konferentsiya «Problemi razvitiya IKT texnologiy i podgotovki kadrov» 2009 g. 187-192 str.

17. Xamidov V.S., Idiev I., Razrabotka programmnoy obespecheniya dlya sistemi distantsionnogo obucheniya/ “Ta’lim tizimiga axborot texnologiyalarini tatbiq etishning zamonaviy muammolari” Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallarining to’plami, 2009 y. 4 dekabr, Guliston. 76-78 b

Internet ma’lumotlari

1. www.lex.uz
2. www.ziyonet.uz
3. www.edu.uz
4. www.itportal.uz
5. <http://ru.wikipedia.org>
6. <http://yiiframework.com>
7. <http://getbootstrap.com>
8. <http://wrapbootstrap.com>
9. www.ziyonet.uz
10. www.edu.uz
11. www.tuit.uz
12. www.my.study.uz
13. www.infocom.uz

SUNRAV BOOKOFFICE DASTURI YORDAMIDA ELEKTRON KITOB YARATISH

Bu dasturda elektron kitob va qo‘llanma yaratiladi. Bu dasturning texnik xujjatida dasturni ishlatishning batafsil bayonini o‘rganish mumkin.

Dasturni o‘rnatish

Avval dasturni internetdan yuklab olish kerak. Uning uchun mahsus internetdagi bu dastur haqidagi ilova va matnlarni topib, uning ustidan ya'ni gipermurojat ustidan sichqoncha bilan chertish kifoya. Kompyuterga yuklangandan so'ng, uni o'rnatish zarur. Uning uchun yuklangan fayl ustidan ikki marta chertish kifoya, (bookoffice_rus.exe) va ko'rsatmaga rioya qilinadi.

Birinchi bo'lim kitob fayllarini SunRav BookEditor dasturida ochishga yordam beradi. Ikkinchi va uchinchi bo'limlar paket dasturlariga yorliqlarni ishchi stolda yaratadi, unda CHMkitoblarni yaratish uchun dastur yuklanadi .

Yuklanishning natijasida ishchi stolda ikkita yorliq amalga oshiriladi:

SunRav BookEditor – elektron kitoblarni yaratish uchun dastur.

SunRav BookReader – kitoblarni o'qish uchun dastur.

Dasturning bosh oynasi

SunRav BookEditor dasturining piktogrammasini ikki marta cherting. Undan so'ng dasturning oynasi paydo bo'ladi:

MAZMUN

Bu blokda kitobning mazmunini shakllantirish amalga oshiriladi. Kitobning tarkibi shakllantiriladi.

MENYU

Kitoblar bilan ishlashda amallarga o'tishda qo'llaniladi: ochish, soxranenie-saqlash, import-boshqa dasturiy vositalardan materiallarni, animatsiyalar va rasmlarni olish, eksport-yaratilgan materiallarni boshqa masofaviy va dasturiy vositalarga quyish, pechat(chop etish)...

SARLAVHA

Matn muharriri ko'rinishiga ega. Xar bir sahifa boshida sarlavhaning mazmuni paydo bo'ladi.

TAHRIRLAGICH

Dasturning eng bosh elementi hisoblanadi. Unda kitob saxifalarining mazmunini yaratish va taxrilash amalga oshiriladi.

FILTR

Butun mazmunni emas, qandaydir qismini ko'rsatishga mo'ljallangan.

PASTKI KOLONTITUL

Sarlavhaga o'xshash, lekin mazmuni xar bir sahifaning pastida ko'rinadi.

Kitobning yaratilishga o'tamiz

Birinchida sarlavha va pastki kolontitulni aniqlaymiz. Uning uchun matnli taxrilagichlarni **Sarlavha va Pastki kolontitulni** qo'llaymiz.

Elektron kitobning asosiy elementlaridan biri-mazmun. U kitobning mantiqiy tarkibini aniqlaydi.

Dasturni ishga tushirishdan keyin bizda bitta bo'lim bor. Uning nomi *“Новый раздел”*-yangi bo'lim. Bo'lim nomini o'zgartirish uchun, uning ustidan sichqoncha ko'rsatkichi bilan chertish va **F2**, tugmasini bosish kerak, yangi nomni kiritib, **ENTER** tugmasi bosiladi. Bo'lim nomidan chapda bayroqcha, bu bo'limni kitobda ko'rsatish kerak yoki yo'qligini aniqlaydi. Eng yuqori sathdan yangi bo'limni qo'shish uchun, **Shift+Ctrl+Ins** gugmalarini bosiladi. Navbatdagi bo'limga qism bo'limni qushish uchun, bo'limni (razdelni) tanlab, **Ins** tugmasi bosiladi. Bo'limni kuchirish, boshqa joyga o'tkazish uchun kerakli joyga oddiy kuchirishdan foydalaniladi.

Endi bobning mazmunini shakllantirishga o'tamiz. Buning uchun **Taxrilagichga** chertamiz, matnni kiritishni boshlaymiz. Taxrilagich bilan ishlash, MicrosoftWord® dasturi redaktorida ishlashdan kam farq qiladi. Barcha klavishalarning birikmasi ishlaydi ("issiq klavishalar"), ularga **Ctrl+X**, **Ctrl+C**, **Ctrl+V**, **Ctrl+B**, **Ctrl+I** va boshqa birikmalarni misol qilish mumkin. Matnni formatlashtirish redaktorning yuqori qismida joylashgan instrumental panel yordamida amalga oshiriladi. Muallifda ishlangan materiallarni bor deb hisoblash mumkin: Microsoft Word® dasturining matnlari, rasmlari. SunRav BookEditor ularni qo'llashga yordam qiladi. Kursorni yaratilayotgan kitobning siz qo'ymoqchi bo'lgan joyiga quying. *Вставка*, bo'limini tanlang va keyin –

xujjatning qanday ko‘rinishini (turini) qushish mumkinligiga qarab, bo‘limini tanlang.

- **Risunok** –PNG, GIF, JPG, BMP, ICO, EMF, WMF formatli rasmlarni quyish uchun qo‘llaniladi.

- **Fayl** –RTF, HTML, xujjatlarni matn xujjatlarga import qilish uchun. Agar kompyuterda Microsoft Office[®] paketi o‘rnatilgan bo‘lsa, unda bu paketning Microsoft Word[®], Microsoft Excel[®] va boshqa dasturlar fayl formatlari ruxsat etiladi, ya’ni ishlatilishi mumkin bo‘ladi.

- **Flash** – flesh animatsiyani qushish uchun.

- **Audio/Video** – audio va video-fayllarni qo‘llash uchun. Bu fayllarni Microsoft Windows[®] ichiga qo‘yilgan media o‘ynagich (Windows Media Player[®]) va sistemaga quyilgan kodeklar amalga oshiradi.

- **GIF animatsiya** – GIF formatida animatsiyani qo‘yish uchun.

- **OLE ob‘ekt** – ixtiyoriy OLE ob‘ektini qo‘shish uchun.

Bo‘lim matniga tashqi xujjatlardan tashqari, qo‘shimcha elementlarni qushish mumkin:

Gipermurojaatlar

Bu elektron kitobning eng bosh elementlaridan biri. Murojaatlar bitta bo‘limdan ikkinchi bo‘limga o‘tishga yordam beradi. Axborotni suzib chiquvchi oynalarda ko‘rsatishga yordam beradi, testlashtirish jarayonini ishga tushirishga imkon beradi (tTester dasturi yordamida), sahifa internetini ochishga, boshqa dasturlarni ishga tushirish imkonini beradi va boshqalar.

Jadvallar

Jadvalni to‘g‘ridan tog‘ri ishlatishdan tashqari bobni formatlash uchun qo‘llash mumkin. Buning uchun ramkasiz jadvallar qo‘llaniladi.

Simvol

Ixtiyoriy simvolni shriftlarning turli to‘plamidan quyish imkoniga ega. Foydalanuvchida kerakli shrift bo‘lmasligidan qo‘rqmaslik kerak – elektron kitob bilan birgalikda kerakli shriftlarni tarqatish mumkin.

Gorizontal chiziq

Sahifa kengligida oddiy gorizontal chiziq.

Sahifani uzish

CHop etishda qo‘llaniladi..

Element

Windows boshqaruvining bir necha standart elementini quyishga yordam beradi, bular matn muxarriri, taxrilash satri, tugma, tanlash tugmasi, radio tugma, ro‘yxat, tushuvchi ro‘yxat, radio tugmalar guruxi. Ichiga kiritilgan skriptli tilni qo‘llab, (to‘rtidan bittasini: **Pascal**, **JScript**, **C++**, **VBasic**) foydalanuvchi amallariga reaksiyasini dasturlashtirish mumkin bo‘ladi, buning bilan sahifalarni jonlashtiriladi. Bunday “jonli” sahifalarni qo‘llash sohasi juda ham ko‘p. Misol uchun, matn, kalkulyatorni programmalashtirish mumkin va boshqa ishlarni bajariladi.

Nashr

Dastur kitoblarni turli formatlarda yaratishga yordam beradi.

RTF

Matnli formatlarning eng ko‘p tarqalgani. Matnni, tasvirni, murojaatni formatlashtirilishiga yordam beradi. Bu formatda xujjatlarni o‘qish/taxrirlash uchun Microsoft Windows[®] taqdim etayotgan WordPad[®] yoki Microsoft Word[®] dasturida amalga oshirish mumkin. Bu formatning kamchiligi bo‘lib, kitob bo‘yicha navigatsiyani yo‘qligi hisoblanadi.

CHM

Mazmun bo‘yicha bu qisilgan HTML sahifalarning to‘plami. Ma’lumotnoma tizimi sifatida dasturiy ta’minot tarkibida ishlatiladi. Misol

sifatida SunRavBookEditor va SunRav BookReader dasturlaridan ma'lumot olish hisoblanadi. Bu formatning asosiy imkoniyatlari:elektron kitobning katta bo'lmagan o'lchovi; indeksli va to'liq matnli qidiruvni qo'llash.

EXE kitob

Bu eng ko'p tarqalgan va qulay format. Bu formatning imkoniyatlari: ko'rish uchun o'qish uchun dastur kerak emas – u kitobning o'ziga ichiga joylashib bo'lgan; elementlarni dasturlashtirishni kiritgan; indeksli va to'liq matnli qidiruvni qo'llash hollarida barcha formatlashtirishni to'liq saqlaydi. Kamchiliklari: yagona kamchiligi – faylning o'qish uchun ichiga kiritilgan dastur hisobiga juda ham katta bo'lishi.

HTML

Saytga yaratilgan materialni qo'yishni amalga oshiradi. HTML sahifalarning, tasvirlarning va bir necha xizmatchi fayllarning mazmun daraxtini yaratish mumkin bo'lgan to'plami sifatida qaraladi. HTML kitoblarning ikki xil turini yaratish mumkin: freymlar bilan va freymlarsiz. Birinchi holda mazmun chap yoki o'ng freyimda joylashgan. HTML kitobini freymlarsiz yaratish holida mazmun asosiy sahifa matniga joylashadi.

DOCX Microsoft Word®

Microsoft Word® -eng mashhur matn muxarririning asosiy formati.

Sozlanuvchi format

SHablonlar formatiga ko'ra, ruxsat etilishida (dostupda) ixtiyoriy formatda xujjatlarni yaratishi mumkin.

TXT Matn

(plain text) formatlashtirishdan tashqari oddiy matn.

PDF

PDF formati xamkorlik ish bajarishdagi xujjatlashtirishda, xujjatlarni almashuvida standart hisoblanadi. Bunday xujjatlarni o‘qish va ularni bu formatda saqlash keng tarqalgan va bepul uni yuklab ishlatish mumkin.

PDF xujjatlarni yaratish imkoniyati SunRav BookOffice taxririyaatidagin mavjud. Elektron kitobni nashr qilish uchun, *Экспорт*, menyusidan fayl tipini tanlab, saqlash papkasini tanlanadi, fayl nomi kiritiladi va **OK** tugmasi bosiladi.

Proekt(loyiha) faylini saqlash esdan chiqmaslik kerak – **Ctrl+S**. Dasturning bosh menyusining ko‘rinishi quyidagicha:

DASTURNING BOSH MENYUSINING KO‘RINISHI:

<u>Содержание</u>	<u>Введение</u>	<u>Работа с книгой</u>	<u>Работа с разделами</u>
<u>(главами) Работа с текстом Печать Настройка программы Клавиши</u>			
<u>управления Техническая поддержка Регистрация Наши разработки</u>			

Qo‘llanilishi va ahamiyati

SunRav BookEditor dasturi turli elektron kitoblar va darsliklarni yaratish uchun mo‘ljallangan. Ixtiyoriy kitob cheklanmagan boblar bo‘limlar va qism bo‘limlaridan iborat.

Dasturning imkoniyatlari

- Vizual effektli matn (turli xil shriftlar, qalin, egma, pasti chizilgan, o‘chirilgan simvollar, simvol ustida chiziqli, past satri va yuqori satrli va boshqalar).
- Matn stilliyari bilan ishlash.
- Paragraflar o‘z ichiga nomerlangan/markirovkalangan alfavit ro‘yxatlarini, bordyurlarni, fonni berilgan rangini, tekislashni, abzatslardan joy qoldirishni, satr aro intervallarni va boshqalarni olishi mumkin.
- Tasvirlarni va ixtiyoriy OLE-ob’ektlarni qo‘llash

- Jadvallarni qo'llash. Jadvallar bir biriga o'rnatilgan bo'lishi mumkin.
- Audio- va video- fayllarni qo'llash.
- GIF animatsiyalarni qo'llash.
- Windowsning turlicha standart elementlarini qo'llash: knopkalar, ro'yxatlar, chiquvchi ro'yxatlar, radioguruxlar va boshqalar.
- HTML va RTF formatiga bo'limlarni eksport va import qilish.
- Tanlangan direktoriyadan HTML, RTF, TXT formatli xujjatlarni import qilish.
- Agar sizda MS Office, o'rnatilgan bo'lsa, unda siz kitoblaringizni (dan) (ga) MS Office: DOC, XLS va boshqalarga fayllarni qushimcha import va eksport qilishingiz mumkin bo'ladi
- CHM formatli fayllar bilan ishlash: bu formatdan kitoblarni import qilish va bu formatga kompilyasiya qilish. Dastur yordamida ma'lumot fayllarini dasturlaringiz uchun yaratish mumkin.
- Murojaatlar kitob bo'yicha navigatsiyani amalga oshirish uchun, turli xujjatlar va dasturlarni ishga tushirishga yordam beradi.
- **SunRav TestOfficePro bilan integratsiya?** Siz kitobingizda testlarga murojatlar qilishingiz va foydalanuvchi kitobdan foydalanishda, materiallarni o'qishda testlarni ishlashi, testdan o'tishi mumkin.
- Kitobni ochilishi (srb kengaytmali faylni) BookEditor dasturi oynasiga provodnikdan topish orqali amalga oshiriladi.
- SunRav BookReader dasturida kitobni tez ko'rilishi.

Vazifasi va ahamiyati

SunRav BookEditor dasturi turli xil elektron kitoblarni va darsliklarni, o'quv qo'llanmalarni taxrirlash uchun mo'ljallangan. Ixtiyoriy kitob boblar, juda ko'p bo'limlar va paragraflardan iborat bo'lishi mumkin.

Dasturning imkoniyatlari

- Vizual effektlar bilan matn (turli xil shriftlar, qalin, egma, pasti chizilgan, chizib tashlangan, simvollar, simvol ustida chiziqli, past- satrli va usti – satrli va boshqalar).

- Matn stillari bilan ishlash.
- Paragraflar mazmunan: nomerlangan/ markirlangan/ alfavit ro'yxatlarni, bordyurlarni, fonning berilgan rangini, tekislash, matnga otstuplar, satr orasida interval va boshqalarni qo'yishga imkoni bor.

OLE ob'ektlarini va tasvirlarni qo'llanilishi

Windowsning turli standart elementlarini qo'llash: knopkalar, ro'yxatlar, qalqib chiquvchi oynalar va boshqalarni. Jadvallarni qo'llanilishi. Jadvallar ustma-ust quyilishi mumkin.

- Audio va video-fayllarni qo'llanilishi.
- GIF animatsiyaning ro'yxatlari, radio guruxlari va boshqalar..
- HTML va RTF formatiga bo'limlarning eksporti va importi
- Tanlangan direktoriyadan HTML, RTF, TXT formatlarning importi.
- Agarda sizda MS Office o'rnatilgan bo'lsa, siz unda qo'shimcha import va eksport qilishingiz mumkin bo'ladi, ya'ni ularni (dan) (ga) MS Office: DOC, XLS va boshqalardan boshqalarga.

- CHM formatli fayllar bilan ishlash: bu formatdan kitoblarni import qilish va bu formatga kompilyasiya qilish. Dastur yordamida ma'lumot fayllarini dasturlaringiz uchun osongina yaratish mumkin.

- Murojaatlar kitob bo'yicha navigatsiyani osonlashtirishi mumkin va turlicha xujjat va dasturlarni yuklashi mumkin.

- SunRav TestOfficePro paketi bilan integratsiya? Kitobingizda testlarga murojaat o'rnatishingiz mumkin, keyin uning yordamida .

- (srb kengaytmali) kitobni ochish provodnikdan BookEditor dasturning bosh oynasiga tashib olish orqali o'tkazish.

- SunRavBookReader dasturida yaratilgan kitobni tez ko‘rish.
- Yangi kitobni yaratish
- Kitob xossalari
- Eksport
- Import
- EXE kitob kompaniyasi
- Kitobni upakovkasi
- BookReaderda kitobni ko‘rilishi
- Shriftlar
- Servis bo‘yicha imkoniyatlar

Yangi bo‘limni yaratish

Yangi bo‘limni (razdelni) yaratish uchun, vkladkadan *Главная/Раздел* bo‘limini chertish kerak yoki **Alt+Ins** tugmalarni bosamiz. Keyin yangi bo‘lim nomini kiriting.va **Enter** tugmasini bosing.

Bo‘limni taxrirlash:

Bo‘lim nomini o‘zgartirish uchun:

1. Bo‘limni tanlanadi.
2. *Главная/Раздел* vkladkasiga cherting yoki **F2** tugmani bosiladi.

Keyin bo‘limning yangi nomini kiriting va **Enter** tugmasini bosiladi.

Bo‘limning Idsini o‘zgartirish uchun :

1. Bo‘limni tanlanadi.
2. **Ctrl+F2** tugmalarni bosiladi. Keyin bo‘limning yangi Idsini bosing

va **Enter** tugmasini bosiladi.

BookReader dasturi uchun ixtiyoriy bo‘limni yashirish/ko‘rsatish (скрыть/показать) mumkin bo‘ladi. Bo‘lim ko‘rinishini o‘zgartirish uchun:

1. Bo‘limni tanlanadi.
2. Bayroqchani bo‘lim nomidan chapda bayroqchani o‘rnatiladi yoki

olib tashlanadi

Bo‘limni o‘chirish

Bo‘limni uchirish uchun:

1. Bo‘limni tanlanadi.
2. *Главная/Раздел вкладkasiga sichqoncha bilan chertib, kiriladi.*
3. Bo‘limni uchirilishini tasdiqlanadi.

Bo‘limning eksporti

Bo‘limni turli xil formatlarga eksport qilish mumkin: matnli (Yunikodli ham bunga kiradi), RTF, HTML, Word. Bo‘limni eksport qilish uchun:

1. Bo‘limni tanlanadi.
2. *Раздел bo‘limida Экспорт* bo‘limini bosiladi yoki **Shift+Ctrl+E** tugmasini bosiladi.
3. Eksport uchun fayl tipini tanlanadi.
4. Fayl nomini kiritiladi va **OK** tugmasini bosiladi.

Bo‘limni chop etilishi

Berilgan navbatdagi bo‘limni chop etish uchun, menyudan *Раздел/Раздел/Печать...bo‘limini tanlanadi.*

Nima chop etilishini ko‘rish uchun, menyuning quyidagi bo‘limini tanlanadi : *Раздел/Раздел/Предварительный просмотр*

Bo‘limlarni saralash

Bo‘limlarni saralash uchun:

1. Agar saralash barcha qism bo‘limlar, paragraflar bilan kerak bo‘lsa, unda menyudan *Раздел/Сортировать/Рекурсивно* buyrug‘ini tanlanadi.
2. Keyin menyudan *Раздел/Сортировать/По возрастанию* yoki *Раздел/Сортировать/По убыванию* buyruqlarini tanlang. Berilganlarni o‘sish yoki kamayish tartibida saralashga qarab, tanlanadi.

Juda muxim! Sortirovkadan voz kechish mumkin emas! SHuning uchun saralashdan oldin faylning rezervli kopiyasini saqlanishini tavsiya qilinadi.

Bo‘lim foni

Fon rangini Yoki bo‘lim rasmini o‘rnatish uchun:

1. *Главная/Формат/Фон..* vkladkadan bo‘limni tanlang yoki **Shift+Ctrl+B** tugmalarni bosiladi.

2. Xosil bo‘lgan dialogda fon rangini tanlanadi.

3. Fon rasmni va uni sahifada joylashuvini tanlanadi.

4. Buni tasdiqlash uchun **OK** tugmasini bosiladi.

Shunga o‘xshash fonni kopiya qilishni ko‘riladi.

Kalit so‘zlar

Har bir bob uchun o‘zining kalitli so‘zlar to‘plamini berish mumkin. Kalit so‘zlar asosida kitobda qidiruvni tez amalga oshirish mumkin, buni SunRav BookReader dasturida amalga oshirish mumkin.

Kalitli so‘zlar yoki so‘z birikmalarni kiritish uchun, ularni kiritishning pastki satrida **Ключевые слова** sohasiga kiritiladi. Aloxida so‘zlar va so‘z birikmalari vergullar bilan ajratilishi kerak.

- Fayl
- Vstavka
- Murojaatlar
- Podskazki(Aytib beruvchi, ko‘rsatib turuvchi yordamlar)
- Elementlar hossalarini taxrirlash
- To‘g‘ri yozishni tekshirish
- Avtoalmashuv

Kitobni chop etilishi

Butun kitobni chop etish uchun, **Ctrl+P**ni bosing yoki quyidagi amallarni bajariladi *Печать/Печать*.

Nima chop etilishi kerakligini bilmoqchi bo'linsa, quyidagi menyu punktini tanlanadi. *Печать/Предварительный просмотр.*

Bo'limni chop etish

Navbatdagi bo'limni chop etish uchun, **Ctrl+Alt+P** klavishalar bosiladi yoki Pechat knopkasini *Раздел* bo'limida tanlanadi.

Oldindan ko'rish uchun *Раздел* bo'limida *Предварительный просмотр* buyrug'ini tanlanadi.

Mazmunni chop etish

Kitobning mazmunini chop etish uchun, menyuning quyidagi bo'limini tanlanadi, *Печать/Печать содержания* va quyidagi tugmalarni bosiladi **Alt+P**.

Hosil bo'lgan dialogli oynada chop etish parametrlarini taxrirlash mumkin:

- ***Qog'oz chetidan otstuplar (Qoldirib ketish joyga o'lcham).***

Millimetrlarning yuzdan bir ulushidan o'lchanadi.

- ***Sarlavha.*** Chop etiladigan xujjatning nomi.
- ***SHrift,*** mazmun chop etiladigan shrift.
- ***Параметры нумерации страниц*** –sahifalarni nomerlash raqamlash

parametrlari (sahifalarni nomerlash yoki boshqalar, matnning joylashuvi va matnning o'zi).

Chop etishni boshlash uchun **Печать** tugmasini bosiladi.

Dasturning ba'zi sozlovlarini o'zgartirish uchun, sozlovlar oynasini ochish zarur. Dasturning ba'zi sozlovlarini o'zgartirish uchun, sozlovlar oynasini ochish zarur. Buning uchun quyidagi tugmalarni bosiladi: **Ctrl+Shift+F2**. Hosil bo'lgan vkladkalar oynasida quyidagi bo'limlar paydo bo'ladi:

Основные Asosiy

Внешний вид –Tashqi ko'rinishi

HTML and CHM

Редактор - Taxrirlagich

<i>Klavishi</i>	<i>Действие</i>
Fayl	
Ctrl+N	Yangi kitobni yaratish
Ctrl+O	Yangi kitobni ochish
Ctrl+S	Kitobni saqlash
Shift+Ctrl+S	Yangi nom bilan kitobni saqlash
Shift+Ctrl+P	ZIP arxivga kitobni upakovka qilish
Ctrl+E	Kitobni eksport qilish
Shift+Alt+I	Papkani import qilish
Shift+Alt+I	CHM fayldan import qilish
Ctrl+P	Kitobni barchasini chop etish
Alt+P	Kitob mazmunini chop etish
F4	SunRav BookReader dasturida kitobni ochish
F10	Kitob hossalarini ko'rsatish
F9	Kitobni bajariladigan (exe) faylga kompilyasiya qilish
Alt+X	Dasturni yopish
Правка	
Ctrl+Z	Oxirgi buyruqni rad etish
Shift+Ctrl+Z	Oxirgi buyruqni qaytarish
Ctrl+X	Windows almashinuv buferiga ajratilgan matnni kesish
Ctrl+S	Windows almashinuv buferiga ajratilgan matnni nusxa qilish
Ctrl+M	Windows almashinuv buferidagi mavjud narsani matnga qo'yish.
Ctrl+A	Butun matnni ajratish
Shift+Alt+B	Zakladka qo'yish

Ctrl+F	Kitob bo'yicha qidiruv
Ctrl+R	Qidirish va almashtirish
Вставка	
Shift+Alt+P	Tasvirin qo'yish
Shift+Alt+F	Faylni quyish
Shift+Alt+T	Jadvalni qo'yish
Shift+Alt+H	Murojtni qo'yish
Shift+Alt+S	Simvolni qo'yish
Shift+Alt+M	<u>Flash rolikni</u> qo'yish
Shift+Alt+V	<u>Audio/video faylni</u> quyish
Shift+Alt+G	Animatsiyalangan <u>GIF faylni</u> qo'yish
Shift+Alt+L	Gorizontal chiziqni qo'yish
Shift+Alt+O	<u>OLE ob'ektni</u> quyish (formulalar, jadvallar va boshqalar)
Формат	
Shift+Ctrl+F	Ajratilgan matnning shriftini tanlash
Ctrl+Alt+B	Abzatsni bo'yash va ramka parametrlarini o'rnatish
Shift+Ctrl+B	Bob fonini tanlash (tasvir, rang...)
Сервис	
F7	Yozuvni tekshirish
Shift+Ctrl+F2	Dastur parametrlari
Shift+Ctrl+T	Mazmunni qo'yish
Shift+Ctrl+K	Boshqa boblarga navbatdagi bob fonini nusxa qilish
Таблица	
Shift+Alt+T	Jadvalni qo'yish
Alt+Num 5	Jadvalni blokga olish yoki ajratish
Раздел	

Shift+Ctrl+Ins	Yuqori sathning yangi bobini yaratish
Ins	Yangi bobni qo'yish
F2	Bob nomini o'zgartirish
Shift+Ctrl+E	Bobni eksport qilish
Ctrl+Alt+P	Bobni nusxa qilish
Alt+BkSpace	Murojaat bo'yicha orqaga qaytish
Ctrl+F5	Birinchi bobga qaytish
F5	Keyingi bobga qaytish
F6	Oldingi bobga qaytish
Ctrl+F6	Oxirgi bobga qaytish
Shift+Ctrl+Alt+E	Barcha mazmunni ochish
Shift+Ctrl+Alt+C	Barcha mazmunni yopish
Справка	
F1	Dastur bilan ishlashga ma'lumotni ko'rsatish
Ctrl+F1	"Dastur haqida" oynani ko'rsatish

Texnik qo'llab quvatlash amalaga oshiriladi:

- Saytdagi mahsus shakldan: <http://www.sunrav.ru/support.html>
- Novosibirskdagi telefon orqali: (383) 355-48-23

Tex. Qo'llab quvatlashga telefon qilsangoi, albatta ko'rsating:

- Dastur versiyasini.
- Windows versiyasini (bunda servis-papakalrni inobatga oling, agar ular o'rnatilgan bo'lsa albatta).
- Muammoning to'liq bayonini. Agarda muammo aniq bir kitobda amalga oshirilsa, uni xat bilan jonatish lozim (ZIP yoki RAR arxivida).

Tex. Qo'llab quvatlash xizmatiga murojaat qilishdan oldin, sizda bu SunRav BookOffice dasturining ohirgi versiyasi o'rnatilganligiga ishonch hosil qiling.

O'rnatilgan versiyani bilish uchun Справка vkladkasidan aniqlash mumkin. Navbatdagi versiyaning nomerini saytda Запросить bo'limida bilish mumkin: <http://www.sunrav.ru/download.html>

Registrasiyalanmagan versiyasida 10tadan ko'p bo'lmagan bo'limlari bilan ishlash imkoni bor. Dasturning registratsiya qilinmagan versiyasi dasturni birinchi ishlatgandan so'ng 45 kun ishlashi mumkin. Ligotali litsenziya esa barcha o'quv tashkilotlarga beriladi. Bolalar internatlarga, mehribonlik uylariga litsenziya bepul beriladi. Dasturni to'liq registratsiya qilish bo'yicha to'liq ma'lumot quyidagi saytda berilgan: <http://www.sunrav.ru/order.html>

Registratsia qilgan foydalanuvchilar quyidagi imkoniyatlarga ega bo'ladilar:

- Elektron pochtdan registratsiya kalitini va uni o'rnatish bo'yicha yo'riqnomani.
- Hujjatlarning to'liq komplektini va litsenziya sertifikatiga ega bo'ladi. Texnik qo'llab quvvatlashga ega bo'ladi.
- Yangi mahsulotlar bo'yicha operativ axborotga ega bo'ladi.

- SunRav BookOffice

- **SunRav BookEditor**

Содержание Введение Работа с книгой Работа с разделами

(главами) Работа с текстом Печать Настройка программы Клавиши

tTester**SunRav TestOfficePro**

Testlarni yaratish uchun dasturlar paketi, ularni amalga oshirish va natijalarni ishlab chiqish uchun test dasturlar paketi. SunRav TestOfficePro yordamida ta'lim muassasalarida (oliy o'quv yurtlarida, kollejlarda, maktablarda) turli fanlar buyicha bilimni aniqlash uchun va ta'lim berish maqsadlarida qo'llaniladi. Tashkilotlar va korxonalar hizmatchilarning attestasiyasini amalga oshirishlari mumkin. U o'z ichiga quyidagi dasturlarni oladi:

tMaker – testlarni yaratish uchun dastur;

- tTester – testlashtirishni amalga oshirish uchun dastur;
- tAdmin – foydalanuvchilarni uzoqdan turib administrasiyalash uchun

va testlashtirish natijalarini bilish uchun:.

Maktab programmasi fanlari uchun, oliy ta'lim fanlari buyicha psixologik, professional kasbiy testlashtirish teslarini paket yordamida yaratish mumkin.

Tetslarda turli shriftlarni, shemalarni, formulalarni, audio va video fayllarni, HTML hujjatlarni, OLE hujjatlarni amalga oshirish mumkin. Savol va javoblarni to'liq baholash mumkin: ularga ruhasat etiladi-shriftlar, tekislash, abzaslar, ro'yhatlar, yuqori va pastki indekslar va boshqalar. Barcha axborot kriptografiya usullari bilan shifrlanadi. Dastur interfeysi –ko'p tilli.

Dastur sayti: <http://www.sunrav.ru/testofficepro.html>

SunRav WEB Class

SunRav WEB Class paketi Internet/Intranet tarmog'i vositasida testlashtirishni tashkil etishga mo'ljallangan. Barcha ma'lumot (testlar, testlar bo'limlari, natijalar va boshqalar) Berilganlar Omborida saqlanadi (BO). SunRav WEB Class orqali quyidagilarni amalga oshirish mumkin:

- Bo'limlarga testlarni tashkil etish.
- Foydalanuvchilarni registrasiya qilish.
- Registrasiyadan o'tgan foydalanuvchilarga va registrasiya qilmaganlarga ham testlashtirishni o'tkazish.
- Testlashtirish natijalarini ko'rib turish.
- Berilgan test buyicha reyting natijalarini ko'rib chiqish.
- Berilganlar omborida testlashtirishning natijalarini saqlash.

Dastur sayti: <http://www.sunrav.ru/webclass.html>

SunRav Software

SunRav Software – ta'lim va biznes uchun dasturlarning yaratuvchisi.

Bu yaratuvchining dasturlari asosida oliy ta'lim muassasalarida, korhonalarda va tashkilotlarda 2000 yildan buyon testlashtirish amalga oshiriladi. Ko'p foydalanuvchilarning takliflariga ko'ra, dasturlar paketlari planli rivojlanmoqda. Internetda siz klient va foydalanuvchilarning ba'zilarini bu yaratuvchi haqida fikrlarini o'qishingiz mumkin. Bugungi kunda SunRav Software dasturlari kompyuter testlashtirishning va elektron kitoblarni, qo'llanmalarni yaratishning kuchli uskunasi hisoblanadi. Bitta kompyuter yoki mobil qurilmalardan Internet, local tarmoq foydalanuvchilari uchun dastur testlashtirish va o'qitish masalalarini tashkil etish uchun qo'llaniladi. Barcha pastda keltirilgan dasturlarni oldindan tanishish uchun bepul yuklab olish mumkin.

SunRav TestOfficePro

Bu testlarni yaratish testni o'tkazish va natijalariga ishlov berish dasturi. Bu dastur local tarmoqda va tarmoqqa ulanmagan kompyuterda qollanishi mumkin, bunda dasturni o'rnatmasdan ham ishlash mumkin, dasturni kompakt-diskdan, flash-to'ldiruvchidan amalga oshirish mumkin. Savollarning borishi tasvir, animatsiya, audio roliklar bilan amalga oshirilishi mumkin.

- Test topshiruvchining bilimiga qarab, adaptive test bu dastur orqali amalga oshiriladi.

- Personificirlashgan hisobotlarni yaratish.
- Testlashtirishni aktivligini ta'minlash.

SunRav WEB Class

Testlarni yaratish, Online testlashtirishni amalga oshirish va o'quv materiallarga ruhsat berish uchun dasturlar to'plami.

- Butun dunyo veb-foydalanuvchilarning foydalanishi uchun on-line testlarni yaratish.

- Elektron o'rgatuvchi kurslarni ishlab chiqish.
- Internet orqali talaba va o'quvchilarni testdan o'tkazish.
- Masofaviy hizmatchilarni, mahsus hususiyatli qismlarning hizmatchilarini o'qitish va attestasiyadan o'tkazish.

SunRav BookOffice

Elektron kitoblar va darsliklarni yaratishning dasturlar paketi foydalanuvchilarning harakatiga javob beruvchi "tirik" kitoblarni yaratishga imkon beradi.

- Kitobni parol bilan himoya qilish.
- Kitobning mazmuni darahtsimon ko'rinishi.
- Youtubeni ham ichiga kiritgan holda grafika, audio va videolarni qo'llash.
- EXE kitoblarni yaratish , PDF, HTML, CHM...da eksport qilish.
- Elektron kitobga testlarni quyish imkoniyati.

SunRav PostOffice

Bilmoqchimisiz:

- Pochtada qachon va kimga jo'natma qilgansiz?
- Aynan nima jo'natilganini?

- Sizning pochta jo'natmangiz qanday darajada turishini?
- Adresatgacha u etib bordimi?

Konvertlarni chop etasiz va unga juda ko'p vaqt ketadimi?

Unda juda osongina PostOffice dasturidan foydalanish mumkin.

SunRav TestOfficePro

1. Serverda papkalarni yaratish mumkin: *//Severname/Tests* – tetslar uchun papka *//Severname/Groups* – testlashtirish natjalarini saqlash papkasi, unda, Servername server nomi

2. Papkada *//Severname/Groups* foydalanuvchi uruhlari uchun papkalarni yaratish mumkin. Misol uchun:

//Severname/Groups/Group 1

//Severname/Groups/Group 2

//Severname/Groups/Group 3

va boshqalar.

3. Papkada *//Severname/Tests* testlar bo'limlari uchun papkalarni yarating. Misol uchun:

//Severname/Tests/English

//Severname/Tests/Mathematics

//Severname/Tests/Physics

//Severname/Tests/Psychology

va boshqalar.и т.д.

4. tTester dasturini foydalanuvchi kompyuterlariga o'rnatiladi.

5. tTester dasturni ishga tusshiring..

6. Dasturni sozlash dialogini uchun **F2** tugmasini bosiladi, buning uchun dastur sozlovini ochish uchun parol kerak bo'ladi. Parol avtomatik tarzda 123.

7. **Группы пользователей** bo'limini tanlanadi.

8. Maydonda pastda papkaga yo'lni kiritiladi. Bizning holda bu *//Severname/Groups/*.

9. Bayroqni belgilanadi “**Использовать начальную папку для групп**”:

10. **Разделы тестов** vkladkani tanlanadi

11. Maydonda pastda testlar papkasiga yo'lni kiritiladi. Bizning holda *//Severname/Tests/*.

12. **Использовать начальную папку для разделов** bayroqni belgilanadi:

13. **OK** tugmasini o'zgarishlarni tasdiqlashga bosiladi.

Foydalanuvchi kompyuteri sozlangan.

Testlarni yaratish

Testni yaratish uchun quyidagini amalga oshiriladi:

1. SunRav TestOfficePro paketini o'qituvchi yoki administrator kompyuteriga o'rnatiladi.

2. tMaker – Пуск/SunRav TestOfficePro 6/tMaker dasturini ishga solinadi.

3. Bir necha savollarni bering yoki testni import qilinadi

4. Test parametrlarini sozlash uchun **F10 tugmasini bosiladi.**

5. Kerakli parametrlarni kiriting yoki o'zgartiring. Test nomini kiritishga unutmang. O'zgarislarni tasdiqlash uchun **OK** tugmasini bosiladi.

6. Menyuda quyidagilarni tanlang *Файл|Сохранить как...* va bo'limning ikkinchi Начало bosqichida yaratilgan papkalardan biriga testni saqlanishi lozim. Bizning holda bu quyidagi papka bo'ladi *//Severname/Tests/English*.

Test tayyor.

Foydalanuvchilarni yaratish. Dasturni ishga tushiring

Foydalanuvchilarni yaratish uchun? Keying vazifalarni bajariladi:

tAdmin – Пуск/SunRav TestOfficePro 6/tAdmin dasturini ishga tushiriladi.

1. Dasturni ishga tushirish uchun parol kerak bo'ladi. Avtomatik tarzda parol bo'sh – faqat sekingina Enter klavishani bosing. Keyinroq parolni almashtirish mumkin bo'ladi.

2. Agar bu dasturning birinchi ishga tushirilishi bo'lsa, unda startdan so'ng darrov, bitta ham guruh yaratilmagan degan ma'lumot paydo bo'ladi. Unda **Далее** tugmasini bosing va 5 qadamga o'tiladi.

3. Menyuning bo'limini tanlan **ФВШ Группа|Добавить группу**.

4. Papkani tanlashning standart dialogi hosil bo'ladi. Начало Bo'limining 3 qadamida yaratilgan Papkalardan birini tanlang va **Oni** bosiladi. Bizning holimizda bu *//Severname/Groups/Group pakpa bo'lishi mumkin*.

Guruhlar ro'yhatidan endigina yaratilgan gruppani(guruhni) tanlanadi.

5. Menyusidan punktni tanlanadi - **Пользователь|Новый пользователь...** yoki **Ctrl+N** tugmalarni bosiladi.

6. Yangi foydalanuvchini yaratish dialogi paydo bo'ladi. Kerakli maydonlarning barchasini to'ldirilishi kerak (parol bo'sh bo'lishi mumkin).

7. Yangi foydalanuvchini kushishim uchun **Добавить**, knopkasi bosiladi.

8. Kerak bo'lsa qadamlarni boshqa foydalanuvchilarni yaratish kerak bo'lsa, qaytariladi. Izoh: registrasiyadan o'tmagan versiya 3 tadan ko'p bo'lmagan va 10ta foydalanuvchilar bilan ishlashga imkon beradi holos.

9. Barcha foydalanuvchilar yaratilgandan so'ng, quyidagi **Заккрыть** knopkani bosiladi.

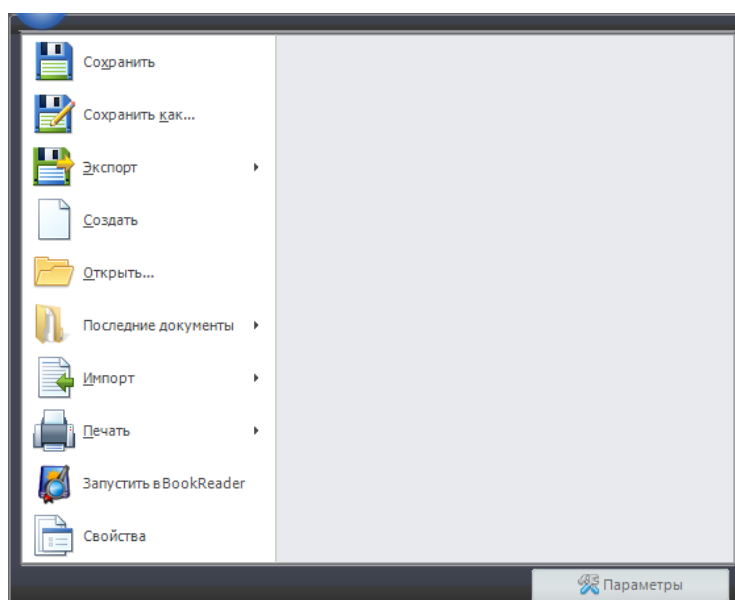
10. Yangi foydalanuvchilar foydalanuvchilar ro'yhatidan paydo bo'ladi.

SunRavBookOffice dasturi

SUNRAVBOOKOFFICE - bu electron darslik yaratuvchi dastur bo'lib, uni internetdan tug'ridan tug'ri fayllarini yuklab olib, ishga tushirishimiz mumkin. Exe faylni ishga tushirganimizda ikkita dastur kompyuterga yuklanadi va ularning har birining yorlig'i kompyuter ekranida faollashadi.

SunRavBookOffice dasturi ikkita dasturdan iborat bo'lib, uning ichiga ikkita dastur kiradi: SunRavBookEditor va SunRavBookReader dasturidir. SunRavBookEditor dasturi bizga electron darslikni yaratish imkoniyatini beradi. Uning yordamida kitobning bo'limlarini kiritishimiz mumkin, har bir bo'limga oid rasmlarni, matnlarni mahsus qism bo'limlardan quish imkoniga ega bo'lamiz. SunRav BookEditor dasturi-barcha dasturlar kabi

o'zining bosh menyusiga ega. Dasturni yuklagadan so'ng, biz tugma orqali, yangi dasturning birinchi menyusiga kiramiz:

Sohranit-kitobni avtomatik tarzda saqlash, bo'limlar va boblardan iborat kitobni saqlash uchun qo'llaniladi. Sohranit kak-kitobni yangi nim bilan saqlash. Eksport-kitobni eksport qilish mumkin, sozdat-yangi kitob yaratish, Otkrit-kitobni ochish, Posledniy dokumenti-ohirgi hujjatlarni ko'rish, Import-fayllarni, video, audiolarni

yuklab olish, Pechat- kitobni chop etish, Svoystva-kitobning hususiyatlari, qancha hotiradan joy egallaganligi va boshqalar. Elektron kitobni bu bo'lim orqali BookReaderga ishga tushirish mumkin.

Rasm 1. SunRavBookEditor dasturining piktogrammali yorlig'ining ko'rinishi.

Endi bu dasturning tahrirlagich dasturi SunRavBookEditor dasturiga kirib, kitobni yaratishni o'rganamiz. Buning uchun dasturning bosh menyusi va ishchi maydonida ishlashni o'rganiladi. Bu dasturning o'ziga hos bosh menyusi bor, u

quyidagi bo'lilardan iborat: Главная Вставка Раздел Таблица Сервис Справка

Bu birinchi standart panel. Glavnaya bo'limida kattaroq menyu joylashgan, bu dasturda mavjud menyularning eng asosiy bosh menyusi hisoblanadi: Razdel Bufer obmena Shrift Abzats Pravka Stili Format

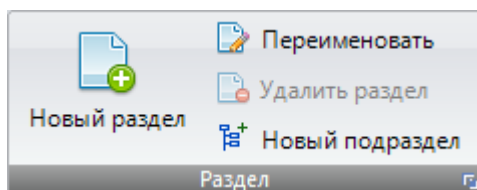

Rasm-2. SunRavBookOffice dasturining SunRavBookEditor dasturining bosh menyusidagi Glavnaya menyusi.

Endi bu menyuning bo'limlari va ularning vazifalarini o'rganamiz.

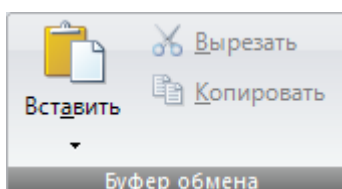
Razdel menyusi:

Razdel menyusi orqali electron kitobning boblari va bo'limlari, qism bo'limlari yaratiladi. Bu bo'limda Noviy razdel-yangi bo'lim yaratish tugmasi, bo'li yoki bobni nomini o'zgartirish tugmasi “Pereimenovat”-nomini o'zgartirish, “Udalit razdel”-bo'limni uchirish,”Noviy podrazdel” –yangi qism-bo'lim tashkil qilish, yani bob yoki bo'lim qism bo'limlarini tashkil qilish uchun qo'llaniladi.

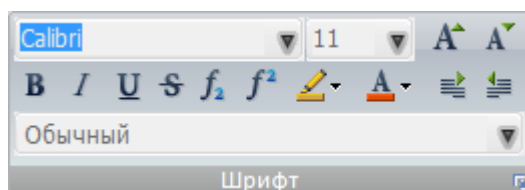

Rasm 3. Glavnaya bo'limining Razdel-Bo'lim bo'limi.

Keyingi menyu Bufer obmena: Virezat-kesish, Kopirovat-nusha qilish, Vstavit-quyish tugmalar kerakli mazmun, razdel-bo'lim, qism-bo'limlarni nusha qilish, kesish va quyish mumkin.

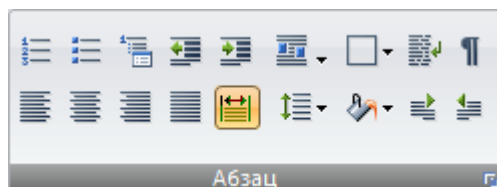

Rasm 3. Glavnaya bo'limining Bufer obmena- bo'limi.

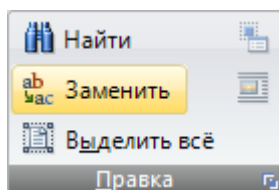
Keyingi menyu Shrift bo'limi, unda shrift turini, harflar kattaligini, yozma,qallinlashgan, egma shriftlarni hama sonni darajali, indeksli yozish, harflarga rang berish, matnga fon berish mumkin, sonlarni va matnni tekislash kabi imkoniyatlari bor.

Keyingi menyu Abzats bo'limi Word dasturida matnga, jadvalga nisbatan bajargan amallarni bajaradi, absatsni belgilash, matnni tekisash, satrlar orasiga interval quyish va boshqa imkoniyatlari inobatga olinadi.

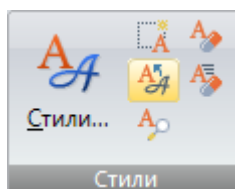
Rasm-4. Abzats bo'limining ko'rinishi.

Keyingi Pravka bo'limida Microsoft kompaniyasining Word dasturida uchraydigan Nayti-biror so'z yoki matnni qidirib topish va Zamenit-boshqa so'zva matn bilan o'zgartirish, almashtirish, Videlit vse-barcha matnni belgilash, blokka olish vazifasini bajaradi.

Rasm 5. Pravka bo'limining ko'rinishi.

Pravkadan so'ng Stili bo'limi keladi. Uning yordamida matnni turli stillyarga o'tkazish mumkin, huddi Word 2013 dasturidagi stillyar bo'limiga o'hshash.

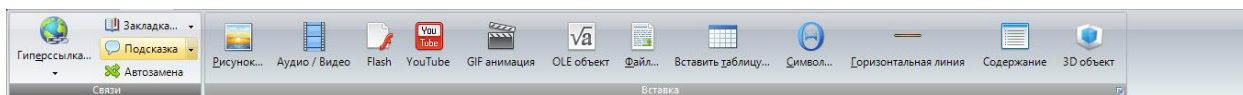

Rasm-6. SunRavBookEditorda stillyar bilan ishlash.

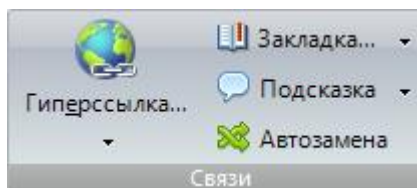
Bu bo'lim Glavnaya menyusining eng ohirgi bo'limi bo'lib, uning yordamida Fon, zalivka va boshqa tugmalardan iborat bo'lib, ularni eektron kitob mazminida qo'llashga imkon yaratdi.

Vstavka bo'limi:

Endi Vstavka bo'limining bo'limlari va ularda ishlash imkoniyatlarini o'rganamiz.

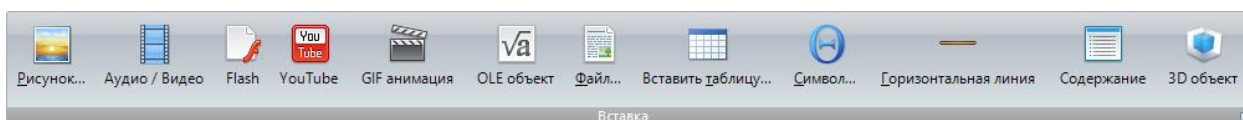
Vstavka bo'limida Svyazi, Vstavka bo'limlari mavjud. Ularni yahshi o'rganish uchun har bir bo'limni alohida o'rganamiz.

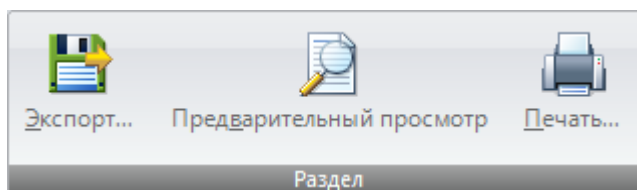
Расм-5. Bu rasmda Svyazi nomli bo'lim ko'rsatilgan.

Rasmdan ko'rinib turibdiki, bu bo'limda kitobning bob va bo'limlariga giperssilka quyish, Zakladka-bob yoki qism bob, bo'limga biror qushimcha axborot quyish, Podskazka-esga tushirishga eslatma quyish, Avtozamena-biror narsani, matnni boshqa matn bilan avtomatik almashtirish amalga oshiriladi.

Расм-6. Vstavka bo'limining Vstavka bo'limi.

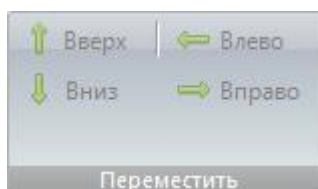
Razdel bo'limi 5ta bo'limdan iborat. Ular quyidagilardir: Razdel, Peremestit, Vibrat, Sortirovat, Pereyti. Razdel bo'limida: Eksport-tayyorlangan electron darslikni MTTga quyish, eksport qilish, , Predvaritelniy prosmotr –oldindan darslikni o'rib chiqish, Pechat-elektron kitobni cop etish.

Рasm-7. Razdel bo'limining

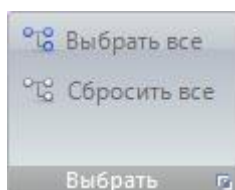
ko'rinishi.

Razdel bo'limida Eksport, Oldindan ko'rish, Pechat bo'limlari mavjud. Kitobni eksport qilish, chop etishdan oldin ko'rish va chop etish imkoniyatlari bu erda mujassam joylashgan.

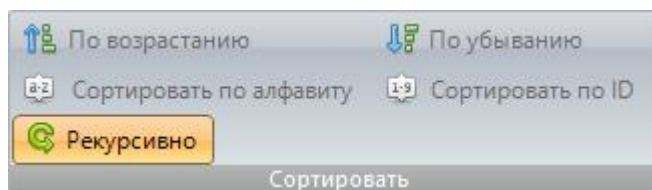
Рasm-8. Peremestit bo'limi.

Peremestit bo'limida Vverh-yuqoriga, Vniz-pastga, Vlevo-chapga, Vpravo-o'nga tugmalari orqali turli ob'ekt va matnlarni bir joydan ikkinchi joyga siljitish mumkin.

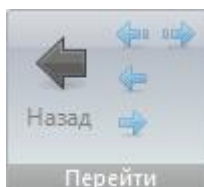

Рasm-9. Vibrat bo'limi.

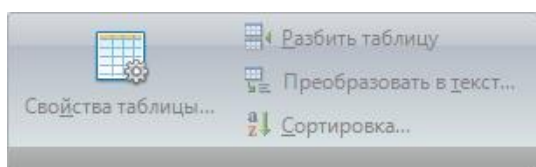
Vibrat-tanlash bo'limida kerakli bob va bo'limlarni tanlash mumkin, yoki barcha boblarni tanlanganligini rad etish imkoniyatidan foydalaniladi. Sortirovat bo'limida Po vozrastaniyu-o'sish tartibida, Po ubivaniyu-kamayish tartibida, Sortirovat po ID-ID buyicha saralash, Sortirovat po alfavitu-alfavit buyicha saralash. Preyti bo'limida turli strelkalardan foydalanib, orqaga o'tish mumkin, bu kitob bilan ishlashda kerak bo'ladi.

Rasm-10. Sortirovat bo'limi.

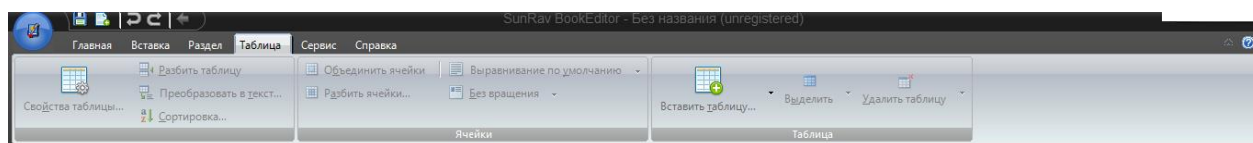

Rasm-11. Pereyti bo'limi.

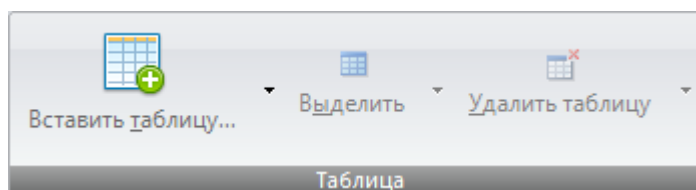

Keyingi bo'limi Tablitsa-jadval hisoblanadi. Uning ko'rinishidan qancha

bo'limlardan iboratligini ko'rish mumkin: nomi yo'q bo'lim, Yacheyki, Tablitsa. Nomi yo'q bo'limda jadval hossalari o'rnatiladi, jadvalni bo'lish, jadvalni textga o'tkazish va saralash amllarini bajarish mumkin. Yacheyki bo'limida esa yacheyklarni birlashtirish, ularni bo'lish, avtomatik tarzda tekislash, aylanishsiz kabi tugmalari mavjud. Tblitsa bo'limida esa jadvalni quyish, ajratish, jadvalni uchirish kabi vazifalarni bajarish imkoniyatlari mujassam. Rasm-12. Yacheyki bo'limining rasmi.

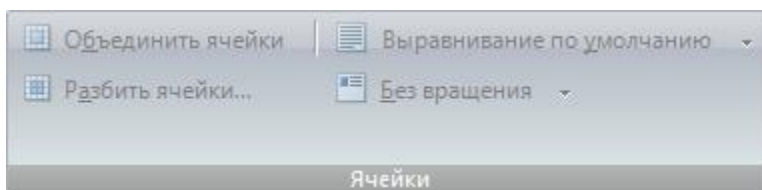

Rasm-13. Nomi yo'q bo'limda jadval hususiyatlarini o'rnatitsi mumkin, jadvalni bo'lish va berilganlarni saralash kabi vazifalar amalga oshiriladi.

Rasm-13.

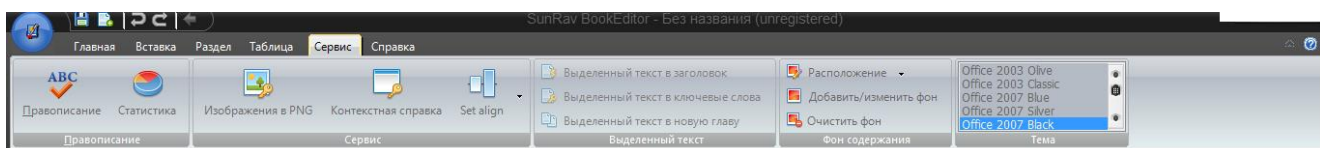
Rasm-15.

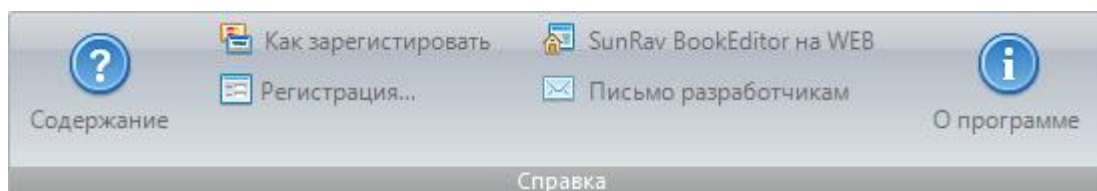
Рasm-14. Yacheyki bo'limining

rasmi.

Rasm-14 yacheykalar bilan ishlashni amalga oshiradi, ularni birlashtirish, bulish, avtomatik tarzda tekislash, aylantirmaslik imkoniyatlari va unga mos tugmalari mavjud. Tablitsa bo'limida Rasm-15 jadval bilan ishlash imkoniyatlari beriladi, jadvalni quyish, jadvalni ajratish, jadvalni uchirish imkoniyatlarini bajaradi. Servis bo'limida quyidagi bo'limlar bor:

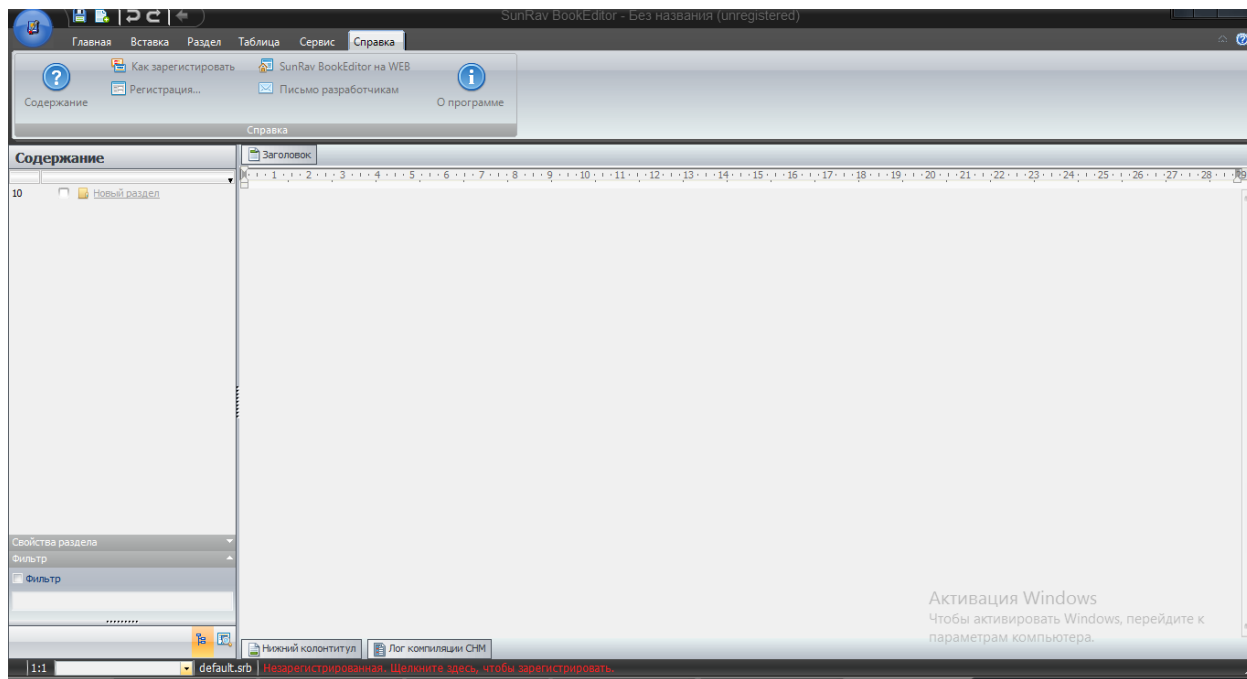
Pravopesaniye-tug'ri imloni tekshirish, Statistika Pravopisaniye bo'limida, Servis bo'limida Png formtli rasmlarni quyish, kontekstli spravka, Set align tugmalari mavjud. Videleniy tekst-ajratilgan matnda ajratilgan matnni sarlavhaga, kalitli so'zlarga, yangi bo'limga quyish imkoniyatlari bor. Fon soderjaniya-mazmun foni turli ranglar berish mumkin. Tea-mavzu, bu erdan kitobga mavzu tanlash mumkin, yani mavzularning shablona tanlanadi. Spravka bo'limida ham bir necha bulimlarni chertib, turli funktsiyalarni bajarishimiz mumkin:

Рasm-16. Spravka bo'limining rasmi.

Endi electron darslikni yaratishga o'tamiz. Buning uchun avval electron darslikning boblari, ularning bo'limlari va nomlarini aniqlab, dasturga

kiritiladi.

Rasm-17. SunRavBookOffice dasturining SunRavBookEditor dasturida electron darslik yaratishda Noviy razdel bo'limini nomini o'zgartirishdan boshlanadi. Uni Kontekst menyu-Peremenovat-Yangi nm buyruqlarini qo'lab, amalga oshiramiz.

Yuqoridagi dasturning oynasida joylashgan Noviy razdel bo'limini belgilab, kontekst menyudan Pereimenvot bosiladi va Noviy razdel nomi Kirish nomi bilan almashiriladi. Keyin esa bu bo'limni nusxa qilib, pastga Ctrl+V tugmani bosib ko'paytirib olamiz, qo'yamiz, pastda hosil bo'lgan bo'limlarning nomini yuqoridagi usuldan foydalanib, nusxa qilamiz, qo'yamiz va nomini o'zgartiramiz. Kitobning mundarijasidagi bo'limni belgilab, keyin Vstavka-Fayl buyrug'ini bajarib, kerakli fayl tanlanadi, endi bobni bosilsa, unga oid matn paydo bo'ladi, matnni *.rvf kengaytmasiga o'tkazish maqsadga muvofiq, rasmlrni ham shunday formatga o'tkazish mumkin. Matnni *.html formatiga o'tkazish maqsadga muvofiq.

Rasm-18. Yaratilgan electron

kitobning ko'rinishi.

Bu yaratilgan electron darslikning Kirish, 1 bob, 2bob, 3 bob, Hulosa nomli bo'limlari va harbibirgaoid qism-bo'limlari, tekst va rasmlari, animatsiyalari SunRavBookReader dasturida o'qitiladi, daVaraqlash bo'limlaristurda avtoprokrutka, mavjud. Shunday qilib, biz electron darslikni yaratishni o'rgandik.Uni saqlaymiz va bu kitobni avtoprokrutka-avtomatik aylantirish orqali aylantiriladi.

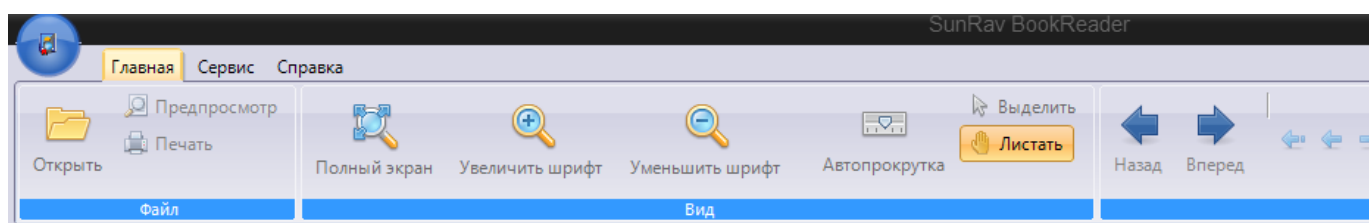
Endi yaratilhan electron darslikni SunRavBookReaderda o'qitiladi. Yani SunRavBookOffice dasturining ikkinchi dasturi SunRavBookReader. Bu dastur yordamida yaratilgan *.srb electron darslik Fayl-Otkrit buyrug'I orqali ishga tushiriladi. Shunday qilib, bu dasturda ochilgan electron kitobni dasturning bo'limlaridan foydalanib, Avtoprokrutka- kitobni avtomatik varaqlash, Listat- varaqlash amallarini bajarish mumkin.

Rasm-19. SunRavBookOffice dasturining SunRavBookReader dasturining ko'rinishi.

Endi bu ikkinchi dasturning bo'limlari va ularda ishlash bo'yicha batafsil ma'lumot beraylik.

Rasm-20. SunRabreader dasturining bosh menyusi.

Rasm-21. SunRavBookReader dasturining bosh menyusi quyidagilardan iborat:

Glavnaya servis Spravka.

-Bu tugma ichiga juda ko'p bo'limlarni o'z ichiga olgan. Uni bossak, beshta bo'li ochiladi, ularni ish jarayonida qo'llash maqsadga muvofiq. Ularning ichiga Otkrit-elektron darslikni ochish. Nedavniye-yaqin vaqtda ochilgan hujjatlar. Pechat-elektron darslik materiallarini chop etish. Predprosmotr-oldindan ko'rish. Vihod-bu dasturdan chiqib ketish. Rasmdan ko'rinib turibdiki, bu bo'limda Parametri bandi ham mavjud. Rasm-22.

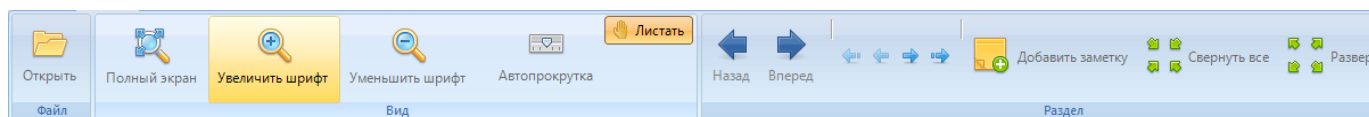
Endi Parametri bandini ko'ramiz, uning orqali sozlovlarni o'rnatilishi mumkinligini rasmdan ko'rish mumkin.

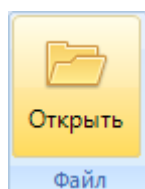
Dasturning keying bosh menyudan so'ngi bo'limlarida to'htalamiz:

Rasm 23. Parametri bandining ko'rinishi va asosiy sozlovlari.

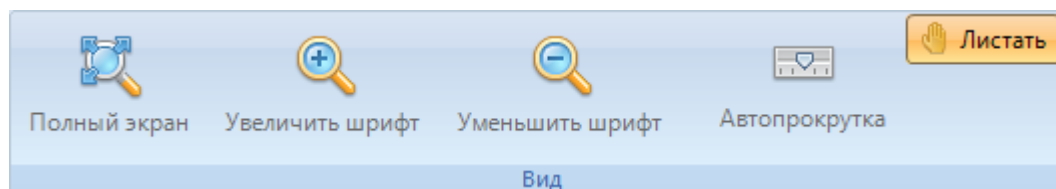
Standart panelining ko'rinishida Rasm-24 asosiy menyularning piktogrammalarini ko'rishimiz mumkin.

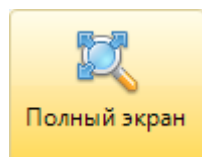
Bu menyu: Fayl, Vid, razdel bo'limlaridan iborat. Fayl menyusi Rasm-25 da ko'rsatilgan.

Rasm-25. Fayl bo'limida Otkrit bo'limi bo'lib, uning yordamida elektron darslik qaerda joylashgan bo'lsa, o'sha joyga o'tib, uning fayli tanlanadi.

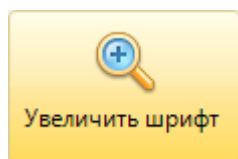

Rasm-26. SunRavBookReader dasturining Vid bo'limi ko'rinishi.

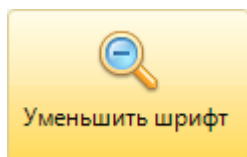
Bu bo'limda -elektron kitob matninin to'liq ekranda ko'rsatadi.

Dasturning bu bo'limi yordamida electron kitobni to'liq ekranda, shriftni

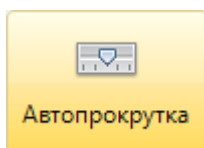
kattalashtirilgan

holatda, elektron kitobning harflarini

kichiklashtirilgan

holda ekranda ko'rsatish mumkin, bundan

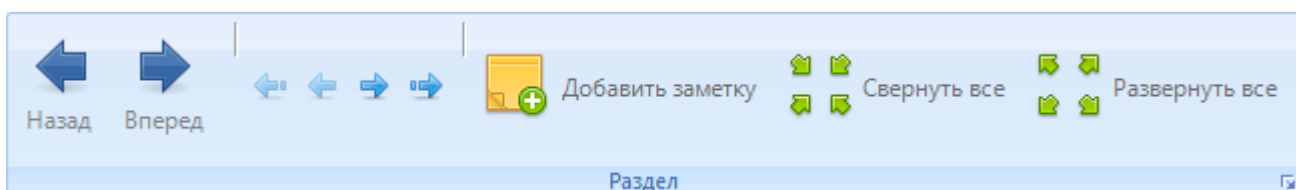

tashqari bu bo'limda

Avtoprokrutka-kitobning kerakli bandining matnini avtomatik varaqlab, unga tezlik ham o'rnatish mumkin, ekranda

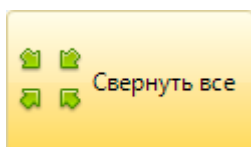
ko'rsatish imkonin mavjud. Listat-qo'l ko'rinishdagi piktogrammalari bo'lim esa, o'z navbatida qo'l rasmlari piktogramma bilan kitob bandidagi matnni varaqlashga, matn buyicha harakat qilish imkonini beradi. Umenshit shrift-bu lupa orqali matn harflari o'lchovini kattalashtiriladi, Umenshit shrift esa-matn harflari o'lchovini kichiklashtiradi.

Keyingi bo'lim Razdel, bu bo'limda ham bitr necha piktogrammalar mujassam, ularning o'ziga hos vazifalari bor.

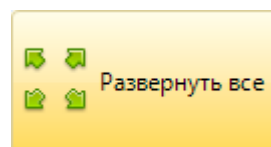

Rasm-27. Razdel bo'limi.

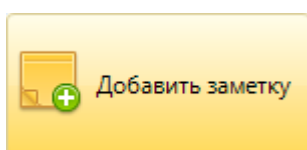
Bu erda electron darslik buyicha harakat qilish mumkin, yani orqaga va oldinga tugmalari, electron darslikning barcha asosiy menyudagi bo'limlarini iyig'ib

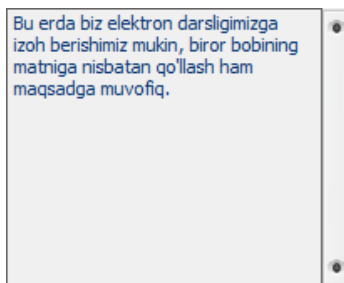
olish yoki teskarisi yayqatib

yuborishi

mumkin. -Dobavit zametku yoki izohni qushish, kitob

marnining orasida izoh qushish imkoniyatini beradi.

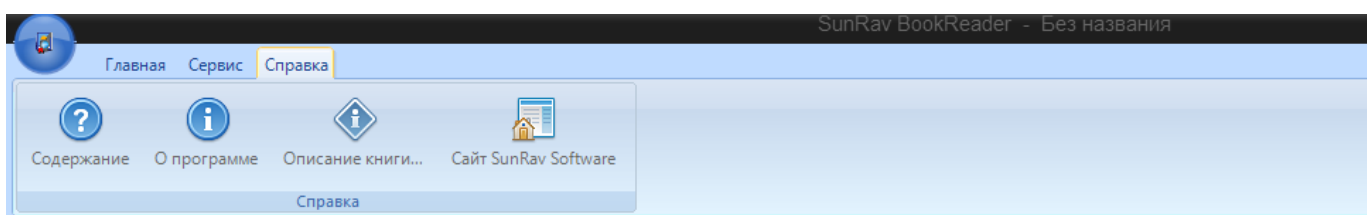
Servis menyusi:

Servis menyusida bir necha bo'limlar mavjud. Bu bo'limlarni ishga tushirib, electron darslikning umumiy shablonlarini o'zgartirish, rang berish mumkin,

bunda dasturda inson ko'ziga putr etkazmaydigan ranglar mujassam etilgan, bu esa dasturning puhta yaratilganligi va dasturning dizayni ham ancha o'ylab keyin yaratilganligi, dasturning sifati yuqoriligidan dalolat beradi.

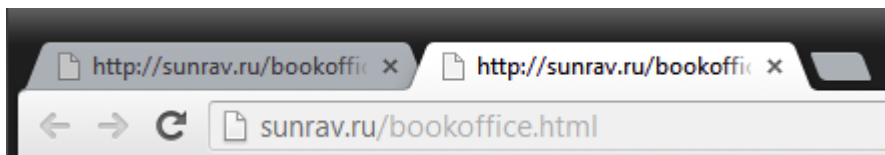

Rasm-28. Servis bo'limidagi shablaonlarning ko'rinishi.

Rasm-29. Spravka bo'limi.

Spravka bo'limida Soderjaniye-kitobning mazmunini ko'rsatishga bo'lim, Dastur haqida-kim bu astur yaratgan, uning versiyasi, yili haqida ma'lumot, Opisaneye knigi-kitobning bayoni, SaytSanRavSoftWare-bu SunRavSoftWare saytiga kirib, dasturni yangilab olish imkonini beradi, on-line rejida ishlashga va on-line rejimda, internetda kerakli manbalardan kitobda foydalanish imkonini beradi. Bu degani kerakli audio, video, rasm va boshqa manbalarda foydalanish maqsadga muvofiq.

Rasm-30. SanRavSoftWare sayti manzili.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anjella Voropay, Sozdaniye Web-sayta na baze WordPressCMS., M.2016 g.

2. L.A.Danchenyuk,P.Yu.Novostruyev, Smart-uchebnik integratsiya novih texnologiy I proektirovannogo kontenta,M.2016 g.

3. Beryozina O.N., Metodicheskaya razrabotka . Razrabotka I sozdaniye elektronnih kursov v programme CourseLab,g. Krasnotkatsk.

3. sergey Zolotuhin, Sozdaniye elektronnoy uchebnika eAuthor&CourseLab, 60 s., KGU, g.Kursk.

4. G.N.Yunusova, Kompyuter dasturlarida video-ma'ruzalar va ta'lim resurslarini yaratish, T.2017 y., 143 b.

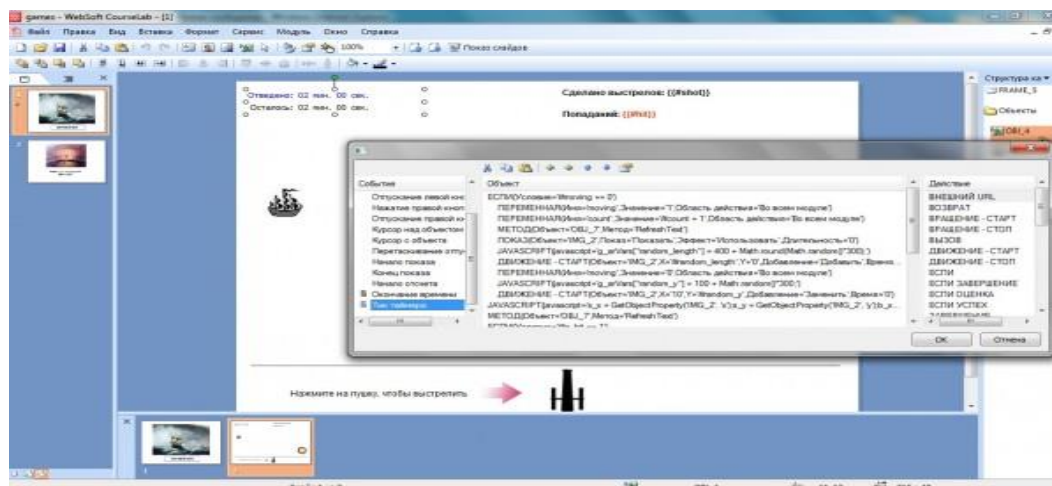
3.<http://sun.rav//...>

CourseLab — bu qulay dastriy vosita bo'lib, u o'z navbatida e-learning, texnologiyalar qatoriga kiradi.Bu vosita rossiyalik WebSoft kompaniyasining dasturchilari orqali yaratilgan.

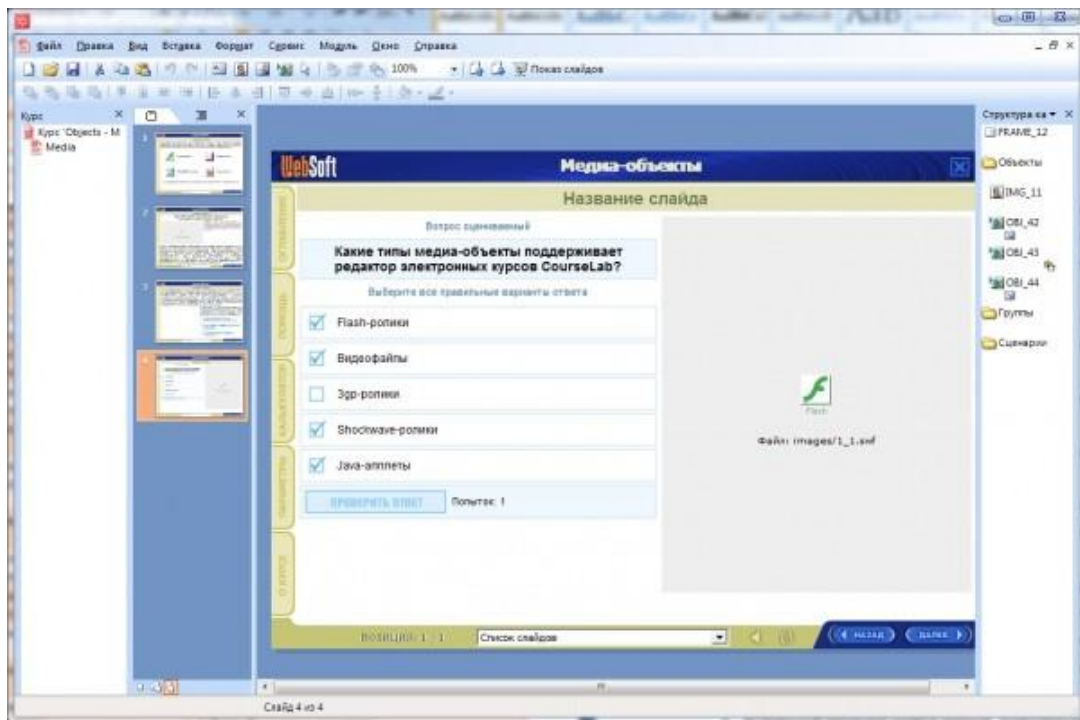

Elektron testlashtirishning texnologiyalari allaqachon G'arbda ta'lim sohasini egallab olgan. Endi bizda ham oliy o'quv yurtlarida xususiy tashkilotlar, oliy o'quv yurtlari xodimlarning, o'quvchilarning haqiqiy bilimlarini, kvalifikatsion jihatlarini aniqlash va sinash uchun shunday vositalaridan foydalanib kelmoqda. Bular qatoriga Moodle o'quv platformasi, test dasturlaridan EasyQuizy, MyTest, Potato hamda CourseLab dasturi kiradi. CourseLab dasturi ko'rib turibsizki, juda ko'p raqobatchilarga ega, lekin bu dasturiy ilova juda ko'p imkoniyatlarga ega. Misol uchun, ilova rus tiliga tarjima qilingan interfeysiga va bu dasturga qarashli dokumentatsiyaga va dasturiy mahsulotning keng tadbiq qilinishiga ega. Ilovaning asosiy qo'llanishidan maqsad shundaki, unda juda ko'p va turli elektron o'quv qo'llanmalarni yaratishga, bu dastur bilan on-line treninglarni o'tkazish mumkin, xizmatlar va tovarlar uchun interaktiv ma'lumotlar kitobini yaratish, so'rovlarni o'tkazishni, taqdimotlarni amalga

o'shishni, murakkab protseduralar asosida yo'l-yuritkichlarni ishlab chiqishni va boshqa ishlarni bajarish imkoniyatlari bor. CourseLabni pulsiz yuklab olish mumkin, uni internetdan topish qiyinchilik sodir etmaydi. Quyidagi rasmda CourseLab dasturining asosiy menyusi keltirilgan.

Bu dasturning bosh menyusi juda sodda, xuddi eski stilda yaratilgan tuyulsada, bu dasturda mavjud imkoniyatlar ancha perspektiv jarayonlarni amalga oshirishga yordam beradi. Utilitaning tashqi ko'rinishi uncha jiddiy o'ylantirib amalga oshirilgan bo'lmasada: bosh menyu, menyu polosasi va uskunalar panelidan iborat. Bu dasturning tashqi ko'irinishi eskirgan ko'rinishga ega bo'lsada, uning bajaradigan ishiga bu hech qanday ta'siri yo'q. CourseLab dasturida kurslarni ham yaratishadi: avval foydalanuvchi birinchi bo'lib, saqlanadigan mahsulotning ya'ni proektning shahobchasini ko'rsatadi, keyin proektning(loyihaning) umumiy tarkibi uchun shablon variantini foydalanuvchi ko'rsatishi zarur. Tarkib o'z navbatida lentali slaydlar ko'rinishida zastavka va o'quv-metodik (yoki imtihon) qismidan iborat.

Xar bir slaydning mazmuni turlicha bo‘ladi, utilita vstavka va ko‘p elementlarning importini qo‘llab quvatlaydi. — avtofiguralarni (yulduzchalar, vqnoskalar(tashqariga chiquvchi matnlar), ko‘rsatgichli strelkalar va boshqalar.), tasvirlarni, matnli bloklarni, media-fayllarni va boshqa ko‘p ob’ektlarni. Loyihani saqlashdan oldin xar bir uning moduli uchun bayon qilinadi, bundan so‘ng foydalanuvchi mahsus bayonni amalga oshiradi, bundan so‘ng foydalanuvchi qo‘llash uchun CourseLabdan dasturiy-uslubiy majmuaga ega bo‘ladi. Xosil qilingan multimediali-interaktiv mazmunni, **Adobe Flash Pleer** orqali, JavaScript yordamida amlga oshiriladi.

Hot Potato dasturi.

Hot Potato dasturi-test dasturlaridan biri hisoblanadi, uning yordamida test yaratishimiz mumkin. Hot Potato –“issiq kartoshkalar” deb tarjima qilinadi, yani uning yordamida tez test yaratib, testlarning turli variantlarini hosil qilish mumkin. Title satriga test bag’ishlangan fan nomini yozish maqsadga muvofiq. Undan so’ngi satriga savolni kiritiladi. Title pastidan, savollarni varaqlab, 1 chi savol va unga javoblarni kiritib bo’lgandan keyin, 2 chi savolga ushbu varaqlagich orqali o’tib quyiladi. 2 chi savol va unga javoblar kiritiladi. Tug’ri javob versiyasi tanlanadi. Uning yoparasida Correct, yani tug’ri nomli klavisha amalga oshiriladi. Bu dasturga keyingi savol va javoblar yuqoridagi uslubda kiritilib boradi. Testni saqlanadi va veb-sahifa sifatida Fayl>Create Web Page buyrug’i orqali amalga oshiriladi.

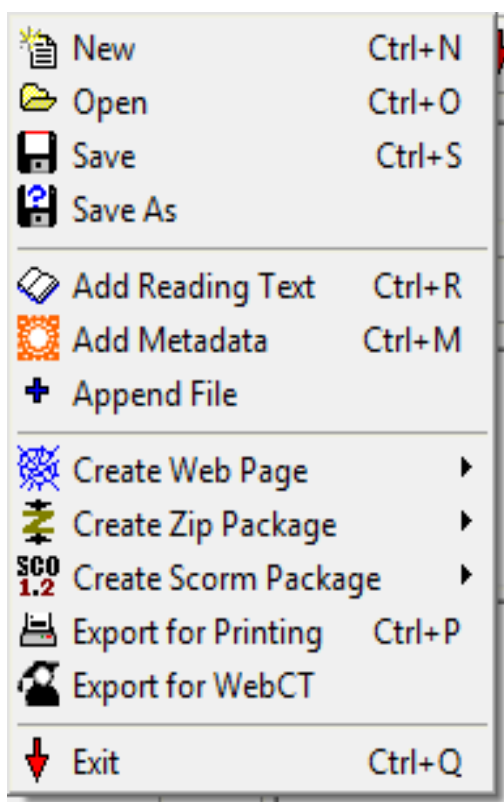

Dasturning bosh menyusi, piktogrammalar bilan ishlaydigan panel hamda test kirituvchi, uning javoblarini kirituvchi hamda test savoliga tug'ri javobni tasdiqlovchi sohalari mavjud.

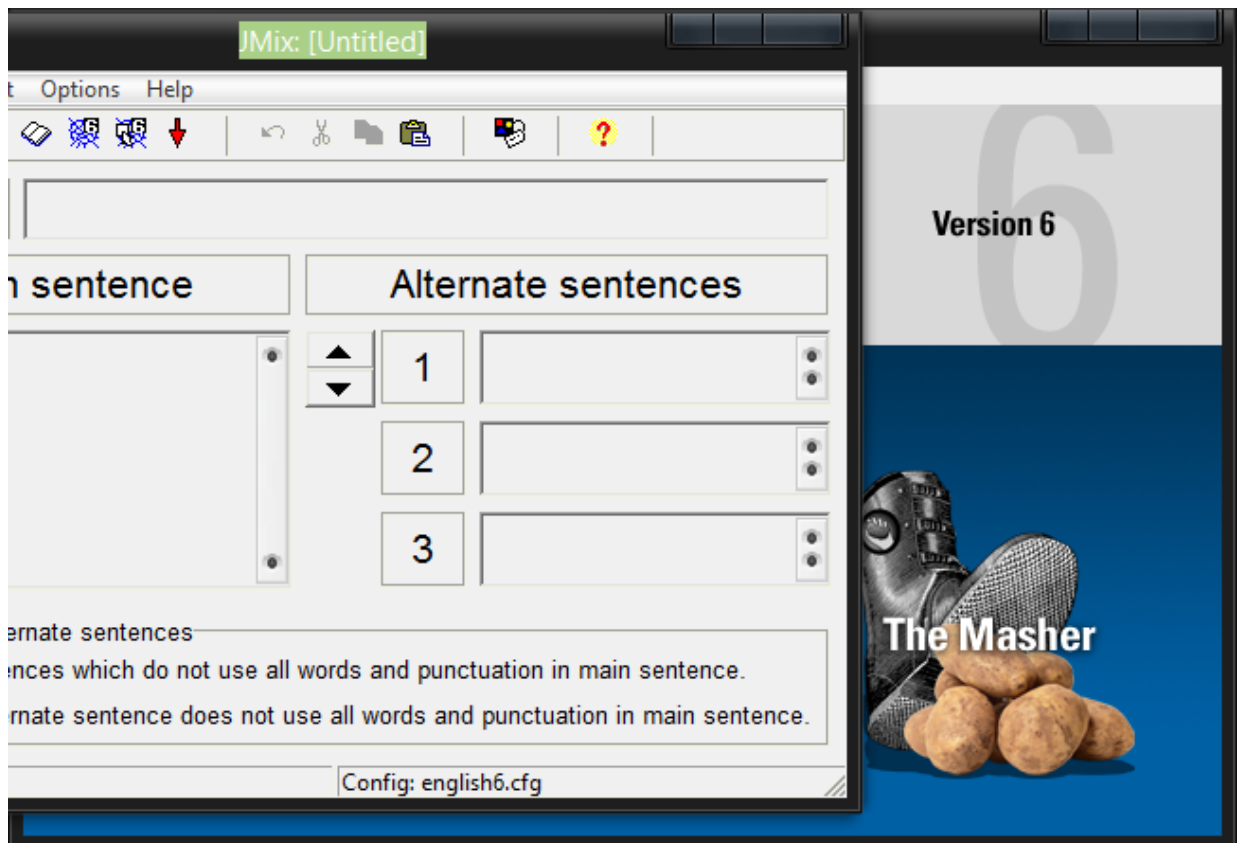
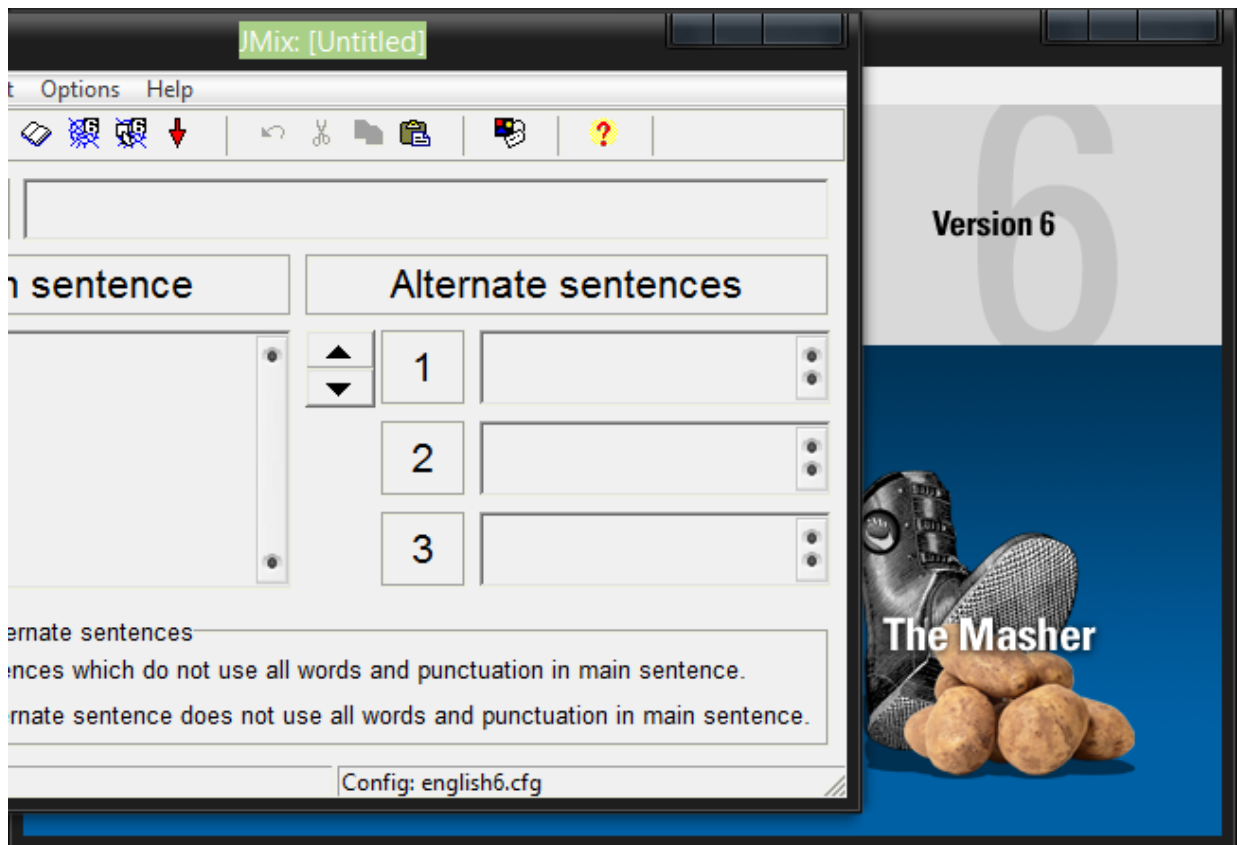
Dasturni ishlatdik, unda turli testlar uchun “Hot potatoes” korinishidagi tugmali oyna paydo bo’ladi, bu oynadan misol uchun, JQuiz tugmasini tanlab olamiz.

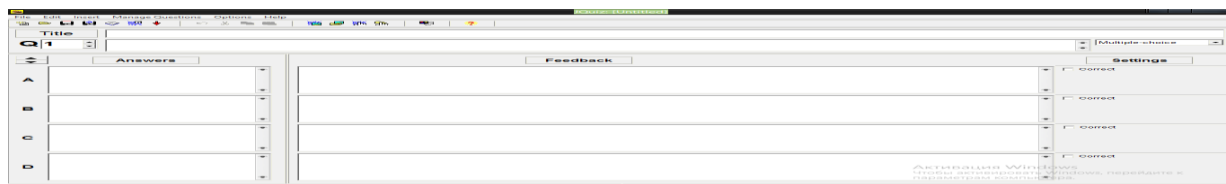
Dasturning JClose, JCross, JMatch, Jmix ko'rinishlarini ham yaratish imkoni bor. Undan tashqari yaratilgan test resursini VebCTga-veb komputer texnologiyalari, printeriga export qilish mumkin. Fayl sohasida veb sahifa sifatida brouzerda testni ishlatish uchun imkon berilgan.. Ziqlangan arhiv papkani yaratish mumkin. Yuqoridagi rasmdan veb sahifani yaratish mumkinligini, yani testni brouzerda ishga tushirish, Zip papkai yaratish, Scorm standarti formatidagi papkani

yaratish, printeriga export qilish va kompyuter veb texnologiyalariga, turli saytlarga va veb-sahifalarga, masofaviy ta'lim saytlariga quyish mumkin, export qilish imkoni mavjud.

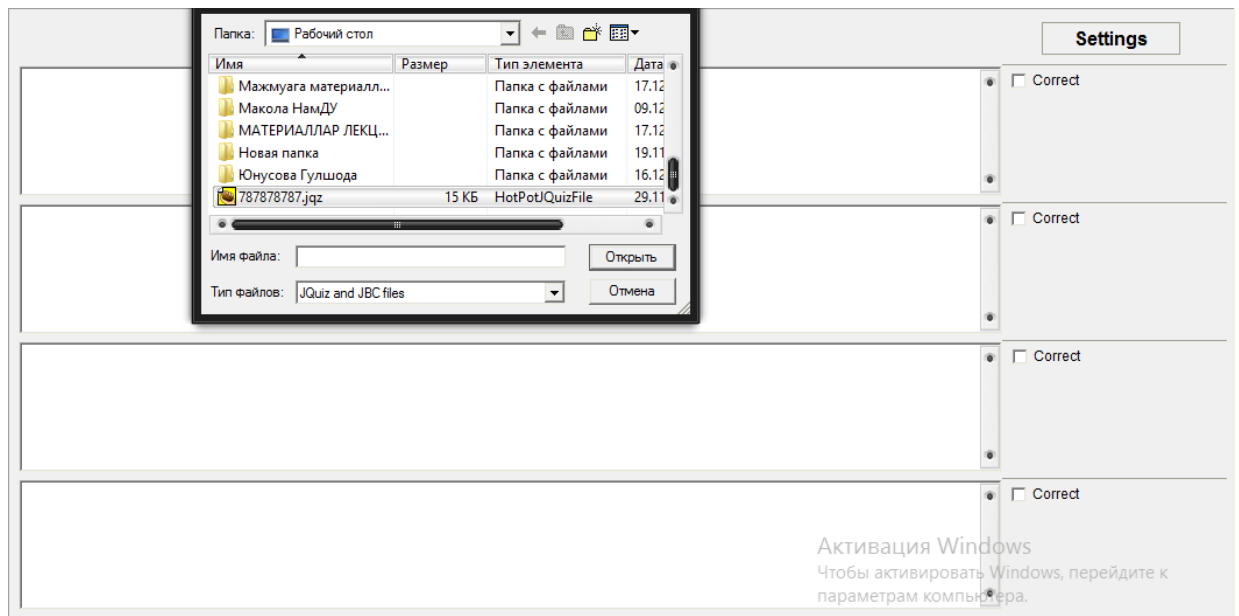
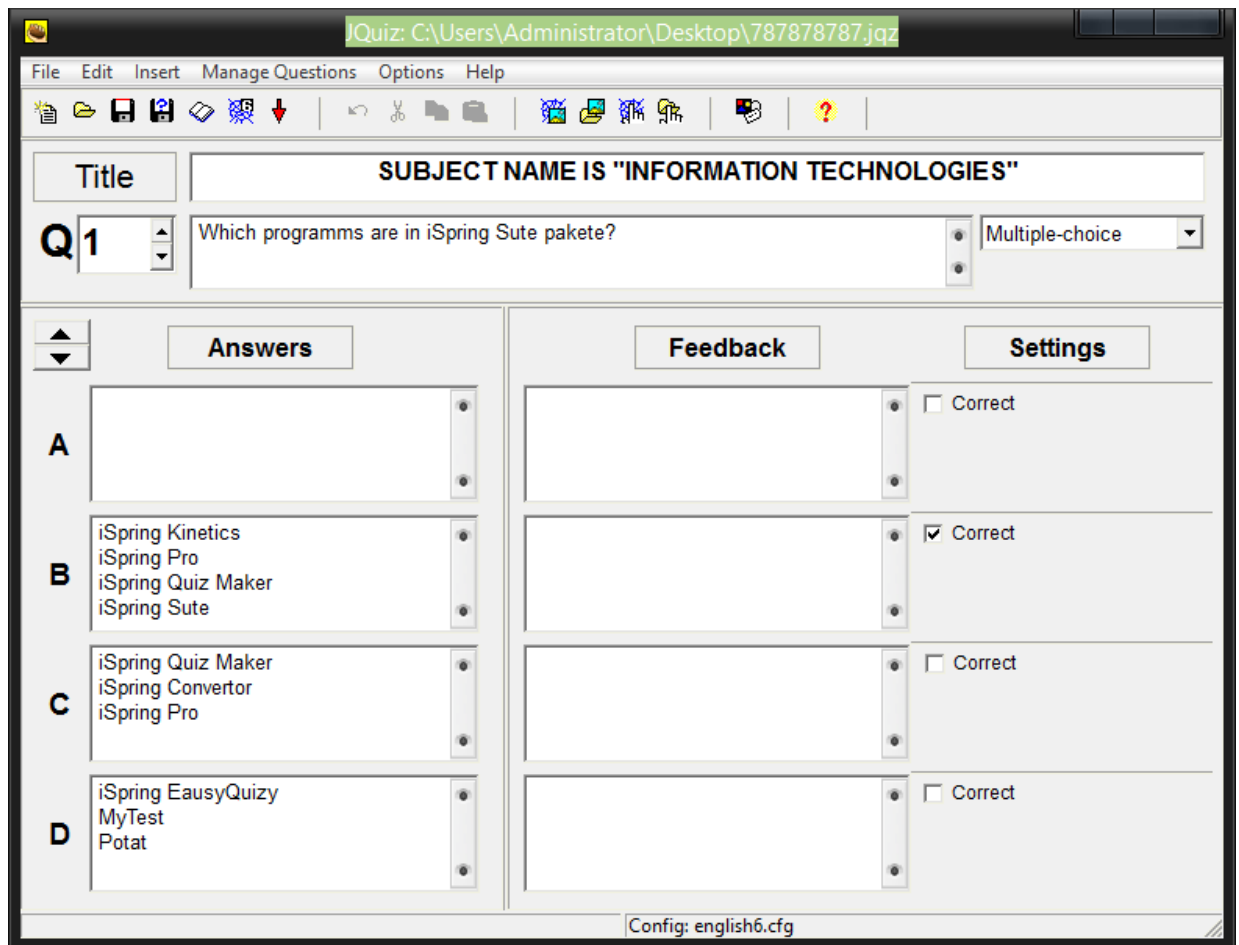

Endi test kiritish oynasini alohida ko'rib chiqamiz. Unda Test qaysi fanga oidligini kirituvchi soha, Answers-yani javoblar kiritish uchun soha hamda FeedBack-notug'ri javobni tuzatib, tug'ri javob kiritishga imkon yaratuvchi soha hamda Settings-belgilashlar nomli sohada tug'ri javobni qayd etish, belgilash imkoni beriladi.

Bu dasturni o'rganish oson, unda ishlash qulay. Yaratilgan test *.jvz fayli ko'rinishida saqlanadi. Dasturni brouzerda ishga tushirish mumkin. Bu esa uni on-line tarmoqda va internetda ishlatishga imkon yarata oladi. Testni ishlatishda esa savollarga to'g'ri javob berilishi tasdiqlanadi, unga os matn qalqib chiquvchi oynada ko'rsatiladi. Savollarga berilgan to'g'ri javoblarning foizi hisoblanadi.

Testni saqlab, uni brouzerda ishga tushiriladi, test javoblari belgilanadi. Natijada pastdagi rasmdagidek

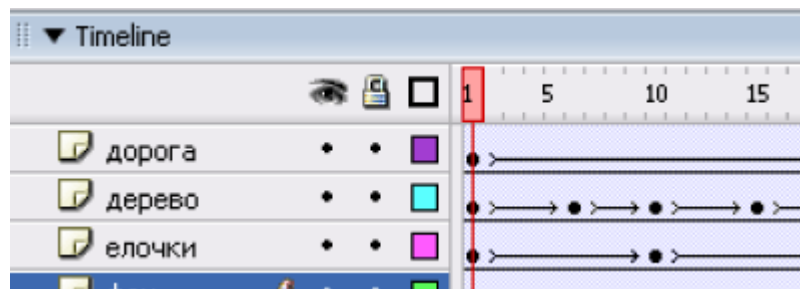
“Macromediya Flash” mavzuiga oid materiallar

Nazariy qism

Animatsiya nima? Vaqtinchalik shkala (Временная шкала). Kalitli kadrlar (Ключевые кадры). Kadrlar bilan amallar. Animatsiya turlari. Kadrama-kadr animatsiya. Harakat animatsiyasi. Shakl animatsiyasi. Vaqtinchalik shkala effektlaridan foydalanib, animatsiya yaratish.

Animatsiya - bir biridan kam farqlanuvchi harakatsiz rasmlarning ketma-ketligi yordamidagi harakat ilyuziyasi. Tasvirlarning tez-tez o'zgariishi evasiga harakat paydo bo'lishi aniqlangan. Animatsiyani yaratish uchun vaqtinchalik shkala qo'llaniladi (TimeLine), uning ustida kadrlar joylashgan, yani “kadrlarni ko'rsatish boshi” ham – kadrlar nomerlarini ko'rsatuvchi vaqtinchalik shkala sohasidagi katta bo'lmagan to'rtburchak. Filmni amalga oshirilishida boshchasi harakatlanadi.

Kadrlar kalitli va static bo'ladi. Kalitli kadrlarda tasvirlar bo'ladi, ular film mazmunini tashkil etadi. Bunday kadrlarni doiralar bilan belgilanadi. Qolganlari - statistik (ular “bo'sh” amalga oshiriladi).

Rasm. 1

Vaqtinchalik shkalaning sozlovi tugma orqali amalga oshiriladi, u quyidagi rjimlarga ega:

- **Tiny** (Judakichkina);
- **Small** (Kichkina);
- **Normal** (Normal);
- **Medium** (O'rta);

- **Large** (Katta).

Kadrlar bilan turli amallarni bajarish mumkin, nusxa qilish, uchirish va boshqalar. Alohida kadrli amallar uchun bir necha kadrlardan iborat bo'lgan uning ustida sichqonchani bosish kifoya-ajratish zarur, avval ulardan biriga chertib, keyin esa, klavisha bosilganda — ohirgisiga chertiladi.

Qandaydir kadrni kalitli qilish F6 funksional tugmasi yordamida amalga oshiriladi yoki bosh menyu qo'llaniladi yani **Insert — Timeline — KeyFrame** buyruqlar (Вставка — Временная шкала — Ключевой кадр).Quyish-Vaqtinchalik shkala-Kalitli kadr.

Kadrlni uchirish uchun uni blokga ajratgandan so'ng kontekst menyuda **Remove Frames** (Удалить кадры-Kadrlarni uchirish) bulimi tanlanadiyoki bosh menyudan **Edit— Timeline — Remove Frames** (Правка — Временная линейка — Удалить кадры-Tug'irlash-Vaqtinchalik shkala-Kadrlarni uchirish) bulimlari ishlatiladi.

Kadrlarni kuchirilishi uchun sichqonchadan foydalanamiz. Rasm 2.

Rasm. 2

Kadrlarni kopia qilish kontekst menyu orqali amalga oshiriladi (**Copy Frames bo'lim** (Копировать кадры-Kadrlarni nusxa qilish)) yoki bosh menyu (**Edit — Timeline — Copy Frames** (Правка — Временная шкала — Копировать кадры, Kadrlarni nusxa qilishTahrir-Vaqtinchalik shkala-). Nusxa qilingan kadrlarni quyish yuqoridagiga o'hshash amalaga oshiriladi, kadrni quyish orqali **Paste Frames** (Вставить кадры). Tabiiyki, vaqtinchalik shkalada quyish joyini ko'rsatish zarur.Statik va bo'sh kalitli kadrni quyish uchun, va tugmalar mos holda amalga oshiriladi.

Avtomatik tarzda animatsiya kadrlar nomerlarinin ko'paytirilganda amalga oshiriladi. Animatsiya yo'alishini teskarisiga almashtirganda, kadrlarni tanlash zarur va kontekst menyuda **Reverse Frames** (Обратить кадры). Можно также применить команды главного меню **Modify — Timeline — Reverse Frames** (Изменить — Временная шкала — Обратить кадры, O'zgartirish-Vaqtinchalik shkala-Kadrlarni qaytarish) amallari bajariladi.

Animatsiya turlari

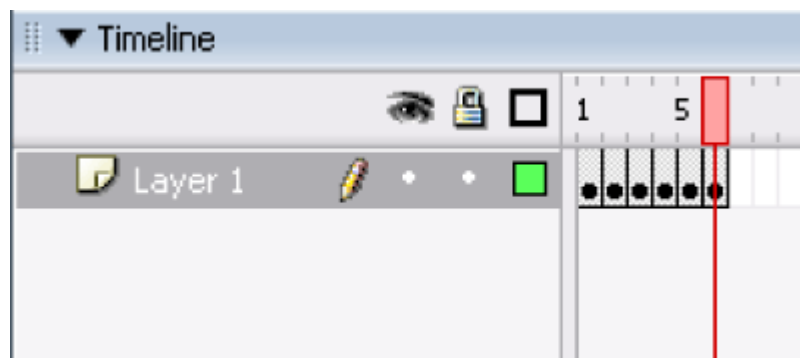
Macromedia Flash dasturida quyidagi animatsiya turlarini amalga oshirish mumkin:

- kadrma-kadr animatsiya;
- harakat animatsiyasi (**Motion Tween**);
- shakl animatsiyasi (**Shape**);
- vaqtinchalik shkala effektlarini qo'llash animatsiyasi.

Har bir animatsiya ko'rinishini alohida ko'raylik.

Kadrma-kadr animatsiya

Ketma-ket kalitli kadrlarni amalga oshirish evaziga kadrma-kadr animatsiya amalga oshiriladi, har bir kadr qo'lda yaratiladi (*Rasm 3*).

Rasm. 3

Harakat animatsiyasi (Motion Tween)

Bunday animatsiyada ob'ekt bir joydan ikkinchi joyga ko'chadi. Uning yaratilishi uchun faqat oldingi va ohirgi kalitli kadrlarni aniqlash kerak holos, o'raliq kadrlarni esa dastur yordamida avtomatik tarzda amalga oshiriladi. Bunday animatsiyaning bajarilish texnikasini ko'ramiz. Ishchi stolda aylana

chizamiz. Vaqtinchalik shkalada birinchi kadr kalitli bo'lib qoladi. Ishchi stolda aylana chizamiz. Kalitli kadr ustidan chertamiz, kontekst menyu tanlanadiva undan **Create Motion Tween** (Создать анимацию движения-Harakat animatsiyasini yaratamiz). 30-chi kadr, film uzunligini ko'rsatamiz, sichqonchaning o'ng tugmasi (klavishasini)sini bosilganda bosilganda, quyidagi buyruqni **Insert — KeyFrame** tanlaymiz (Вставить ключевой кадр-Kalitli kadrni tanlash) — vaqtinchalik shkalada uchida strelka mavjud gorizonta chiziq paydo bo'ladi va bu harakat amalga oshganini bildiradi. O'rtadagi kadrlar och ko'k ranga bo'yaladi. Keyin aylanani boshqa joyga kuchiriladi, va filmni testdan o'tkazish zarur, + tugmalarini boib, amalga oshiriladi yoki **Control — Test Moviebuyrug'i amalga oshiriladi** (Управление — Тестирование фильма, Boshqaruv-Filmni testdan o'tkazish).

Properties paneli yordamida (Свойств-Носсалар) animatsiyaning qushimcha parametrlarini hosil qilish mumkin:

— **Rotate** (Вращение-Aylanish) aylanish yo'nalishini aniqlaydi — soat strelkasi buyicha (**CW**) yoki unga teskari (**CWW**), aylanish umuman bo'lmasa (**None**). Auto Qiymat hammumkin (burilish yo'nalishida ob'ekt bir marta kichik burchakka aylanadi);

— **Easy** (Замедление хода-harakatni sekinlashtirish); agar parameter qiymati musbat bo'lsa, animatsiya vaqtida harakat sekinlashgan bo'ladi, manfiy bo'lsa-tezlashgan bo'ladi;

— **Orient to Path** (Ориентация относительно пути-Harakatga nisbatan orientasiya) berilgan traektoriyaga nisbatan ob'ekt harakatini orientlashtirishga yordam beradi.

Shakl animatsiyasi (Shape Tween)

Shakl animatsiyasi bitta ob'ektni ikkinchi ob'ektga asta o'tkazishga imkon yaratadi. Uni gruppalashmagan ob'ektlarga qo'llaniladi. Bir necha ob'ektlarning shaklini o'zgartirish uchun ularni bitta sloyda joylashtirish kerak. Bir necha

ob'ektlarni shaklini o'zgartirish uchun ularni bitta qatlamda joylashtirish kerak. Barcha narsani misolda ko'ramiz.

Ishchi stolda aylana chizamiz, film uzunligini 30 kadrda iborat qilib tanlaymiz, buning uchun 30-chi kadrda chertamiz, birinchi kalit kadrda qaytamiz, va **Properties panelida** (Свойства) Tween ro'yhatida **Shape** (Форма) shaklni tanlaymiz, uchida strelkasi bor gorizontali chiziq paydo bo'ladi, o'rtadagi kadrlar zangor ranga bo'yaladi, bu animatsiya shakl animatsiyasi ekanligini bildiradi, ohirgi kalit kadrda aylana o'rniga kvadrat chizamiz. Filmni testlashtiramiz — aylana kvadratga asta aylanganini ko'ramiz. Shakl o'zgarishini konkret harakterini korsatish uchun bir ob'ekt nuqtalarini ikkinchi ob'ekt nuqtalariga oqib o'tishi uchun “метки подсказки”-aytib turish metkalaridan foydalanishimiz zarur.

Vaqtinchalik shkala effektlarini qo'llash animatsiyasi

Macromedia Flash MX 2004 dasturi versiyasida ichma-ich joylashgan effektlar yordamida animatsiyani yaratish ikoniyati paydo bo'ladi. Effektlarni guruhlariga, figuralarga, grafik simvollarga, rastrli tasvirlar va knopkalarga qo'llaymiz. Ularni kliplarga qo'llash mumkin, lekin bu holda effect klipga quriladi.

Effektning bajarish uchun ob'ektni ajratish kerak va **Insert — Timeline Effects** (Вставка — Эффекты временной шкалы; Quyish-Vaqtinchalik shkala effektlari); keyin effect tipini tanlang: **Assistants** (Помощники-Yordamchilar), **Effects** (Эффекты), **Transition — Transform** (Переход — Трансформация; O'tish-Transformatsiya). Guruh effektlari **Assistants** animatsion hisoblanmaydi. Ular berilgan ob'ektning dublikatlarini hosil qiladi va ularni bir biridananiq masofada joylashtiradi, yoki ob'ektni uning dublikatiga tekis oqishni yartishadi. Effektning tanlashdan so'ng dialogli oyna paydo bo'ladi, uning amalga oshish parametrlarini o'rnatish mumkin. Effektning yaratishda avtomatik usulda ob'ekt kuchiriladigan qatlam yaratiladi, (qatlam nomi effect nomi bilan mos

tushadi).Ob'ekt asosida grafik simvol yaratiladi, u esa o'z navbatida kutubhonaga **Effects papkasiga** (Эффекты-Effektlar)ga yoziladi.

Dasturni qo'llahsga amaliy mashg'ulot

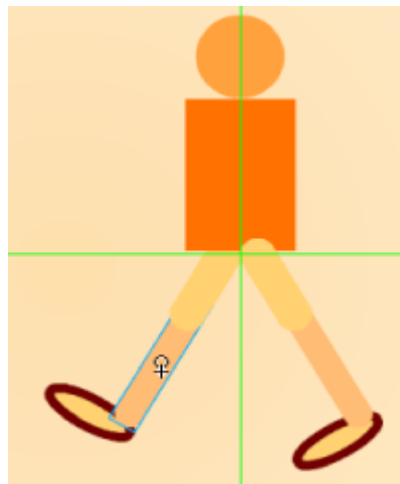
Birinchi amaliy mashg'ulotni bajarib, 2-3 mashg'ulotlarni mustaqil amalga oshirishga topshiriqlar.

1. Proekt "Harakatlanuvchi odam".
2. Proekt "Berk egri chiziq bo'ylab harakat".
3. Proekt "Figurani harfga o'zgarishi".

1. Proekt "Harakatlanuvchi odam"

Harakat animatsiyasi vositasida (**Motion Tween**) odamchanning harakatini keltirish animatsiyasini yarataylik. Proektni yaratishdan oldin qanday alohida elementlardan filmning qahramoni tashkil etilishini yahshi tasavvur qilishimiz kerak.Har bir detal filmni ishlatishda harakatga kelishi kerak.Bunday momentni o'ylash kerak-qanday elementlar birinchi planda, qaysilari ikkinchi planda bo'lishini o'ylashimiz kerak. Avval hodisani yahshi tasavvur qilish uchun haakatni qog'ozga chizib olishimiz zarur.

Bizning odamchamiz Rasm. 4.dagi kabi ko'rinishga ega bo'lsin.

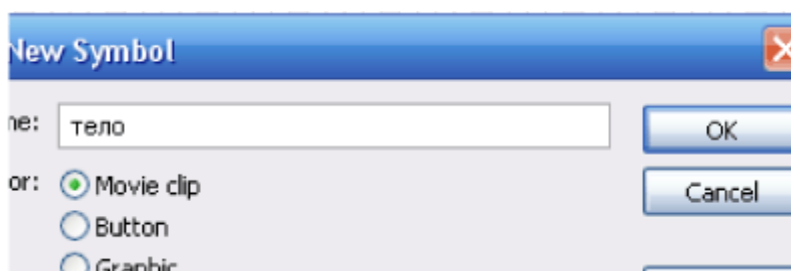

Rasm. 4

Bunday tasvirni soda figuralardan hosil qilish mumkin bo'ladi-aylanalardan, ellipslardan va to'g'ri to'rtburchaklardan. Chizishga o'tamiz.Bitta qatlamda btun odani chizib olamiz. Qatlalar buyicha alohida qismlarini bo'lib

olamiz, bunday narsa daturda bor. Avval boshini aylana bilan chizamiz yani **Modify — Convert to Symbol** (Изменить — Преобразовать в символ; O'zgartirish-Sivolga almashtirish) orqali simvolga o'zgartiraiz, bunda uning simvolini o'zgartiriladi, bunda **Movie clip** (Символ-клип); simvolining (**Behavior**) tipidan foydalanamiz. Bu sivolni bosh deb nomlaymiz.

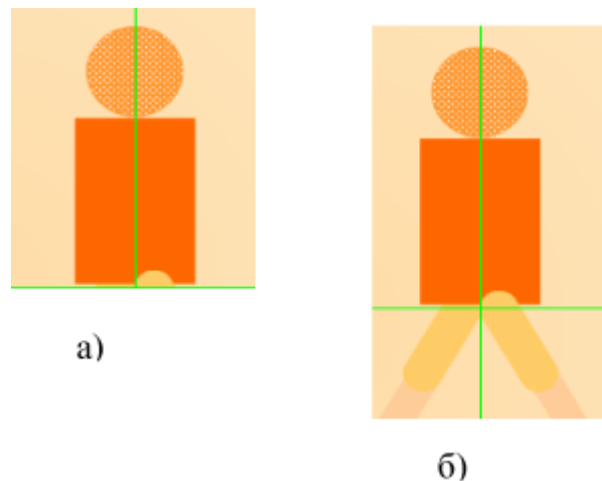
Keyin “tanasi” bo’ladigan simvolni yaratamiz. Buyruqni bajaramiz **Insert — New Symbol** (Вставка — Новый символ; Quyish -Yangi simvol) va 5 rasmdagi kabi paamترلarni qo’yamiz. **OK knopkasini chertilishidan so’ng** simvolni tahrirlash rejimiga o’tamiz, to’rtburchakni chizamiz (Rasm. 6a). Tahrirlash rejimda har bir chizilgan ob’ekt markazi registrasiya nuqtasi bilan ustma-ust tushadi, u “+” simvoli bilan belgilanadi.

Rasm. 5

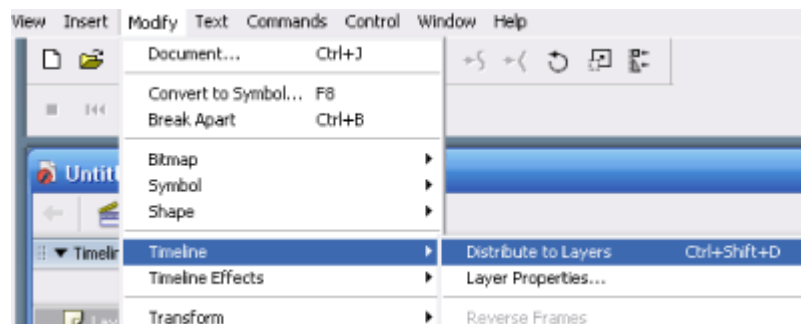
Yaratilgan simvol film kutubhonasiga tushadi. Endi sahnaga o’tamiz va uni ishchi sohaga o’tkazamiz. Huddi shu uslubda “son” chiziladi, tog’ri to’rtburchak yumaloq burchakli qilib chizilgan. va uni nusxa qilish orqali ikkinchi shunday lementni hosil qilamiz. (Rasm. 6b). Huddi shunday ikkita oyoqni va boshmoqlarni hosil qilamiz. (Rasm. 4). Barcha simvollarga nimlarni Rasm 8 bilan beramiz.

Natijada odamcha hosil bo’ladi! Odamning o’hshashiga e’tibor bermang, aniatsiyani hosil qilish jarayonini o’rganing.

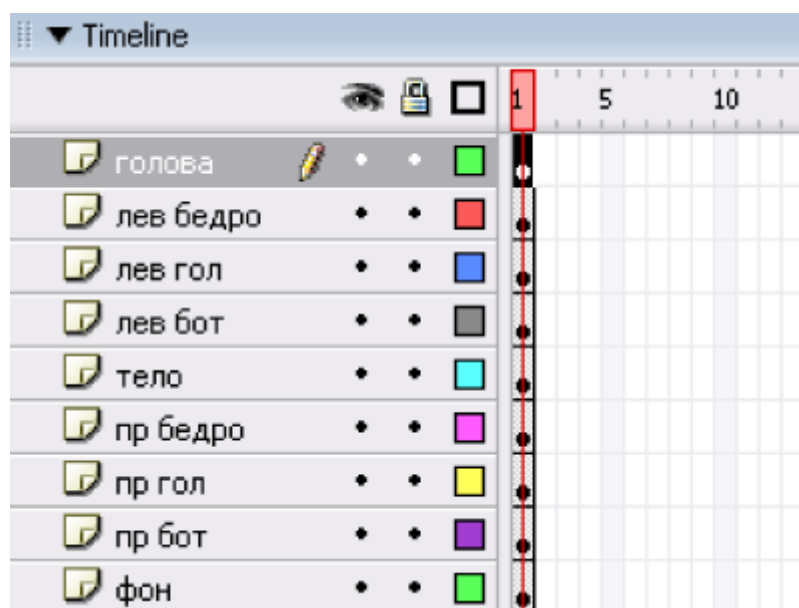
Rasm. 6

Shunday qilib, odamcha birinchi kalitli kadrda bitta qatlamda joylashgan. Qatlamlar buyicha figurasining barcha tashkil etuvchilarini taqsimlaymiz-buning uchun **Modify — Timeline — Distribute to Layers** buyruqni baaramiz (Изменить — Временная шкала — Распределить по слоям; O'zgartirish-Vaqtinchalik shkala-Qatlamlar buyicha taqsimlash) — Rasm. 7.

Rasm. 7

Berilgan buyruqni bearish natiasida qatlamlar 8-Rasmda ko'rsatilgandek joylashishi mumkin.

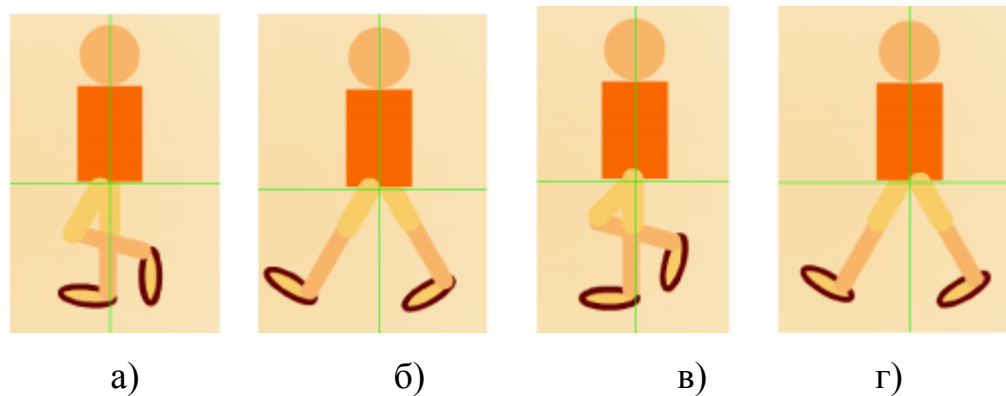

Rasm. 8

Eng pastki qatlam etib bizning filmimizning qatlamini qilib olamiz. Uning uchun rasmni o'zingiz tanlashingiz mumkin.

Bundan so'ng fil uzunligini aniqlash kerak va odamchanning boshqa holatlarini aniqlovchi kadrlarini ko'rsatish zarur. После этого надо определиться с длиной фильма и указать те кадры, на которых будут показаны различные положения человека при движении. Buning uchun quyidagi kadrlarni tanlaymiz: 5-, 9-, 13-ci va 17-chi. Bu degani fil uzunligi 17 kadrдан iborat bo'lishini belgilaydi, nomlangan kadrlarni esa kalitli qilish kerak (F6 funksional tugmani bosamiz, barcha qatlamlarda, fon qatlamidan tashqari).

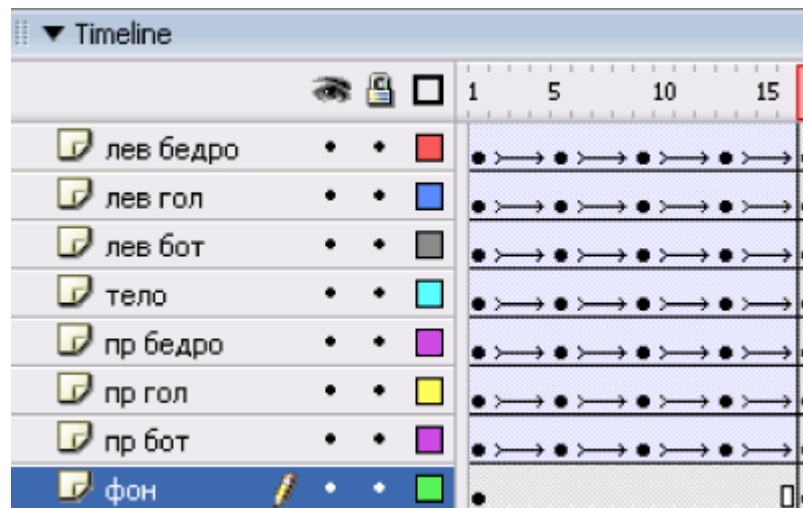
Endi Kalitli kadrlar qanday ko'rinishga ega bo'lishini ko'ramiz. Birinchikadrda Rasm, 4-rasmdagikabi bo'lishi kerak, 5-chida — 9a Rasmdagi kabi, 9-chida — 9б Rasmdagi kabi, 13-chi Rasmda — 9в Rasmdagi kabi va 17-chi Rasmda — 9г.rasmdagi kabi.

Rasm. 9

5-chi, 13-chi kadrlarda “Tana” va “bosh”ni realistic harakatni amalga oshirish maqsadida ko'tarish zarur. Qandaydir kadrlarni tug'irlashga tug'ri keladi.

Undan keyin kalitli kadrlarda harakat animatsiyasini yaratmiz. Bu maqsadda kalitli kadr ustidan sichqonchanning o'ng tugmasini chertamiz, kontekst menyuda **Create—Motion Tween** buyrug'ini amalga oshiramiz (Создать — Анимацию движения; Yaratish-Harakat animatsiyasi). Natijada vaqt shkalasi, Rasm 10da ko'rsatilgan korinishga ega bo'ladi.

Rasm. 10

Film tayyor bo'ldi, uni testlashtiris mumkin.

FRONT PAGE DASTURI - WEB-SAHIFA VA ELECTRON DARSLIK YARATUVCHI DASTUR.

Front Page dasturi. Bu dastur yordamida web-sahifa va electron darslik yaratish mumkin.

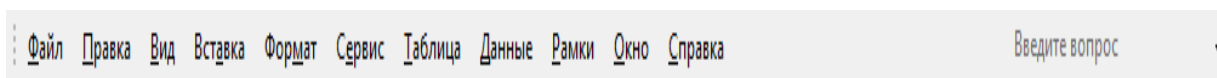
Reja:

1. Front Page dasturining vazifasi.
2. Front Page dasturining bosh menyusi.
3. Front Pageda web sahifa yoki electron qo'llana yaratish.

Front Page dasturiga kirish uchun avval uni o'rnatish kerak, fayllar ro'yhatidan *.exe faylni ishga tushiramiz va undan Dalee tugmasini bosib, dastur o'rnatilishini kutamiz. Keyin dasturning kalitini quyishga oid oyna faollashadi, serial faylni fayllar ro'yhatidan topib, fayldagi kalit raqamlarni oynadagi mahsus kalit raqamlari joylariga ketma-ket kiritamiz. Keyin Dalee va Gotovo tugmalari bosiladi. Front page dasturi electron darslik va web sahifalar yaratuvchi dastur. Bu dastur o'z bosh menyusiga ega. Dasturni o'rnatgandan so'ng, unga quydagi amallarni bajarib, dasturni ishga tushiramiz:

Pusk-Vse Programmi-Microsoft Office-Microsoft Front Page

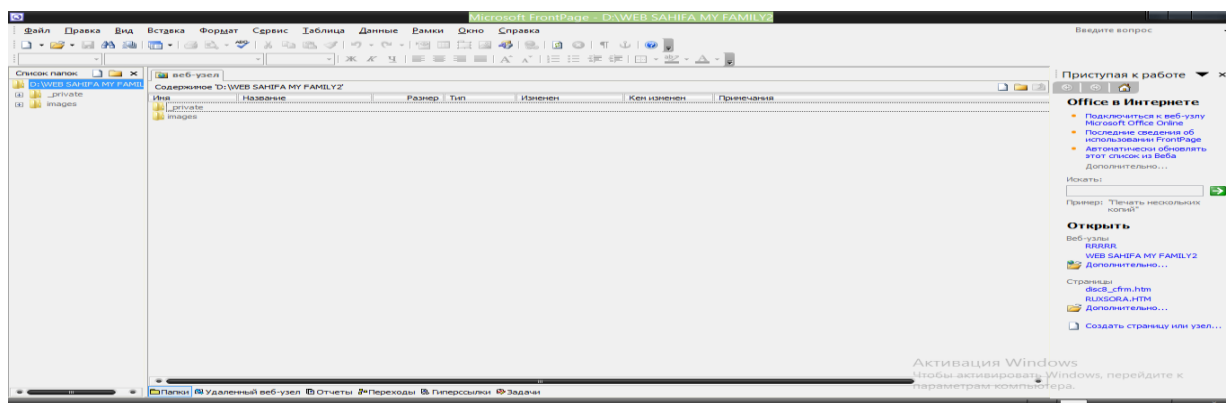
Dasturni faollashtirilgandan so'ng, bosh menyusi quyidagicha:

Fayl Tahrir Ko'rinish Format Servis Jadval Berilganlar Ramkalar Oyna
Ma'lumotnoma

Endi web sahifa yoki electron darslik yaratish uchun kitobning yoki web sahifaning asosiy tugmalarini va ularni bosganda chiqishi zarur bo'lgan matnlarni ko'z oldimizga keltirib olamiz, tasavvur qilishimiz kerak. Yani Mening oilam nomli web sahifani yaratish uchun bu tugmaga mos mening oilam nomli oilangiz haqidagi, uning tarkibi, kattaligi haqidagi fayl bo'lishi mumkin. Mening otam, Mening onam, Mening Akam, Mening opam Mening Haqimda nomli tugmalar va

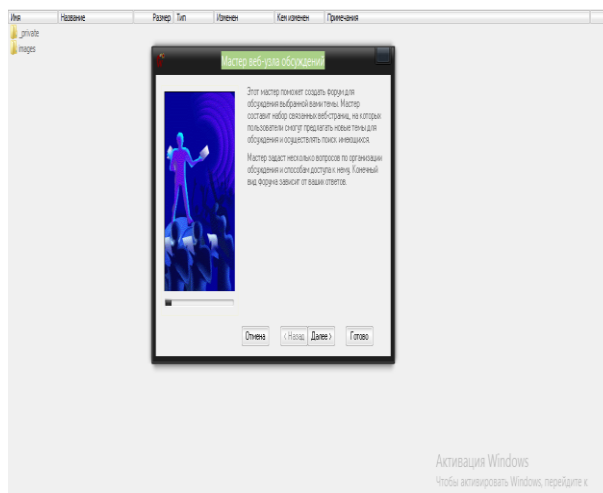
ularga mos matnlar my family. Htm, my father.htm, my mother.htm, my brother. Htm, my sister.htm, about myself.htm fayllari bo'lishi kerak, ularda matnga mos mazmun yozilishi shart. Eletron darslik yaratish uchun Kirish, 1 Bob, 2 Bob, 3 Bob, Hulosa nomli fayllar va ularga mos interaktiv tugmalar yaratiladi. Interfaol tugmalarga mos kirish.htm, 1Bob.htm, 2 Bob.htm, 3 Bob.htm fayllari yaratilishi zarur. Vstavka-Veb component-Interaktivnaya knopka buyruqlari orqali interfaol tugmalar yaratiladi, tugmalar shablonlaridan rangi yoqqan tugmani quyiladi va Tekst knopki sohasiga tugma matni kiritiladi. Misol uchun, Kirish, Obzor bo'limiga kirib, undan papkaga joylashtirilgan fayllar orasidan kiritish.htm faylini bog'lasak va Vibrat ramku sohasidan biz tanlagan shablondagi ramkaga matn qaerda chiqishi kerak bo'lsa, o'sha sohani ramkdan tanlaymiz. Natijada bu tugmaga giper murojaat bog'lanadi. Tugmani bosilsa, uning matini biz tanlagan ramkadafaollashadi. Shu tariqa barcha tugmalarni quyib, matnlar bilan bog'lab chiqamiz, interfaol tugma va ramkaning bosh qismiga yuguruvchi satrni o'rnatamiz. Vstavka-begushaya stroka tugmasini bosib, Test degan sohaga matnni kiritamiz va Ok tugmasini bosamiz. Bu vazifalarni Konstruktor bo'limida amalga oshiramiz. Yugurvchi satrni amalga oshirish uchun esa, Prosmotr tugmasini bossak, yuguruvchi satr amalga oshiriladi.

Endi qisqacha bu dasturdan foydalanish va uning yordamida veb sahifa yaratishni tushuntiramiz.

Fayl-Sozdat-Veb uzal gruppi Share Point. Bu erdan esa Obzorga kiramiz. Obzor-Moy kompyuter-D disk-English group papkasini D diskda yaratamiz,

keyin esa Otkrit buyrug'ini bosamiz. Bu papka ekranda ochiladi. Keyin esa masterVeb uzla obsujdeniy tugmasini bosib, OK tugmasi bosiladi.

Kein 7 marta Dalee tugmasi bosiladi 8-chi martada ohirdagi tugmani belgilab, web sahifaning index.htm faylining ramkasining 3 ta ramkali kurinishini tanlaymiz, buning uchun “Oglavljeniye ryadom s tekushey strokoy” bosiladi. Keyin esa Dalee va Gotovo tugmalari bosiladi. Natijada ekranda bir necha papkalar va htm kengaytmali fayllar paydo bo’ladi. Bir boshdan *.htm kengaytmali fayllarni ochib, ulardagi matnlarni Ctrl+A tugmasini bosib, keyin esa Del tugmasini bosib, sohalarni tozalaymiz va u erga matn kiritib, matnni nom bialn saqlaymiz: *.htm nom beramiz. Shu tariqa boshqa fayllarni ham ochib, ularning sohalarini matndan va jadvallardan tozalaymiz, keyin esa mos mazmunli matnni kiritib uni *1.htm nom bilan saqlaymiz. Shunga o’hshash boshqa htm kengaytmali fayllarni ham ochib, matn va tekstlarni ochib, ularni tozalab, *3. Htm nom bilan saqlaymiz, shu tariqa barcha fayllar mazmuni tozalanadi, yangi mazmun kiritiladi va u nom bilan saqlanadi: *4.htm. Shu tariqa barcha fayllar o’zgartirilib, yangi nom bilan saqlanadi. Har bir faylni ochish uchun web sahifada unga mos tugma bo’lishi kerak, interfaol tugmani Vstavka-Veb component-Interaktiv knopka tugmalarini bosib, amalga oshiriladi.

Endi veb sahifada yoki electron kitobni yaratilishida eng nozik bo’lgan, asosiy tugmalarni matnlar bilan bog’lashni, yani ramkani tanlab unga giper

murojaat o'rnatishni ko'rsatamiz. Misol uchun, web sahifadagi my family.htm faylini My Family tugmasi bilan bog'lash uchun, unga bosib, Vstavka-veb kmpnent-Interaktiv knopkadan keyin tugma kurinishi va tekst knopki sohasiga knopka nomi, giper murojaat sohasiga esa, Obzor-papka nomi-fayl nomi.htm knopkaga mos faylni topib, o'rnatamiz, natijada bu fayl giperssilka yani giper-murojaat sifatida knopkaga bog'lanadi. Shu tariqa barcha knopkalarni yaratib, ularga matnlarni bog'laymiz. Keyin barcha tugamalarga matnllar bog'langandan so'ng, Fayl-prosmotret v obozrevatele – Intrnet Explorer buyruqlari amalga oshiriladi. Web sahifa yoki electron darslik brouzerdda ishga tushiriladi. Veb sahifani ishga tushirishda brouzerni blokirovkadan holis qilish lozim. Shu tariqa siz master sozdaniya obsujdeniy orqali veb sahifa va electron darsliklarni yaratishingiz mumkin.

E-LEARNING FRILANSER

SCORM formatida

e-learning masofaviy ta'limning kurslarini ishlab chiqish

MASOFAVIY KURSLARNI ISHLAB CHIQISH MUAMMOLARI

MASOFAVIY KURSLARNI ISHLAB CHIQISH

MT kurslarini ishlab chiqish qiyinhajmli va murakkab jarayon. U kurs ishlab chiqishning barcha bosqichlarini bayonini yozishni, hattoki qanday shriftda

yozish zarurligini ham inobatga olish zarur. Chunki zakaz qiluvchi shriftlari tasavvuri etmay, buyurtmachi esa zakaz qiluvchining tasavvurini ko'ra olmay, natijadagi shrift maqsadga muvofiq bo'lolmay qolishi umkinligini inobatga olmoq zarur.

Buyurtmachi va bajaruvchi aniq bir shartlarni amalga oshirib, ishni bajarish lozim, yani ular kurs yaratish buyicha shartnoma qabul qilishlari zarur, chunki bu narsa amalga oshirilmasa, zakazchi ish mobaynisiida kursni istaganicha o'z hohish va istaklariga qaratib, amalga oshirishi mumkin. Shu sababali, ular o'rtasida albatta shartnoma imzolanishi kerak. Barcha kurslarni yaratishda ularning umumiy texnikasi va bajarish mexanikasi bo'lishi aniq. Kursning ichki mexanizmlarini va content yaratish uslubi barcha kurslar uchun bir hil, o'xshash joylari ko'p bo'lishi aniq. Kursning ichki mexanizmlarini kelishish: navigatsiya, media kontentning borligi, o'yin elementlari, bilimlarni nazorat qilish va boshqalarni avval zakazchi bilan kelishish zarur. Kursda content qanday qilib realizatsiya qilinishini aniqlash zarur. Ishlab beruvchining vazifasi, nimani qanday realizatsiya qilish kerak, qanday qilib qilish kerakligini aniqlashga tanlash huquqini berish zarur. Alohida sifatli talabga mos ravishda amalga oshirishga yordam beradi. Buning uchun realizatsiya qilinuvchi fashkalarini zakazchiga namoyish qilish kerak, realizatsiya qilinuvchi proektda nima ko'rishni hohlashini bilib olish zarur. Buning uchun realizatsiya qilingan loyihalar portfoliosini yaratib olmoq zarurdir. Uni o'rganib, klient proektni realizatsiya qilinishi uchun texnik topshiriqni aniq va lo'nda quyishi kerak. Keyinchalii buyurtmachining hohishini inobatga olib, uning vizuallashtirilishini va ichki mexanikasini inobatga olib, kurs scenariysini yozib chiqish zarur. Scenariyni buyurtmachi tasdiqlashi zarur. Kursning o'zini proektlash bir necha etaplardan, bosqichlardan iborat. Kursni yaratishning mayda jihatlariga to'htalmaymiz. Lekin buyurtmachiga bir necha bo'lajak kursning versiyalari ko'rsatiladi. Ularning soni uchta bo'lishi mumkin. Kursning birinchi versiyasidan so'ng kalitli tug'irlashlar kiritiladi. Jarayonni esa

kursning final versiyasiga bir necha o'zgarishlarni kiritilishi jarayonni tugatishi mumkin.

E-learning masofaviy o'qtishning kurslari

ARTICULATE STORYLINE MASOFAVIY KURSLARNI ISHLAB CHIQISH DASTURINING BAYONI

Masofaviy ta'lim uchun kurslarni yaratuvchi eng zo'r dastur– Articulate Storyline. Storyline e-learning kontentni ishlab chiqish dasturlar paketi hisoblanadi, unga o'z navbatida Presenter, Quizmaker, Engage. Bu dasturiy ta'minot evasiga testlar, taqdimotlar, o'quv kurslar va boshqalarni HTML5 formatida yaratish mumkin.

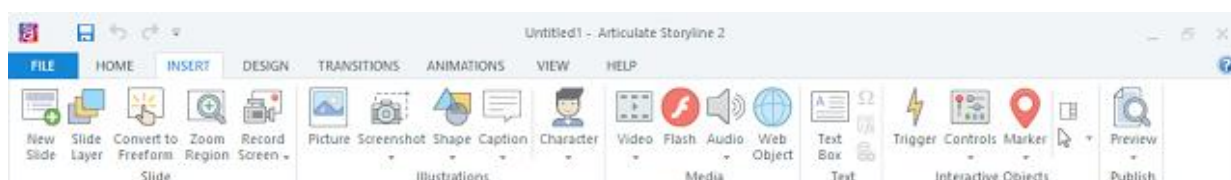
Articulate Storylinening boshqalardan farq qiluvchi tomoni uning tez o'rganilishida va yaratiluvchi kurslarning yorqin visual stilliligida. Dasturning interfeysi Microsoft PowerPoint interfeysiga o'hshash. Microsoft PowerPoint dasturi bilan tanish odamga dasturda ishlash oson amalga oshadi. Articulate, dasturi bosgqa dasturlardan misol uchun. SNG bozorida lider hisoblangan CourseLab dasturidan ham ancha ko'rinishi zamonaviy va ergonomic, boshqa bunday redaktorlardan ancha ko'rinishi zamonaviyroq. Articulate Storyline juda ham qimmatli mahsulot hisoblanadi. Uni ofitsial saytdan yuklab olish va 30 kun davomida be'pul ishlatish mumkin. Distributivi 200 MBdan ozgina ko'p joyni egallaydi. Uning yuklanishi, kompyuterga quyilishi osongina amalga oshadi, himoyasi esa ishga uncha halaqit bermaydi. 30 kun davomida qulingizda to'liq funksional dastur bo'ladi. Berilgan muddatning tugatilishi jarayonida siz dasturga ega bo'lishingiz mumkin aks holda uning ishlatilishi tugatiladi. dasturd rus tilini qo'llab quvatlanishi va tehnik support umuman yoq'. Agar uning narhi va "o'zimizniki" bo'lmagan interfeysi halaqit bermasa, mahsulot to'liq zo'r uskuna

hisoblanadi va ishlashga juda ham qulay va talabga yarasha resurslar yaratishga juda mos va ishlashga qulay.

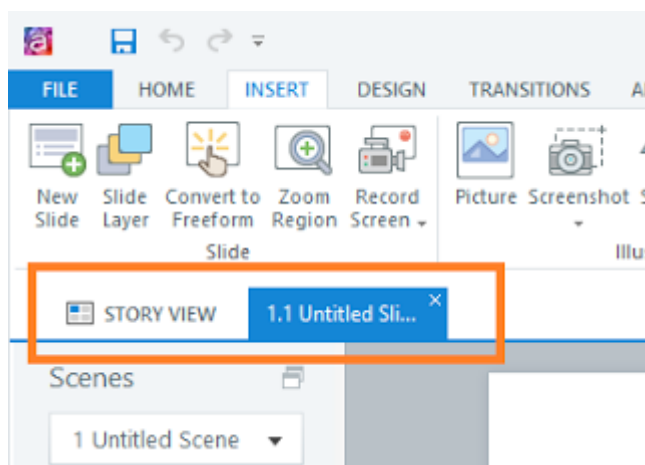
DASTUR INTERFEYSI

Articulate Storyline to'la qonli mustaqil tahrirlovchi hisoblanadi. Bunda uning Articulate Studiadan yoki unga o'hshash bo'lgan Microsoft PowerPoint uchun ustqurma hisoblangan iSpring Suite mahsulotiga o'hshash dasturlar paketidan asosiy farqi hisoblanadi. Dastur juda o'rganislihi oson. Yangi loyiha yartishda mahsus sozlovlarni amalga oshirish shart emas, hamma narsani tezt va oson amalga oshirish mumkin. Lekintayyor narsalardan foydalanish mumkin, bu narsalar PowerPointdan yoki Studio paketi dasturlaridan import bo'lishi mumkin. Rasmiylashtirish shablonlaridan birini ochish ham mumkin. mahsus shablonlarni va tayyor kurslarning lavhalarini ofitsialsaytdan yuklab olish mumkin.

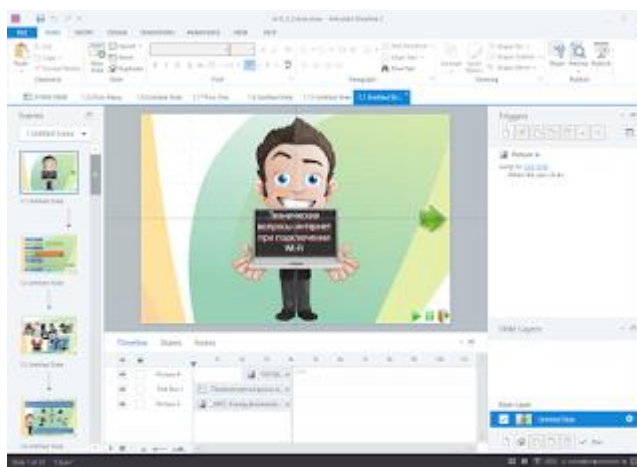
Dastur Microsoft Office stilida rasmiylashtirilgan o'lib, foydalanuvchi uchun uni qo'llash yanada oson bo'lishi uchun zamindir. Yuqorida klassik Ribbon- Home, Insert, Design, Animations, View, Help buyruqlar guruhining paneli.

Uning sotida sahnalar aro o'tishga yordam beruvchi bulimlar qatori joylashgan.

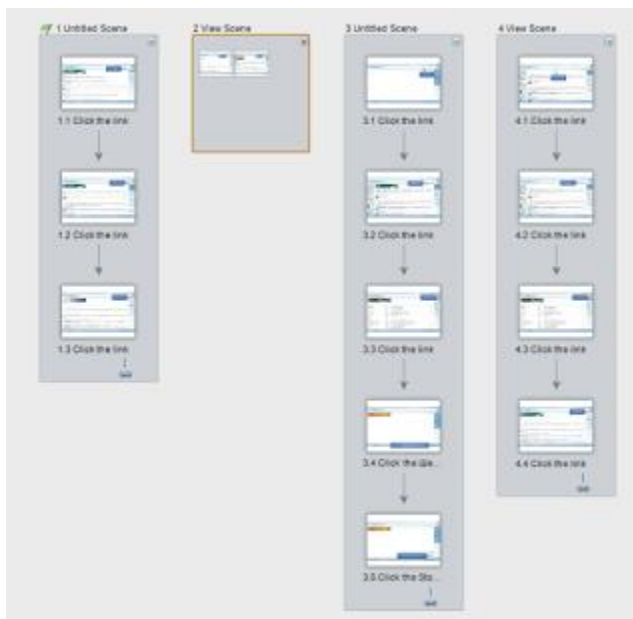

Asosiy fazoni navbatdagi slayd egallaydi. Uning pastida timeline-vaqt buyicha shakala, chapdan-slaydlar lentasi, o'ngdan-ikkita qushimcha panellar: triggerlar va sathar joylashadi. Loyihaning tuzilishini ko'rish uchun va usta (master) yordamida slaydni tayyorlash uchun ishchi sohani uchirib yoqishning bir necha variantlari bor. Slayd oynasida markazni ko'rsatuvchi jazzbarni, setka va chiziqlarni qotirib quyish mumkin-bularning barchasi slaydda ob'ektlarni tuzib berishga yordam beradi.

Articulate Storylineda kursni proek+tlashtirish slaydlarda asoslangan. Bu komponentada dastur boshqa tahrirlvchilardan farq qilmaydi. Kursning boshqa tuzilishini hanm tasavvur etish qiyin. Hamma narsa ancha oson tayyorlangan material, (matn, rasmlar, ovoz, video) slaydlarda joylashadi, ularning o'zaro ta'siri va hronologiyasi triggerlar yordamida amalga oshiriladi.Trigerlarga keyin to'htalamiz. Lekin, slaydlarning realizatsiyasi buyicha, Articulate, dasturining, alohida tomoni bor. Eng avval Articulate Storylineda «sahna» kabi jarayon mavjud Sahna-bu slaydlarning to'plami, yani bitta kursning mantiqiy shohiga nisbatan slaydlar to'plamidir. Bu sahna unda biror bobning nomi bo'lib, qandaydir kitobning mundarijasiga o'hshash. Kursni bitta saha buyicha yoki bir necha sahnalarga bo'lib, amalga oshirish mumkin. Курс можно создать в одной сцене, а можно разбить на несколько. Sahnalar o'rtasida o'tish esa foydalanuvchining aniq amallariga programmashtirilishi mumkin. Story View

bo'limi sahnalar buyicha loyiha shemasini akslantiradi, bu erdan ixtiyoriy sahnani ochib, unda uning bilan alohida bo'limda ishlash mumkin.

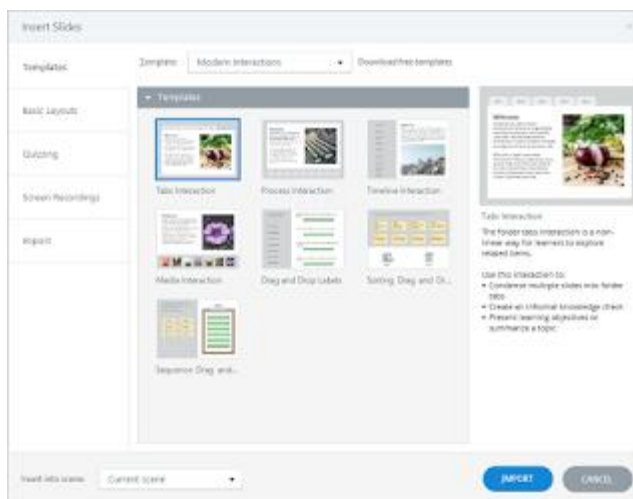

YANGI SLAYDLARNI QUSHISH

Loyihaga yangi slaydni tayyorlashda dastur uning tipini ko'rsatishni talab qiladi. Slaydlarning besh tipi mavjud: Templates, Basic Layouts, Quizzing, Screen Recordings, Import. Ularni batafsil ko'rib chiqamiz.

TEMPLATES YOKI MAVZULAR

Ahsulotning ofitsial saytidan rasmiylashtirish shablonni yuklash taklif etiladi (bu jarayon avtomatik tarzda amalga oshiriladi). Shablonlarning to'rt kategoriyasi amalga oshirilishi mumkin, ular orasida stikerli doskalar, yozuv kitobchalar, personajlar va boshqalar. Taqdimottni o'tkazish uchun yoki o'quv jarayonni imitatsiya qilish uchun bu shablonlar juda foydali bo'ladi.

BASIC LAYOUTS YOKI ASOSIY MAKETLAR

Agar siz slaydni noldan rasmiylashtirsangiz, bu bazzzali shablonlar. Bu erda absolyut toza slayd va boshqa shablonlar mavjud, qulayligi, aniq shaklda chegaralangan bo'lsa: slayd nomini, matn mazmunini, savollar va mediakontentlarni joylashuvi uchun soha bilan chegaralangan bo'lsa.

QUIZZING YOKI FOYDALANUVCHILARNI TESTDAN O'TKAZISH

Har bir o'qitishning ahamiyatli elementi bo'lib, masofaviyniki ham, testdan o'tkazish yoki testlashtirish hisoblanadi. Articulate Storyline testlarni yaratishning egiluvchan instrumentariysiga ega. Jami 11 ta savollar tiplari dasturda mavjud. Screenshotda pastda savollar turlari ko'rsatilgan. Bu erda «Rost/Yolg'on», javobning bitta /bir necha variantlarini, matnli shakliga javobni mustaqil kiritish, «Hotspot»ni chertish, Drag va Drop yoki tasvirlarni tanlash va juda ko'p boshqalar. iborat slaydni loyihaga qushishda, Savol Tahrirlagichining oynasi ochiladi. Unga savol matnini va javob variantlarini kiritish lozim, tug'ri javobni ko'rsatish va boshqa sozlovlarni amalga oshirish zarur. Savollardan tashqari testlashtirish natijalari bilan slaydni qushish mumkin, u olingan ballar va to'plangan ballar haqida ma'lumot beradi.

Yozishning ikkita rejimi inobatga olingan: video va “qadamma qadam”. Agar birinchisini tanlasak, oddiy video-lavha saqlanadi. Articulate Storylineda ovoz va videoning ichiga qurilgan tahrirlagichi bor, u oddiy amallarni bajarishga yordam beradi – kesish, ortiqcha uchastkani kesib tashlash, ovozni tug’irlash va boshqalar. Agarda «qadamma qadam», usulini tanlasak, dastur ketma-ket slaydlarini kompilyatsiya qiladi, ularda dastur ketma-ket slaydlar to’plamini kompilyatsiya qiladi, ularda kursorning harakati yoki kuchishi vector animatsiya yordamida akslanadi, video esa sichqoncha kursori siqilgandagina video lavhali fragmentlar orqali ko’rsatiladi, misol uchun, agar foydalanuvchi o’sha vaqtda rasm chizgan bo’lsa, o’sha momentlari parchalar sifatida ko’rsatiladi. Bu yondoshuv video-lavha o’lchovini hamda kursning o’lchamini kamaytiradi. Yozishda qamrab o’rish o’lchovini yoki mikrofondan yozish o’lchamini agarda bu zarur bo’lsa, olish mumkin. Ruhsatga cheklovlar yo’q.

VIZUAL OB’EKTDLARNING QUSHILISHI

Articulate Storyline slaydlarni stilli qilib yaratishga imko beradi, bunda mavjud biblioteka ob’ektlaridan foydalanish mumkin yoki o’zingiznikini yuklab olishingiz mumkin. Grafik ob’ektlar bu erda MS PowerPoint ning grafik ob’ektlariga o’hshash amalga oshiriladi, yani barcha MS PowerPointda bor narsalar Storylinedan ham toppish mumkin. Ko’rsatilgan ob’ektlarga qushimcha qilib: o’zining grafik elementlari ham bor: ko’rsatgichlar, knopkalar va uzish/ulashlar, markerlar va boshqalar. Dasturning o’zining kutubhonasidan

aktyorning tasvirini quyish imkoninin alohida aytib o'tish lozim. Bu erda aktyorning foto-rasmining turli variantlari amalag oshirilishi mumkin, butun buyi bilan turishi, katta planda turli jest va mimikalar bilan, yuz imo-ishoralari bilan va h.z. Bu kursga emotsional rang beradi va uni yanada qiziqarli bo'lishiga hissa qo'shadi.

NATIJA

Bu Articulate Storyline dasturining qisqacha imkoniyatlar va vazifalari. Bu dasturkurs yaratishning eng zamonaviy va qulay dasturlaridan biri hisobalanadi. Biz Adobe Captivate, CourseLabe, Ispring kabi kurslarni yaratuvchi dasturlarni ham ko'rib chiqdik va yana ko'rib chiqamiz.

MUNDARIJA

**Axborot texnologiyalari va ta'lim resurslarini yaratuvchi zamonaviy
kompyuter dasturlari**

Bandicam-bu video va audiolar yaratish uchun mo'ljallangan dastur.....	6
Boshlang'ich parametrlar.....	7
Ovoz va mikrofon ovozini sozlash.....	8
Tasvirni sozlash.....	10
Qushimcha sozlovlar.....	11
SNAGIT- SKRIPSHOTLARNI MONITOR EKRANIDAN OLIH VA VIDEO TAYYORLASH UCHUN DASTUR.....	17-22
Comtasiya Studio dasturi.....	22-39
iSpring Sute paketi dasturlari.....	39
iSpring Kinetics dasturida interactive kitob yaratish bosqichlari..	40-42
iSpring Sute dasturi.....	42-42
iSpring Pro.....	42-43
iSpring Quiz Maker.....	43-47
Crocodile Physics.....	47-51
Crocodile Chemistry.....	51-52
Crocodile ICT.....	52-53
Crocodile Tehnology.....	53-54
Crocodile Mtahematics.....	54
SunRavBookOffice.....	58-72
SunRavTestOfficePro.....	72-73
SunRav Software,SunRavTestOfficePro,SunRavWEB Class.....	72-73
<u>SunRav TestOfficePro, SunRav WEB Class.....</u>	<u>73</u>
<u>SunRavBookOffice,SunRavPostOffice.....</u>	<u>74-77</u>
CourseLab.....	77-79
Hot Potato dasturi.....	71-90

Macromediya Flash dasturi.....	91-100
Front Page dasturi.....	100-110
ArticulateStoryLine.....	110-120